

ЗРАЗОК

Титульний аркуш для твердої обкладинки (розмір 7,5см x 13,5см)

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

**Випускна робота бакалавра
на тему: «Капітал підприємства: структура формування і напрями
використання»**

Розробив студент групи 401-ЕФ
Ковальов Євгеній Юрійович

Полтава 2023

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Навчально-науковий інститут фінансів, економіки, управління та права
Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування

Випускна робота бакалавра

**на тему «Капітал підприємства: структура, формування і напрями
використання»**

Виконав: студент 4-го курсу, групи 401-ЕФ

Спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Ковальов Є.Ю.

Керівник: к.е.н., доцент Скриль В.В.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри економіки,
підприємництва та маркетингу

Національного університету «Полтавська
політехніка імені Юрія Кондратюка»

Міняйленко І.В.

Засвідчую, що в цій роботі немає запозичень із
праць інших авторів без відповідних посилань

Ковальов Є.Ю.

Підтверджую достовірність даних, використаних
у роботі

Ковальов Є.Ю.

Полтава, 2023 року

АНОТАЦІЯ

Ковальов Є.Ю. Капітал підприємства: структура формування і напрями використання. Рукопис. Випускна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2023.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтава, 2023.

Робота містить 110 сторінок, 19 таблицю, 30 рисунка, список літератури з 89 джерел та 4 додатків.

Ключові слова: капітал підприємства, основний капітал, оборотний капітал, власний капітал, позиковий капітал, капіталовіддача, капіталомісткість, рентабельність, тривалість обороту.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка пропозицій стосовно активізації процесів формування і підвищення ефективності використання капіталу на ПрАТ «Гадячгаз».

Об'єктом дослідження роботи є ПрАТ «Гадячгаз».

Предметом дослідження роботи є сукупність теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з оцінкою структури капіталу підприємства та ефективністю його господарської діяльності.

У випускній роботі розглянуто комплекс теоретичних аспектів використання капіталу підприємства: поняття «капіталу підприємства»; склад та структура капіталу підприємства та джерела його формування; визначено основні показники, що характеризують ефективність використання.

Також у роботі було проведено оцінку ефективності використання капіталу ПрАТ «Гадячгаз». Був зроблений факторний аналіз показників використання капіталу, спрогнозовано показник капіталу підприємства на основі кореляційно-регресивного аналізу. Були визначені основні напрями підвищення ефективності використання капіталу.

ABSTRACT

Kovalev E.Yu. Capital of the enterprise: structure of formation and directions of use. Manuscript. Graduation thesis for obtaining the first (bachelor) level of higher education in specialty 072 "Finance, banking and insurance" - Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, 2023.

Yuriy Kondratyuk Poltava Polytechnic National University, Poltava, 2023.

The work contains 110 pages, 19 tables, 30 figures, a bibliography of 89 sources and 4 appendices.

Key words: enterprise capital, fixed capital, working capital, equity capital, loan capital, return on capital, capital intensity, profitability, duration of turnover.

The purpose of this work is theoretical substantiation and development of proposals regarding the activation of processes of formation and improvement of the efficiency of the use of capital at Gadyachgaz PrJSC.

The object of research work is Gadyachgaz PrJSC.

The subject of the research work is a set of theoretical and practical problems related to the assessment of the capital structure of the enterprise and the efficiency of its economic activity.

The final work examines a complex of theoretical aspects of the use of enterprise capital: the concept of "enterprise capital"; composition and structure of the enterprise's capital and sources of its formation; the main indicators characterizing the efficiency of use are defined.

The work also included an assessment of the capital utilization efficiency of Gadyachgaz PrJSC. A factor analysis of the indicators of capital use was made, the indicator of the enterprise's capital was forecast based on correlation-regression analysis. The main directions of increasing the efficiency of capital use were determined.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Економічна сутність і класифікація капіталу підприємства.....	6
1.2. Склад, структура та джерела формування капіталу підприємства.....	15
1.3. Характеристика показників та основних критеріїв оптимізації структури капіталу.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПРАТ «ГАДЯЧГАЗ».....	37
2.1. Загальна економічна характеристика діяльності підприємства.....	37
2.2. Аналіз фінансово-економічного стану підприємства	44
2.3. Аналіз ефективності фінансово – економічної діяльності підприємства.....	61
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ГАДЯЧГАЗ» ТА ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ	73
3.1. Оцінка ефективності використання капіталу підприємства	73
3.2. Оптимізація структури капіталу	77
3.3. Прогнозування зміни середньозваженої вартості капіталу	87
3.4. Визначення основних напрямів ефективного формування та оптимізації структури капіталу	91
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	101
ДОДАТКИ	110

				ВР 401-ЕФ 19058			
	П. І. Б.	Підпис	Дата				
<i>Розроб.</i>	<i>Ковальов Є.Ю.</i>			<i>Капітал підприємства: структура, формування та напрями використання</i>	Літ.	Арк.	Акрושів
<i>Перевір.</i>	<i>Скриль В.В.</i>				3	110	
<i>Н. Контр.</i>	<i>Скриль В.В.</i>				<i>Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» Кафедра фінансів, банківського бізнесу та оподаткування</i>		
<i>Затверд.</i>	<i>Птаценко Л.О.</i>						

ВСТУП

Ефективність функціонування будь-якого підприємства залежить від правильної стратегії управління капіталом підприємства. Її важливою складовою є оптимізація структури капіталу.

В Україні більшість підприємств нехтують науковими підходами до цього питання, що є помилкою, оскільки від співвідношення між власним і позиковим капіталом залежить результат діяльності підприємства та його стан у майбутньому. Тому завданням кожного керівника має бути формування найбільш прийнятної структури капіталу підприємства для його подальшої ефективної діяльності. У зв'язку з цим у сучасних умовах зростає роль стратегічного аналізу капіталу підприємства, метою якого є ефективне та стабільне функціонування підприємства. Отже, керівництву підприємства потрібно чітко визначити, за рахунок яких фінансових ресурсів буде сформовано капітал підприємства. Від цього залежатиме стан і результати діяльності підприємства у майбутньому. Найвищих показників господарської діяльності підприємства досягатиме при оптимальному співвідношенні внутрішніх та зовнішніх джерел фінансового капіталу підприємства.

Аналіз літературних джерел свідчить про великий інтерес вчених до цього питання.

Вищезазначене підкреслює актуальність теми випускної роботи: «Капітал підприємства: структура формування та напрями використання».

Завданням роботи є оцінка ефективного використання капіталу підприємства та шляхів оптимізації його структури.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування та розробка пропозицій стосовно активізації процесів формування і підвищення ефективності використання капіталу на ПрАТ «Гадячгаз».

Об'єктом дослідження роботи є ПрАТ «Гадячгаз».

Предметом дослідження роботи є сукупність теоретичних і практичних

проблем, пов'язаних з оцінкою структури капіталу підприємства та ефективністю його господарської діяльності.

Відповідно до поставленої мети до випускної роботі вирішуються наступні задачі:

- розкрити сутність категорії «капітал», особливостей його формування;
- здійснити аналіз капіталу ПрАТ «Гадячгаз»;
- визначити стан фінансово-господарської діяльності ПрАТ «Гадячгаз»;
- проаналізувати ефективність використання капіталу підприємства;
- провести оптимізацію капіталу та вибрати ефективний варіант;
- визначення середньозважену вартість капіталу;
- надати рекомендації щодо оптимізації формування капіталу підприємства.

Інформативною базою дослідження виступили праці вітчизняних та зарубіжних фахівців в галузі фінансового та економічного аналізу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність і класифікація капіталу підприємства

У сучасній економічній літературі можна зустріти багато визначень капіталу, що пов'язано з багатоаспектністю цього поняття. Кожен аспект вказує на якусь характеристику капіталу, яка виявляє його сутність.

Термін «капітал» походить від латинського «capitalis», що означає «основний, головний» [4].

У найперших роботах економістів капітал розглядався як основне багатство, основне майно. З розвитком економічної думки це первісне абстрактне та узагальнене поняття капіталу наповнювалось конкретним змістом, що відповідав панівній парадигмі економічного аналізу розвитку суспільства.

Так, меркантилісти розуміли під поняттям «капітал» запаси золота, грошей.

У фізіократів капітал – це земля і вкладені в неї засоби (аванси).

Представники класичної політекономії (А.Сміт, Д. Рікардо) під капіталом розуміли запаси засобів виробництва [8].

У системі марксистського економічного вчення категорії капіталу належить центральне місце. Джерелом формування капіталу К.Маркс вважав додану вартість, яка створювалась додатковою працею найманих робітників виробничої сфери. Відповідно капітал, в економічному розумінні марксистів, виступав як засіб експлуатації найманих робітників, а виробничі відносини капіталістичного суспільства – як відносини з приводу розподілу додаткової вартості.

Неокласичні економічні теорії капіталу суттєво розвинули його сутнісні характеристики, пов'язані з кількісними пропорціями його формування і характером ринкового обороту капіталу [12].

Загалом наведений історичний огляд показує, що парадигма капіталу як економічної категорії, що характеризує систему й особливості її пізнання, визначається глибоким генезисом і значною широтою підходів [13].

Таким чином, наукове пізнання капіталу невід'ємно від історичної еволюції економічної думки. Основні, розглянуті вище, періоди розвитку економічної теорії та визначення капіталу можна узагальнити в табл. 1.1.

Проведений аналіз історичної еволюції категорії «капітал», дозволяє виділити три основні підходи до його формування, представлені на рис. 1.1.

У сучасній західній економічній науці капітал трактується як «блага довготривалого використання, створені людиною для виробництва інших товарів і послуг». Це визначення капіталу служить загальною основою для різних понять, використаних у вжитку і в економічній літературі. Проте, сучасні вітчизняні учені по-різному трактують капітал.

Основними представниками сучасної школи є Бланк І.О., Грачов О.В., Ковальов В.В., Воробйов Ю.М., Стоянова О.С., Балабанов І.Т., Лук'яненко І.Г., Школьник І.О. та ін. Розглянувши сучасне трактування капіталу підприємства різними ученими, нами виділені декілька підходів [16].

Одні автори під капіталом підприємства мають на увазі всю власність, що знаходиться в його розпорядженні, сформовану як за рахунок власних, так і за рахунок позичкових засобів. Деякі автори при визначенні об'єму капіталу підприємства виключають короткострокові зобов'язання, залишаючи в його складі тільки активи, сформовані за рахунок власного (акціонерного) капіталу і довгострокових фінансових зобов'язань. Третій підхід до визначення суми капіталу заснований на виключенні із загальної валюти балансу тільки короткострокової кредиторської заборгованості нефінансового характеру (товарного кредиту, що надається постачальниками).

Так, І.Т. Балабанов вважає: «Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал - це гроші, випущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу» [30]. Тобто у даному трактуванні не враховано основний капітал підприємства.

Таблиця 1.1

Еволюція поняття «капітал» на різних етапах економічної думки

Етап розвитку економічної думки	Напрямок економічної думки	Представники шкіл	Визначення капіталу
Докапіталістичний період (16-17 ст)	Ранній меркантилізм	У.Стаффорд, Де Сантус, Г.Скаруффі	Капітал - це гроші, головним джерелом прибутку якого є - оборот в зовнішній торгівлі.
	Пізній меркантилізм	Т.Мен, А.Серра, А.Монкретьєн	
Буржуазна класична політична економія (13-19 ст)	Фізіократи	Ф.Кене, В.Мірабо, Ж. Сисмонді, У.Петті, А.Сміт, Д.Рікардо	Капітал існує: - у формі щорічних авансів і первинних авансів - фонд землеробського господарства; - це вартість, що безперервно себе примножує; - це засоби виробництва, накопичена праця; які розподіляється на основний і оборотний.
Марксистський	Марксизм	К.Маркс, Ф.Енгельс	Капітал - це суспільні відносини, вартість, що самопримножується; причина зростання вартості - неоплачена чужа праця
Маржинальний	Маржиналізм	Ж-Б. Сей, Д.С. Мілль, Сеніор	Капітал – це сума цінностей, за рахунок яких підтримується виробництво та створюється дохід. Капітал розглядається як функція зберігання.
Неокласична політична економія (к.19-п.20 ст)	Австрійська школа	Е. Бем-Баверк, До. Менгер, Ф. Візер	Ввели фактор часу у визначення капіталу. Дохід на капітал - це винагорода за відмову від задоволення тимчасових потреб в даний момент заради майбутнього
	Математична школа	До. Віксель, І. Фішер, У. Парето, Л. Вальрас	Капітал - це результати минулої праці, які мають вартість, збільшуючи продуктивність праці і землі в даний момент. Джерело прибутку - рідкість капіталу
	Кембріджська школа	А. Маршалл, А. Пігу	Капітал - це частина людського багатства, направлена на привласнення за допомогою торговельно-промислової діяльності. Попит на капітал виникає унаслідок його продуктивності. Виникнення доходу на капітал пов'язане з очікуваннями і очікуваним ризиком.
	Американська школа	Дж.Кларк	Капітал - це сума активного і виробничого багатства, що складається з матеріальних засобів виробництва
Сучасні економічні теорії	Сучасні економічні теорії. Кейнсіанство	Дж.Кейнс	Капітал - багатство, здатне приносити більший дохід, ніж у разі його альтернативного використання - збереження в грошовій формі. Умова перетворення багатства в капітал - перевищення доходу над відсотком.

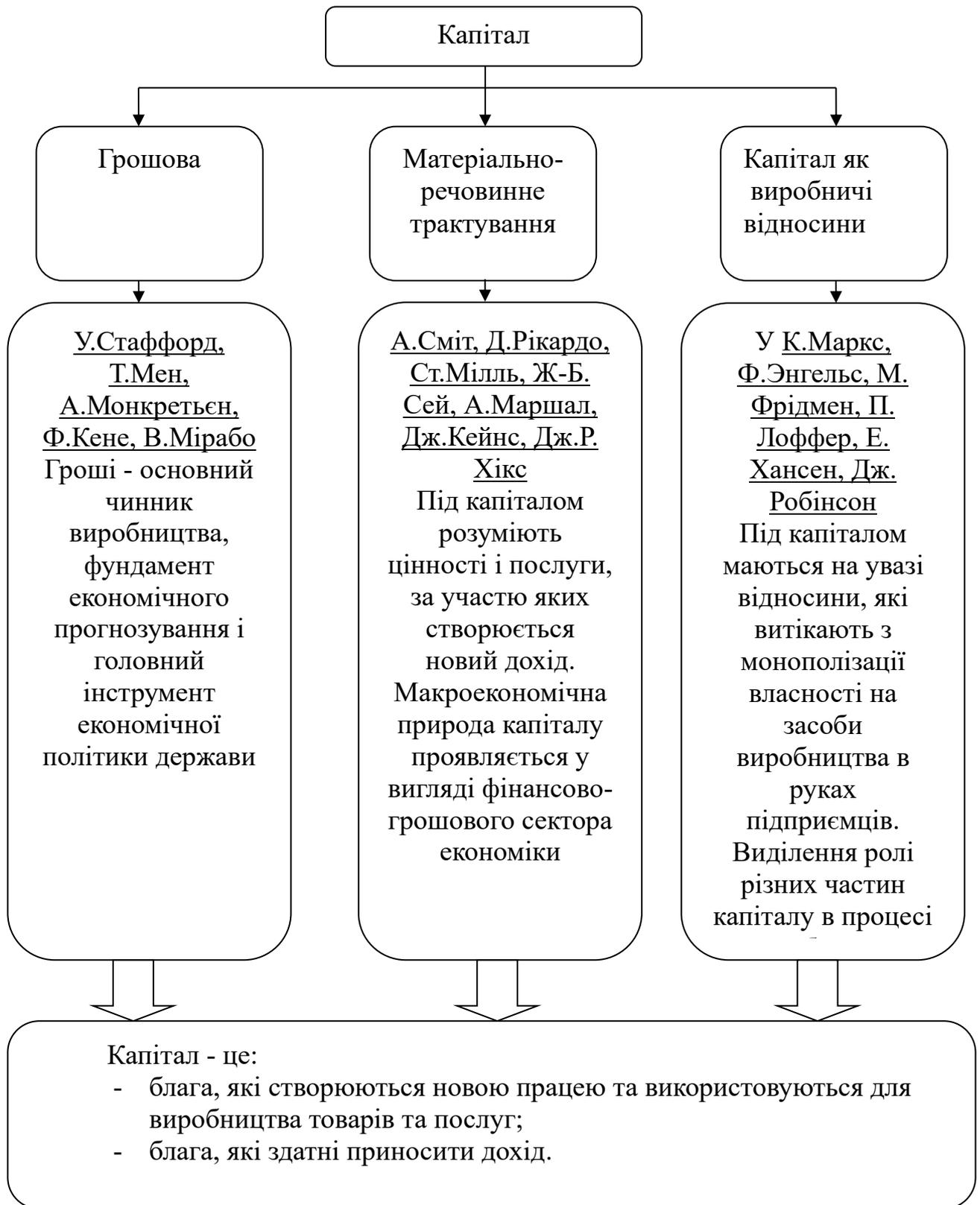

Рис. 1.1. Групування підходів до визначення поняття «капітал»

Н.А. Русак і В.А. Русак відзначають, що капітал «...це засоби, вкладені в суб'єкт господарювання на початку або впродовж господарської діяльності з

метою отримання прибутку (доходу)» [20], але не вказується які саме засоби враховуються.

В.В. Селезньов дає таке визначення: «Капітал – це фінансові ресурси, які використовуються на розвиток виробничого процесу (покупка сировини, товарів і інших предметів праці, робочої сили, інших її елементів виробництва), що складають капітал в його грошовій формі» [21].

В.Г. Білоліпецький визначає капітал як «...частину фінансових ресурсів, задіяних підприємством в оборот, і доходи, що вони приносять від цього обороту. У цьому розумінні капітал виступає як перетворена форма фінансових ресурсів» [7].

І.О. Бланк, розглядаючи капітал з позиції фінансового менеджменту формулює його визначення таким чином: «Капітал підприємства характеризує загальну вартість засобів в грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів» [11,12].

Порівняльна характеристика тлумачень поняття «капітал» сучасними авторами приведена в табл. 1.2 [56].

Проведений аналіз трактування категорії капіталу вищезазначеними авторами свідчить, про те що окремі дослідники вважають, що капітал – це грошові ресурси, інші переконані в тому, що капітал – це фінансові ресурси або сума коштів, спрямована в обігові та основні активи суб'єкта господарювання. Також деякі автори вважають, що капітал – це вартість, яка в процесі виробничої діяльності генерує нову додану вартість. Отже, дефініція «капітал» є однією з найбільш неоднозначних серед економічних категорій.

Досліджуючи сутність поняття «капітал підприємства», вважаємо доцільним враховувати основні його характеристики, а саме те, що капітал підприємства є фактором виробництва й основним індикатором ринкової вартості суб'єкта господарювання, характеризує фінансові ресурси підприємства та ефективність його діяльності, забезпечує достатній рівень добробуту його власників [1].

Таблиця 1.2

Сучасне трактування сутності поняття «капітал» [2]

Автор	Трактування поняття
І.Т. Балабанов	Капітал – це частина фінансових ресурсів. Капітал – це гроші, випущені в обіг, і доходи, що вони приносять від цього обігу.
О.Г. Біла	Капітал підприємства – сукупні грошові ресурси, що використовуються на підприємстві; авансований у господарську діяльність капітал власний, позичений і залучений у сукупності.
І.А. Бланк	Капітал – загальна вартість засобів у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів.
Л.І. Катан	Капітал — це накопичений шляхом збереження запас благ у формі грошових коштів та капітальних товарів, що залучаються його власниками в економічний процес як інвестиційний ресурс і фактор виробництва з метою отримання доходу, функціонування яких в економічній системі базується на ринкових принципах та пов'язане з фактором часу, ризику й ліквідності.
С.М. Клименко	Капітал – це сукупність матеріальних цінностей та коштів, фінансових вкладень та витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності.
А.М. Поддєрьогін	Капітал – це кошти, якими володіє підприємство для здійснення своєї діяльності з метою отримання прибутку.
Г.О. Крамаренко, О.Е. Чорна[3]	Капітал – це фінансові ресурси підприємства, необхідні для організації його господарської діяльності та використовувані в господарському обігу для одержання доходів та прибутку.
В.М. Опарін [4]	Капітал – це сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти підприємства.
К.В. Слюсаренко, Н.О. Булда [5]	Капітал — це специфічна сукупність матеріальних та нематеріальних активів підприємства, які були створені в результаті господарської діяльності суб'єкта за рахунок різних джерел, а також придатні до використання у виробничому та інвестиційному процесах задля максимізації розміру прибутку та зростання ринкової вартості підприємства.

Отже, на наш погляд, під капіталом підприємства слід розуміти сукупність власних та позикових фінансових ресурсів, які є в розпорядженні підприємства, за рахунок яких фінансуються матеріальні та нематеріальні ресурси суб'єкта господарювання під час здійснення різних видів діяльності з метою реалізації головної цілі підприємства.

Ефективна діяльність та подальший розвиток підприємств пов'язані з вирішенням проблеми фінансування їх діяльності, а саме формуванням такої структури капіталу, яка б дала змогу реалізувати основну мету їх функціонування. Аналіз капіталу підприємства є необхідною складовою

фінансового управління, оскільки він дає можливість виявити можливі резерви подальшого підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання. Оцінювання капіталу підприємства передбачає здійснення аналізу складових частин та структури капіталу, а також джерел його формування.

Відповідно до проведеного аналізу терміну «капітал» необхідно розглянути його за класифікаційними ознаками.

Існує велике різноманіття видів капіталу. Розглянемо докладно окремі види капіталу підприємства за наступними ознаками (рис. 1.2).

Класифікаційна ознака	Вид капіталу
За приналежністю підприємству	- власний - позиковий
За метою використання у складі підприємства	- виробничий - позиковий - спекулятивний
За формами інвестування	Капітал: - в грошовій - матеріальній - нематеріальній формах
За складом	- основний - оборотний
За формою надходження в процесі кругообігу	капітал підприємства: - у грошовій - виробничій - товарній його формах
За формами власності	- приватний - державний капітал
За організаційно-правовими формами діяльності	- акціонерний капітал - пайовий капітал - індивідуальний капітал
За характером використання у господарському процесі	- працюючий - непрацюючий
За характером використання власниками	- споживаний - накопичувальний
За джерелами залучення	- національний - іноземний капітал

Рис. 1.2. Класифікація капіталу

За приналежністю підприємству виділяють власний та позиковий капітал. Власний капітал характеризує загальну вартість засобів підприємства, що належать йому на правах власності та використовуються ним для формування певної частини активів. Ця частина активів, що сформована за рахунок

інвестованого в них власного капіталу, представляє собою чисті активи підприємства. Позиковий капітал характеризує залучені для фінансування розвитку підприємства на зворотній основі грошові кошти або інші майнові цінності. Усі форми позикового капіталу, що використовується підприємством, представляють собою його фінансові зобов'язання, що належать до погашення у передбачені строки [29].

За метою використання у складі підприємства можуть бути виділені наступні види капіталу: виробничий, позиковий та спекулятивний [35].

Виробничий капітал характеризує засоби підприємства, що інвестовані в його операційні активи для здійснення виробничо-збутової його діяльності.

Позиковий капітал представляє собою ту частину, яка використовується підприємством в процесі інвестування у грошові інструменти (короткострокові та довгострокові депозитні вкладення в комерційних банках), а також у боргові фондові інструменти (облігації, депозитні сертифікати, векселі і т.п.).

Спекулятивний капітал характеризує ту його частину, яка використовується в процесі здійснення спекулятивних (що базуються на різниці в цінах) фінансових операцій (придбання деривативів в спекулятивних цілях і т.п.) [10].

За формами інвестування розрізняють капітал в грошовій, матеріальній та нематеріальній формах, що використовується для формування статутного фонду підприємства. Інвестування капіталу в цих формах дозволено законодавством при створенні нових підприємств, збільшенні об'єму їх статутних фондів.

За складом виділяють основний та оборотний види капіталу підприємства.

Основний капітал характеризує ту частину капіталу, що використовується підприємством, який інвестований і всі види його необоротних активів (а не тільки в основні засоби, як це часто трактується в літературі).

Оборотний капітал характеризує ту його частину, яка інвестована у всі види його оборотних активів [34].

За формою надходження в процесі кругообігу, тобто в залежності від стадій загального циклу цього кругообігу, розрізняють капітал підприємства у грошовій, виробничій та товарній його формах.

За формами власності виявляють приватний та державний капітал, що інвестований в підприємство в процесі формування його статутного фонду. Таке розподілення капіталу використовується в процесі класифікації підприємств за формами власності [6].

За організаційно-правовими формами діяльності виявляють наступні види капіталу: акціонерний капітал (капітал підприємств, створених у формі акціонерних товариств), пайовий капітал (капітал партнерських підприємств – товариств з обмеженою відповідальністю, командитних товариств і т.п.), індивідуальний капітал (капітал індивідуальних підприємств – сімейних і т.п.).

За характером використання у господарському процесі виділяють працюючий та непрацюючий види капіталу.

Працюючий капітал характеризує ту його частину, яка приймає безпосередню участь в формуванні доходів та забезпеченні операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства [45].

Непрацюючий (або “мертвий”) капітал характеризує ту його частину, яка інвестована в активи, що не приймають безпосередньої участі у здійсненні різних видів господарської діяльності підприємства та формуванні його доходів.

За характером використання власниками виділяють споживаний та накопичувальний (реінвестований) види капіталу. Споживаний капітал після його розподілу на цілі споживання втрачає функції капіталу. Він являє собою дезінвестиції підприємства, що здійснюються з метою споживання (вилучення частини капіталу з необоротних та оборотних активів з метою виплати процентів, задоволення соціальних потреб персоналу і т.п.). Накопичувальний капітал характеризує різні форми його приросту в процесі капіталізації прибутку, дивідендних виплат і т.п [23].

За джерелами залучення розрізняють національний (вітчизняний) та іноземний капітал, інвестований в підприємство. Такий розподіл капіталу підприємств використовується в процесі відповідної їх класифікації.

Відповідно до правових норм функціонування виділяють легальний і тіньовий капітал.

У сучасних умовах економічного розвитку країни «тіньовий» капітал є своєрідною реакцією підприємців на встановлені державою жорсткі «правила гри» в економіці, у першу чергу, на невиправдано високий рівень оподаткування підприємницької діяльності [10].

У наступному пункті необхідно детально розглянути визначення капіталу за складом та приналежністю підприємству.

1.2. Склад, структура та джерела формування капіталу підприємства

Капітал підприємства представляє загальну вартість засобів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів з метою отримання прибутку (доходу).

За складом капітал поділяється на основний і оборотний (рис.1.3):

Рис. 1.2. Склад капіталу

Розберемо детальніше поняття «основний капітал». Основний капітал формує ту частину активів підприємства, що беруть участь у багатьох виробничих циклах, частинами переносячи свою вартість на вартість готової продукції. Основною складовою якого є основні засоби.

На рисунку 1.4 зображено склад основного капіталу.

Згідно з Національними стандартами бухгалтерського обліку в Україні, зокрема Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» для цілей бухгалтерського обліку, основні засоби класифікуються за такими групами [21]:

а) земельні ділянки;

б) капітальні витрати на поліпшення земель;

в) будинки, споруди та передавальні пристрої. Будинки - корпуси цехів, адміністративно-господарські побудови, склади, кладові тощо. Споруди - інженерно-технічні об'єкти: нафтові і газові свердловини, насосні станції, тунелі, очисні споруди, мости, стволи шахт та ін [51]. Передавальні пристрої - засоби, за допомогою яких передаються всі види енергії (електричної, механічної, теплової) від машин-двигунів до робочих машин: електромережі, паро-, водо-, газо-, нафтопроводи;

г) машини та обладнання. Вони в свою чергу поділяються на:

1) силові машини і обладнання (котли, дизелі);

2) робочі машини і обладнання (верстати, преси, агрегати);

3) вимірювальні та регулюючі прилади та пристрої, лабораторне обладнання;

4) обчислювальна техніка.

Найважливіша складова - робочі машини і обладнання, тому що вони безпосередньо впливають на предмети праці, змінюючи їх [28].

д) транспортні засоби. Враховуються засоби внутрішньоцехового, міжцехового, міжзаводського транспорту: тепловози, вагони, автомобілі, тягачі, електрокари, автонавантажувачі тощо;

е) інструменти, прилади, інвентар (меблі). До їх складу входять: механізовані та ручні інструменти всіх видів, вимірювальні, ріжучі, а також різного роду пристосування - лещата, патрони, кондуктори та інше;

є) робоча і продуктивна худоба;

ж) багаторічні насадження;

з) інші основні засоби.

Виробнича (технологічна) структура основних засобів - це співвідношення різних груп основних фондів у їх загальній вартості. Часто цю структуру розглядають як співвідношення активної і пасивної частини основних фондів [19].

До активної частини належать основні засоби, що беруть безпосередню участь у виробничому процесі (машини, устаткування, інструменти, прилади, пристрої вимірювання тощо).

До пасивної частини (будівлі, споруди) належать основні засоби, що забезпечують нормальні умови для здійснення процесу виробництва. Прогресивною є така структура основних фондів, де частка активної частини зростає [24].

Відповідно до класифікації за складом розглянемо оборотний капітал, який зображено на рисунку 1.6. Вивчення спеціальної економічної літератури свідчить про те, що сутність оборотного капіталу в теоретичному сенсі розглядається як економічна категорія ринкових відносин, а в практичному – як фінансовий ресурс для формування оборотних активів підприємств [43].

За джерелами формування капітал поділяється на власний та позиковий (рис. 1.7):

Рис. 1.7. Різновиди капіталу за джерелами формування

Розглянемо поняття «власний капітал». Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Власний капітал – основа для початку і продовження господарської діяльності підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників [24]. Склад власного капіталу зображено на рисунку 1.8.

Власний капітал утворюється двома шляхами:

- внесенням власниками підприємства грошей та інших активів;
- накопиченням суми доходу, що залишається на підприємстві.

Згідно з П(С)БО 2 до власного капіталу входить [24]: статутний капітал,

пайовий капітал, додатковий вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал.

Статутний капітал – зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є вкладом власників (учасників) до капіталу підприємства [18].

Пайовий капітал – сума пайових вкладів членів спілок та Інших підприємств, що передбачена установчими документами [21].

Додатковий вкладений капітал – сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їхню номінальну вартість [20].

Інший додатковий капітал – сума дооцінки необоротних активів, вартість активів, безкоштовно отриманих підприємством від інших юридичних або фізичних осіб, та інші види додаткового капіталу.

Резервний капітал – сума резервів, створених відповідно до чинного законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) – сума прибутку, яка реінвестована у підприємство, або сума непокритого збитку. Сума непокритого збитку вираховується при визначенні підсумку власного капіталу [25].

Неоплачений капітал – сума заборгованості власників (учасників) за вкладами до капіталу. Сума неоплаченого капіталу вираховується при визначенні підсумку власного капіталу.

Вилучений капітал – фактична собівартість акцій власної емісії або часток, викуплених товариством у його учасників. Сума вилученого капіталу підлягає вирахуванню при визначенні підсумку власного капіталу.

Особливостей власного капіталу зображені на рисунку 1.9.

Таким чином, підприємство, що використовує тільки власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку (так як не може забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів в періоди сприятливої кон'юнктури

ринку) та не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал [15].

Поняття «позиковий капітал» характеризує залучені для фінансування розвитку підприємства на зворотній основі грошові кошти або інші майнові цінності. Усі форми позикового капіталу, що використовуються підприємством, представляють собою його фінансові зобов'язання, що належать до погашення у передбачені строки [12].

На рисунку 1.9 зображено особливості позикового капіталу.

Таким чином, підприємство, яке використовує позиковий капітал, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку (за рахунок формування додаткового обсягу активів) і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, але в більшій мірі генерує фінансовий ризик і сприяє банкрутству (які зростають по мірі збільшення питомої ваги позикових коштів у загальній сумі використаного капіталу) [21].

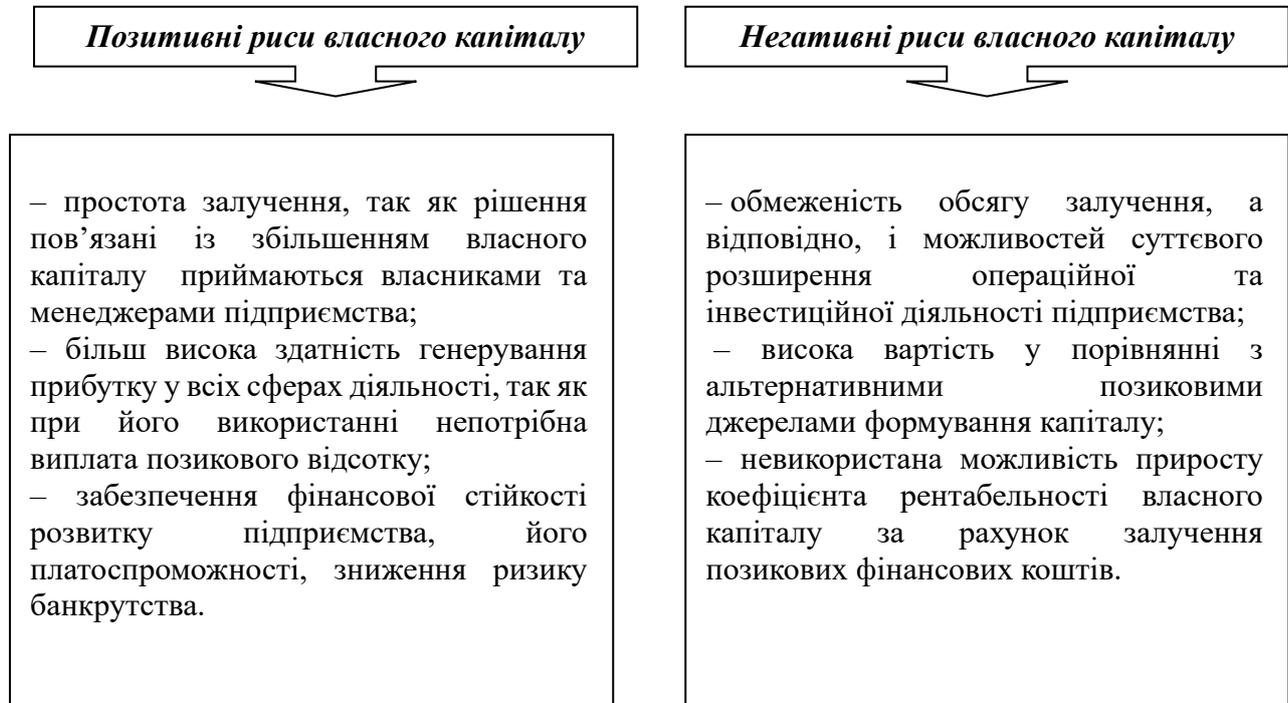

Рис. 1. 8. Характерні особливості власного капіталу підприємства

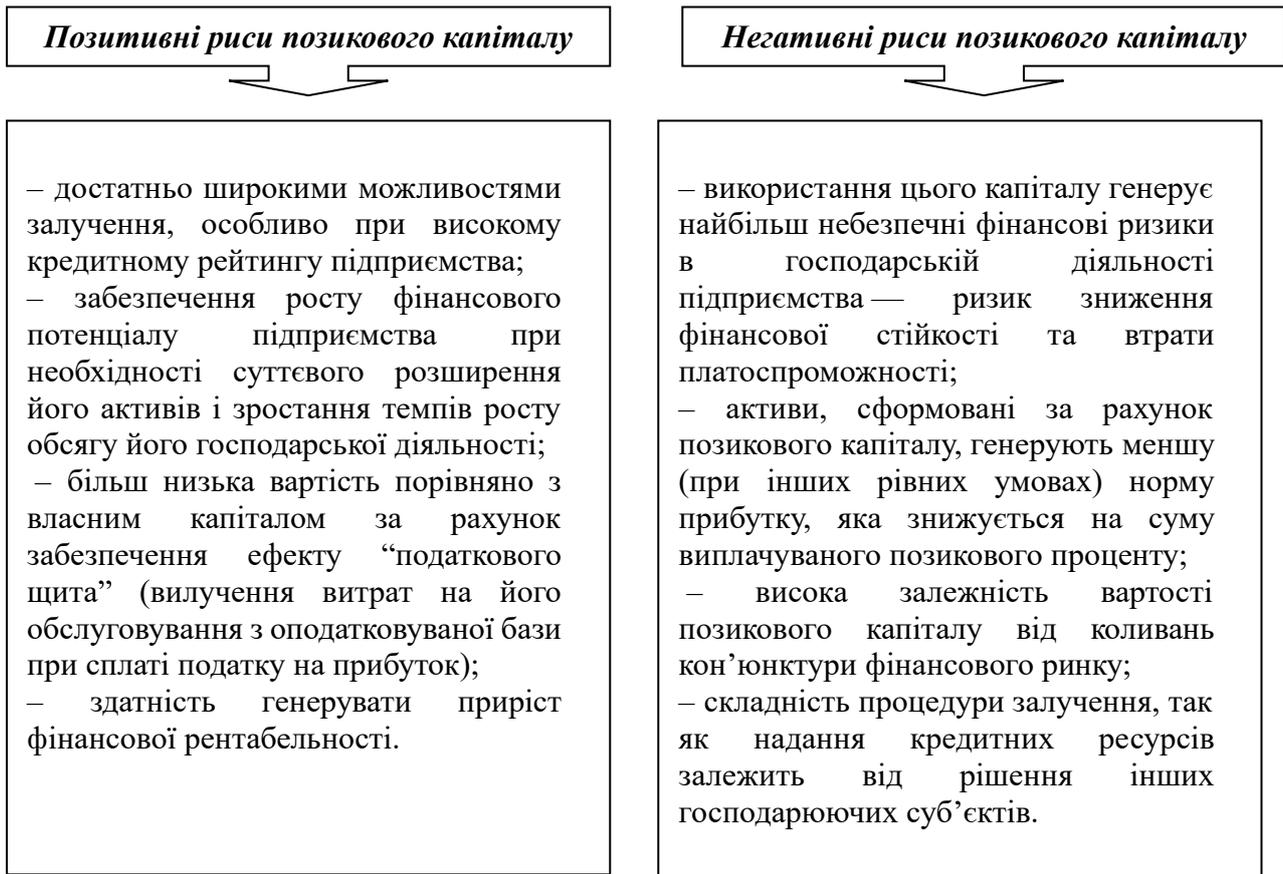

Рис. 1.9. Характерні особливості позикового капіталу підприємства

Вивчення показало, що структура капіталу, яка використовується підприємством визначає багато аспектів не тільки фінансової, але й операційної та інвестиційної його діяльності, здійснює активний вплив на кінцеві результати його діяльності.

Вона впливає на коефіцієнт рентабельності активів та власного капіталу (тобто на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства), визначає систему коефіцієнтів фінансової стійкості та платоспроможності (тобто рівень основних фінансових ризиків) і остаточно формує співвідношення в ступенях прибутковості та ризику в процесі розвитку підприємства [34].

Структура капіталу відіграє провідну роль у формуванні ринкової вартості підприємства. Формування оптимальної структури капіталу підприємства для фінансування необхідного обсягу затрат та забезпечення бажаного рівня доходів є одним із найважливіших завдань, що вирішуються в процесі фінансового

управління підприємством. Мета управління структурою капіталу – мінімізувати витрати по залученню довгострокових джерел фінансування тим самим забезпечити власникам капіталу максимальну ринкову оцінку вкладених ними грошових коштів.

Формування структури капіталу нерозривно зв'язане з урахуванням особливостей кожної з його складових частин.

Для більш детального аналізу капіталу необхідно розглянути методику визначення показників, що характеризують ефективність використання капіталу.

1.3. Характеристика показників та основних критеріїв оптимізації структури капіталу

Вартість – виражена в грошах цінність будь-чого або величина витрат на будь-що. Вартість є тією реальною базою, що робить гроші і товар економічно тотожними поняттями [23].

Загальну вартість підприємства часто необхідно визначити, коли розглядається можливість його покупки, продажу, а також щоб установити зміну його вартості в часі. Така оцінка також може використовуватися, коли підприємство з метою реорганізації своєї внутрішньої структури звільняється від деяких підрозділів чи напрямків діяльності. У той же час і власник, і менеджери зацікавлені в зростанні вартості компанії, адже це дасть можливість залучити додаткові інвестиції.

У системі дослідження ефективності використання капіталу та оцінки його структури найбільшого розповсюдження отримали наступні групи аналітичних коефіцієнтів [29]:

- а) показники ефективності капіталу:
 - 1) коефіцієнти оцінки капіталовіддачі;
 - 2) оцінка оборотності капіталу;
 - 3) тривалість одного обороту;

4) коефіцієнти оцінки рентабельності капіталу.

б) показники оцінки структури капітал:

1) показники стійкості підприємства;

2) показники типів стійкості підприємства;

3) ефект фінансового важеля співвідношення відносно складових капіталу.

До основних показників що характеризують ефективність капіталу відносять [23]:

Капіталовіддача – характеризує продуктивність окремих видів капіталу та загальної суми:

а) віддача основного капіталу, яка характеризує чистий дохід від реалізації продукції, що припадає на одиницю основного капіталу

1) фондівіддача, що характеризується, як відношення обсягу реалізації до середньої вартості основних засобів;

2) віддача нематеріальних активів визначається, як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньої вартості нематеріальних активів;

б) віддача оборотного капіталу, яка характеризує чистий дохід від реалізації продукції на одиницю оборотного капіталу:

1) коефіцієнт оборотності запасів визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середніх залишків запасів;

2) коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості визначається як відношення чистого доходу від реалізації продукції до середньої вартості дебіторської заборгованості за період, що аналізується.

Капіталомісткість є оберненим показником до капіталовіддачі до цієї групи показників відносять наступні:

а) місткість основного капіталу

$$KM_{OK} = \frac{\overline{OK}}{ЧД}, \quad (1.1)$$

де, \overline{OK} – середньорічна вартість основного капіталу;

ЧД – чистий дохід від реалізації продукції.

1) фондомісткість – показник, що показує яка сума основних фондів припадає на 1 грн. чистого доходу:

$$\Phi M = \frac{O\Phi}{\text{ЧД}}, \quad (1.2)$$

де, $O\Phi$ – середня вартість основних фондів.

2) місткість нематеріальних активів:

$$MHA = \frac{\overline{HA}}{\text{ЧД}}, \quad (1.3)$$

де, \overline{HA} – середня вартість нематеріальних активів.

б) коефіцієнт завантаження оборотного капіталу:

$$K_3 = \frac{\overline{O_6K}}{\text{ЧД}}, \quad (1.4)$$

де, $\overline{O_6K}$ – середні залишки оборотного капіталу.

1) коефіцієнт завантаження запасів:

$$K_3^3 = \frac{\overline{3}}{\text{ЧД}}, \quad (1.5)$$

де, $\overline{3}$ – середні залишки запасів.

2) коефіцієнт завантаження дебіторської заборгованості:

$$K_3^{ДЗ} = \frac{\overline{ДЗ}}{\text{ЧД}}, \quad (1.6)$$

де, $\overline{ДЗ}$ – середня дебіторська заборгованість.

3) коефіцієнт завантаження грошових коштів:

$$K_3^{ГК} = \frac{\overline{ГК}}{\overline{ЧД}}, \quad (1.7)$$

де, $\overline{ГК}$ – грошові кошти за розрахунковий період.

Показники тривалості одного обороту капіталу, які характеризують наскільки швидко капітал в цілому та окремі його елементи, що використовуються підприємством обертаються в процесі його господарської діяльності [23].

а) тривалість одного обороту капіталу:

$$T_{1\text{ об}} = \frac{T}{КВ}, \quad (1.8)$$

де, T – тривалість періоду, що аналізуються;

КВ – капіталовіддача (в днях).

б) тривалість одного обороту оборотного капіталу:

$$T_{1\text{ об}}^{0_{6K}} = \frac{T}{K_{об\ 0_{6K}}}. \quad (1.9)$$

де, $K_{об\ 0_{6K}}$ - коефіцієнт оборотності оборотного капіталу.

1) тривалість одного обороту запасів, даний показник вказує за яку кількість днів запаси зроблять один повний оберт:

$$T_{1\text{ об}}^3 = \frac{T}{K_{об\ 3}}. \quad (1.10)$$

де, $K_{об\ 3}$ – коефіцієнт оборотності запасів.

2) тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, даний показник вказує за яку кількість днів дебіторська заборгованість зроби один повний оберт:

$$T_{1\text{ об}}^{\text{ДЗ}} = \frac{T}{K_{\text{об ДЗ}}}, \quad (1.11)$$

де, $K_{\text{об ДЗ}}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.

3) тривалість одного обороту грошових коштів, який вказує за яку кількість днів грошові кошти зроблять один повний оберт:

$$T_{1\text{ об}}^{\text{ГК}} = \frac{T}{K_{\text{об ГК}}}, \quad (1.12)$$

де, $K_{\text{об ГК}}$ – коефіцієнт оборотності грошових коштів.

в) тривалість операційного циклу, включає в себе тривалість одного обороту дебіторської заборгованості та тривалість одного обороту запасів:

$$T_{\text{ОпЦ}} = T_{1\text{ об}}^{\text{ДЗ}} + T_{1\text{ об}}^{\text{З}} \quad (1.13)$$

Показники рентабельності капіталу, які характеризують його здатність створювати необхідний прибуток в процесі господарської діяльності підприємства і визначають загальну ефективність його використання [23]:

а) рентабельність власного капіталу, характеризує рівень прибутковості власного капіталу вкладеного в підприємство:

$$R_{\text{ВК}} = \frac{\text{ЧП}}{\overline{\text{ВК}}} \times 100\%, \quad (1.14)$$

де, ЧП – чистий прибуток,

$\overline{\text{ВК}}$ – середня вартість власного капіталу.

б) рентабельність основного капіталу, характеризує ефективність використання основного капіталу підприємства вкладеного в необоротні активи:

$$R_{o_cK} = \frac{\Pi^{опд}}{O_cK} \times 100\% , \quad (1.15)$$

в) рентабельність оборотного капіталу, який характеризує рівень прибутковості оборотного капіталу, що використовується підприємством. Розрахунок цього показника здійснюється за наступною формулою:

$$R_{o_6K} = \frac{\Pi^{опд}}{O_6K} \times 100\% , \quad (1.16)$$

г) рентабельність капіталу характеризує рівень прибутку від звичайної діяльності до оподаткування, який генерується сукупним обсягом капіталу (що використовується) підприємства.:

$$R_K = \frac{\Pi^{звд}}{K} \times 100\% . \quad (1.17)$$

Показники оцінки структури капіталу підприємства [23]:

Показники стійкості підприємства

– коефіцієнт автономії дозволяє визначити в якій мірі капітал, що використовується підприємством, сформований за рахунок власного капіталу, тобто частку чистих активів підприємства в їх загальній сумі. Розрахунок цього показника здійснюється за наступною формулою:

$$K_a = \frac{\overline{BK}}{K} , \quad (1.18)$$

де K_a – коефіцієнт автономії.

Нормальне мінімальне значення коефіцієнта автономії оцінюється на рівні 0,5 та означає, що всі зобов'язання підприємства можуть бути покриті його власними коштами. Зростання коефіцієнта автономії свідчить про зростання фінансової незалежності підприємства, зниженні ризику фінансових труднощів в майбутніх періодах.

– коефіцієнт концентрації залученого капіталу показує частку залучених коштів у формуванні капіталу. Його оптимальне значення $<0,5$. Він обчислюється за формулою:

$$K_{\phi} = \frac{\overline{ПК}}{K}, \quad (1.19)$$

де K_{ϕ} – коефіцієнт концентрації залученого капіталу.

– коефіцієнт фінансової залежності обчислюється шляхом відношення валюти балансу до власного капіталу. Зростання цього показника в динаміці означає збільшення частки позичених коштів у фінансуванні підприємства. Якщо його значення наближається до одиниці (або 100%), то це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство. Цей коефіцієнт обчислюється за формулою;

$$K_{\phiз} = \frac{ВБ}{ВК}, \quad (1.20)$$

де $K_{\phiз}$ – коефіцієнт фінансової залежності;

$ВБ$ – валюта балансу.

– коефіцієнт фінансування визначається шляхом співвідношення власного капіталу до залученого. Його оптимальне значення >1 . Цей коефіцієнт указує скільки власного капіталу підприємства припадає на 1 гривню позикового капіталу.

$$K_{\phiин} = \frac{\overline{ВК}}{\overline{ПК}}, \quad (1.21)$$

де $K_{\phiин}$ – коефіцієнт фінансування.

– коефіцієнт заборгованості (коефіцієнт співвідношення поточного позикового капіталу і власного капіталу). Його оптимальне значення < 1 .

Він показує, скільки позикового капіталу залучає підприємство для фінансування поточної діяльності на 1 гривню власного. Обчислюється за формулою [20]:

$$K_z = \frac{ПотЗ + Д_{мн}}{ВК}, \quad (1.22)$$

де K_z – коефіцієнт заборгованості;

$ПотЗ$ – поточні зобов'язання;

$Д_{мн}$ – доходи майбутніх періодів.

– коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, який характеризує структуру капіталу, що використовується для довгострокових інвестицій, тобто показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів профінансована зовнішніми інвесторами та належить до них, а не до власників підприємства. Коефіцієнт розраховується як співвідношення довгострокових зобов'язань до суми власного капіталу підприємства та його довгострокових зобов'язань. При аналізі довгострокових залучених джерел фінансування варто враховувати, що перевищення їх розміру над сумою власного оборотного капіталу означає використання підприємством частини довгострокових позик на фінансування поточних операцій [23].

$$K_{дз} = \frac{ДЗ}{ВК + ДЗ}, \quad (1.23)$$

де $K_{дз}$ – коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів;

$ДЗ$ – довгострокові зобов'язання.

– коефіцієнт забезпеченості обігового капіталу, визначається як відношення власного обігового капіталу до вартості всього обігового капіталу.

Його оптимальне значення $\geq 0,5$. Цей коефіцієнт показує, яка частка власних коштів підприємства вкладена в обіговий капітал [61].

$$K_{з_{ос}} = \frac{\overline{BK} - HA}{ОбК}, \quad (1.24)$$

де $K_{з_{ос}}$ – коефіцієнт забезпеченості обігових засобів;

HA – необоротні активи;

$ОбК$ – оборотний капітал.

– коефіцієнт маневреності власного капіталу розраховується як відношення власного оборотного капіталу та власного капіталу. Цей коефіцієнт показує, яка частина власного оборотного капіталу підприємства заходиться в мобільній формі та може бути використана при необхідності наповнення оборотних засобів, а яка частина спрямовується на накопичення. Високі значення коефіцієнта маневреності позитивно характеризують фінансовий стан. Вважається нормальним значення цього показника вище 0,4...0,6.

$$K_{МВК} = \frac{ВOK}{BK}, \quad (1.25)$$

де $K_{МВК}$ – коефіцієнт маневреності власного капіталу;

$ВOK$ – власний оборотний капітал.

– коефіцієнт короткострокової заборгованості відображає структуру залученого капіталу та визначається через відношення короткострокових зобов'язань до їх загальної суми:

$$K_{КЗ} = \frac{КЗ}{КЗ + ДЗ}, \quad (1.26)$$

де $K_{КЗ}$ – коефіцієнт короткострокової заборгованості;

КЗ – короткострокові зобов’язання.

В залежності від співвідношення показників матеріально-виробничих запасів, власного оборотного капіталу та інших джерел формування капіталу можна з певною відносністю виділити наступні типи стійкості [46].

– абсолютна стійкість, яка представляє собою граничний тип фінансової стійкості. Вона задається умовою:

$$МЗ < ВОК, \quad (1.27)$$

де МЗ – матеріально-виробничі запаси;

ВОК – власний оборотний капітал.

Це співвідношення показує, що всі запаси повністю покриваються власним оборотним капіталом, тобто підприємство не залежить від зовнішніх джерел фінансування.

– нормальна фінансова стійкість, яка гарантує платоспроможність підприємства. Вона описується наступним виразом:

$$ВОК < МЗ < ВОК + КК + КрЗ, \quad (1.28)$$

де МЗ – матеріально-виробничі запаси;

ВОК – власний оборотний капітал;

КК – короткострокові кредити банків та позики;

КрЗ – кредиторська заборгованість.

Наведене співвідношення відповідає положенню, коли підприємство, що успішно функціонує, використовує для покриття запасів «нормальні джерела капіталу» – власні та залучені.

– нестійке фінансове становище, пов’язане з порушенням платоспроможності, при якому однак зберігається здатність поновлення рівноваги за рахунок джерел, що послаблюють фінансову напругу:

$$MЗ = ВOK + КК + КрЗ , \quad (1.29)$$

де $MЗ$ – матеріально-виробничі запаси;
 $ВOK$ – власний оборотний капітал;
 $КК$ – короткострокові кредити банків та позики;
 $КрЗ$ – кредиторська заборгованість.

Фінансова нестійкість вважається допустимою, якщо величина залучених для формування запасів і витрат короткострокових кредитів та позикових коштів не перевищує сумарної вартості виробничих запасів, готової продукції і товарів (найбільш ліквідної частини запасів та витрат) [46].

– кризовий стан, при якому підприємство знаходиться на межі банкрутства, оскільки в цій ситуації грошові кошти, короткострокові цінні папери та кредиторська заборгованість підприємства не покривають навіть його кредиторської заборгованості та прострочених позик:

$$MЗ > ВOK + КК + КрЗ + ФН, \quad (1.30)$$

Кризовий стан характеризується також наявністю регулярних неплатежів, за якими кризовий стан може бути класифікований наступним чином: перший ступінь (наявність прострочених позик банку); другий ступінь (наявність, крім того, простроченої заборгованості постачальникам за товари); третій ступінь (наявність, крім того, недоїмок до бюджетів), яка практично межує з банкрутством.

Ефект фінансового левериджу (далі - ЕФЛ) – це показник, що відображає рівень прибутку (або збитків), що додатково генерується, на власний капітал при різній частці використання позичкових засобів.

Принциповий алгоритм розрахунку ЕФЛ наводиться Бланком І.О. [20]:

$$ЕФЛ = (1 - C_{нп}) \times (КВР_A - ПС) \times \frac{ЗК}{СК} \quad (1.31)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левериджа, що полягає в прирості коефіцієнту рентабельності власного капіталу, %;

$C_{\text{нп}}$ – ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом;

КВР_A – коефіцієнт валової рентабельності капіталу (відношення валового прибутку до середньої вартості капіталу), %;

ПС – середній розмір відсотків за кредит, що сплачуються підприємством за використання позикового капіталу, %;

ЗК – середня сума використовуваного підприємством позикового капіталу;

СК – середня сума власного капіталу підприємства.

В наведеному алгоритмі є три складові: податковий коректор, диференціал та плече фінансового левериджу.

Податковий коректор $(1 - C_{\text{нп}})$ який показує, як саме виявляється ЕФЛ у зв'язку з різним рівнем оподаткування прибутку. Не зважаючи на те, що даний показник практично не залежить від діяльності підприємства (тому що ставка податку на прибуток встановлюється законодавством), він може бути використаний для підвищення ефективності використання позикового капіталу у випадках, коли у підприємства є випадки диференційованого оподаткування.

Диференціал фінансового левериджу $(\text{КВР}_A - \text{ПС})$ характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності капіталу і середнім розміром відсотка за кредит. Саме ця складова показує, чи приносять залучені кредити прибуток або збитки на власний капітал [20].

Капітал посідає головне місце в системі розподілу і перерозподілу, а також споживання матеріальних благ, тому що саме йому належить ця функція. Упродовж багатьох століть науковці трактують поняття «капітал» як складну, неоднозначну категорію, еволюція якої відобразила історичний процес розвитку суспільства. Проте нове значення вона набула лише в умовах ринкових відносин. В ході аналізу визначено основні погляди щодо трактування категорії «капітал»

з історичного погляду. Зроблено аналіз та проведено узагальнення поглядів сутності капіталу на різних етапах розвитку економічної науки.

Аналіз сучасного погляду щодо сутності «капіталу підприємства» також показав, що не існує однобічного підходу щодо трактування категорії. В економічній літературі також відсутні єдині підходи до класифікації капіталу підприємства. В роботі було наведено погляд Бланка щодо класифікаційних ознак «капіталу підприємства». І на заключному етапі розділу було проаналізовано групи показників, які були згруповані у дві групи: показники ефективності використання капіталу; показники стану капіталу.

Рис. 1.4. Склад основного капіталу

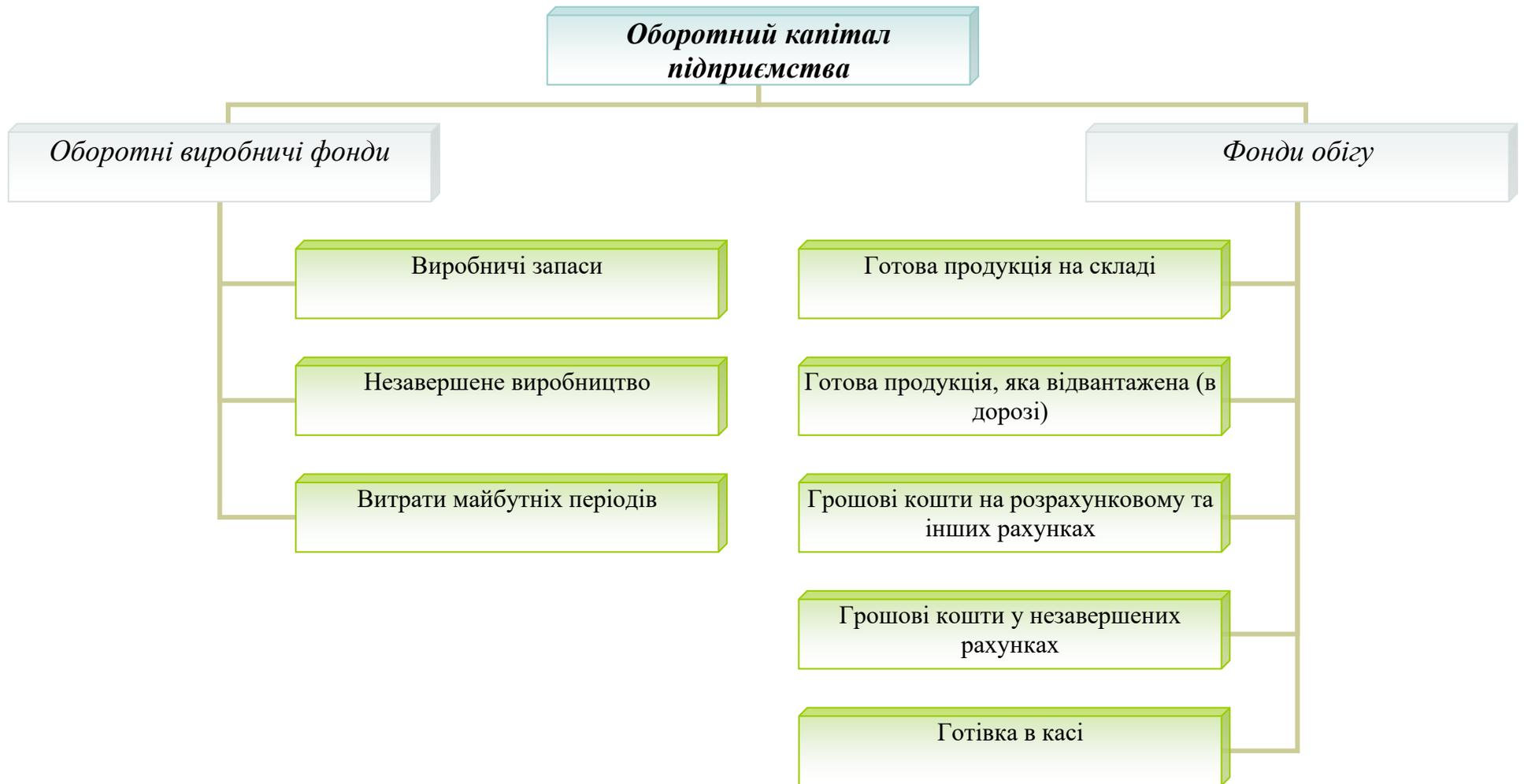

Рис.1.5. Склад оборотного капіталу

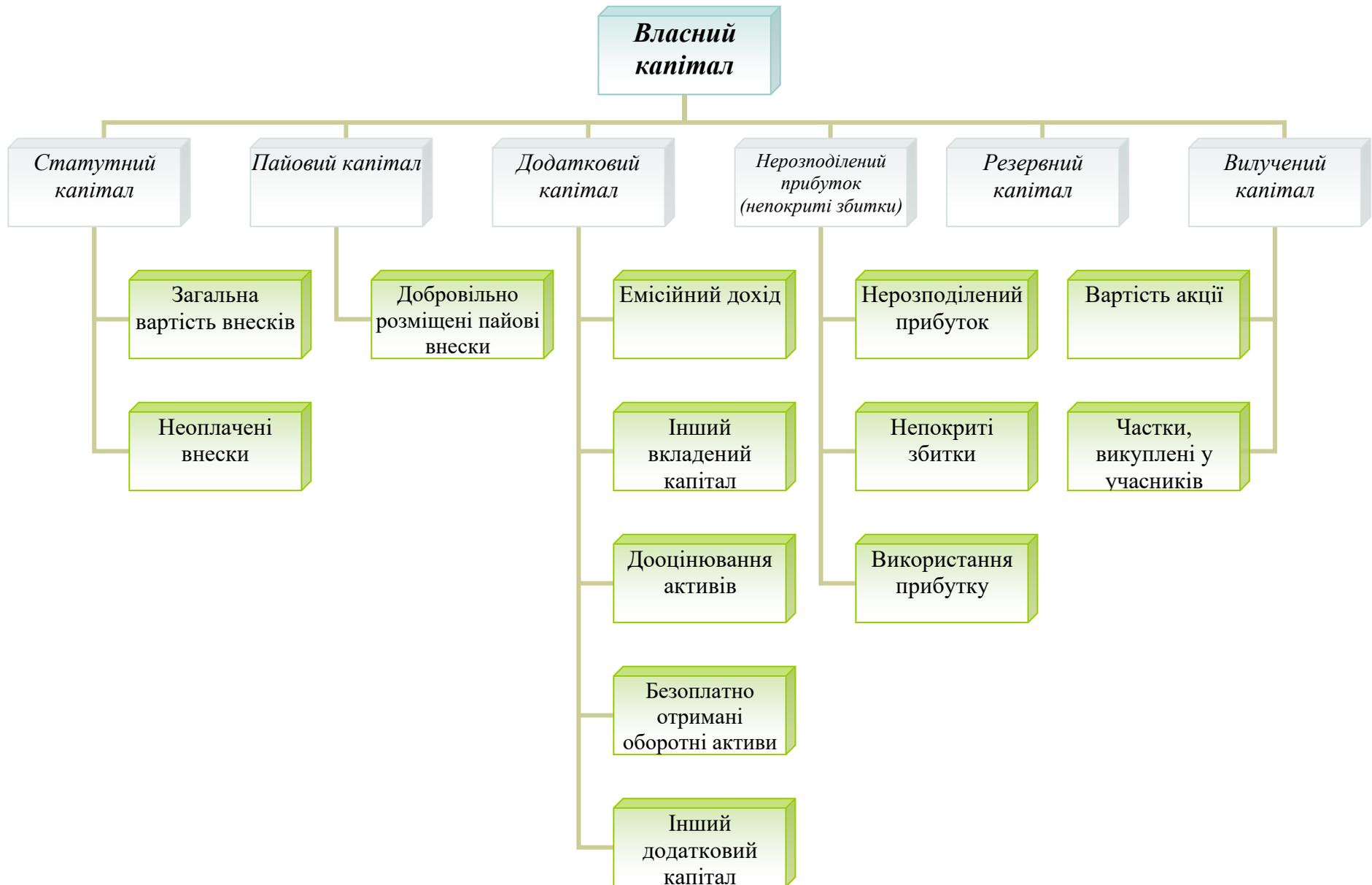

Рис. 1.7. Склад власного капіталу

Рис. 1.10. Оцінка ефективності використання капіталу

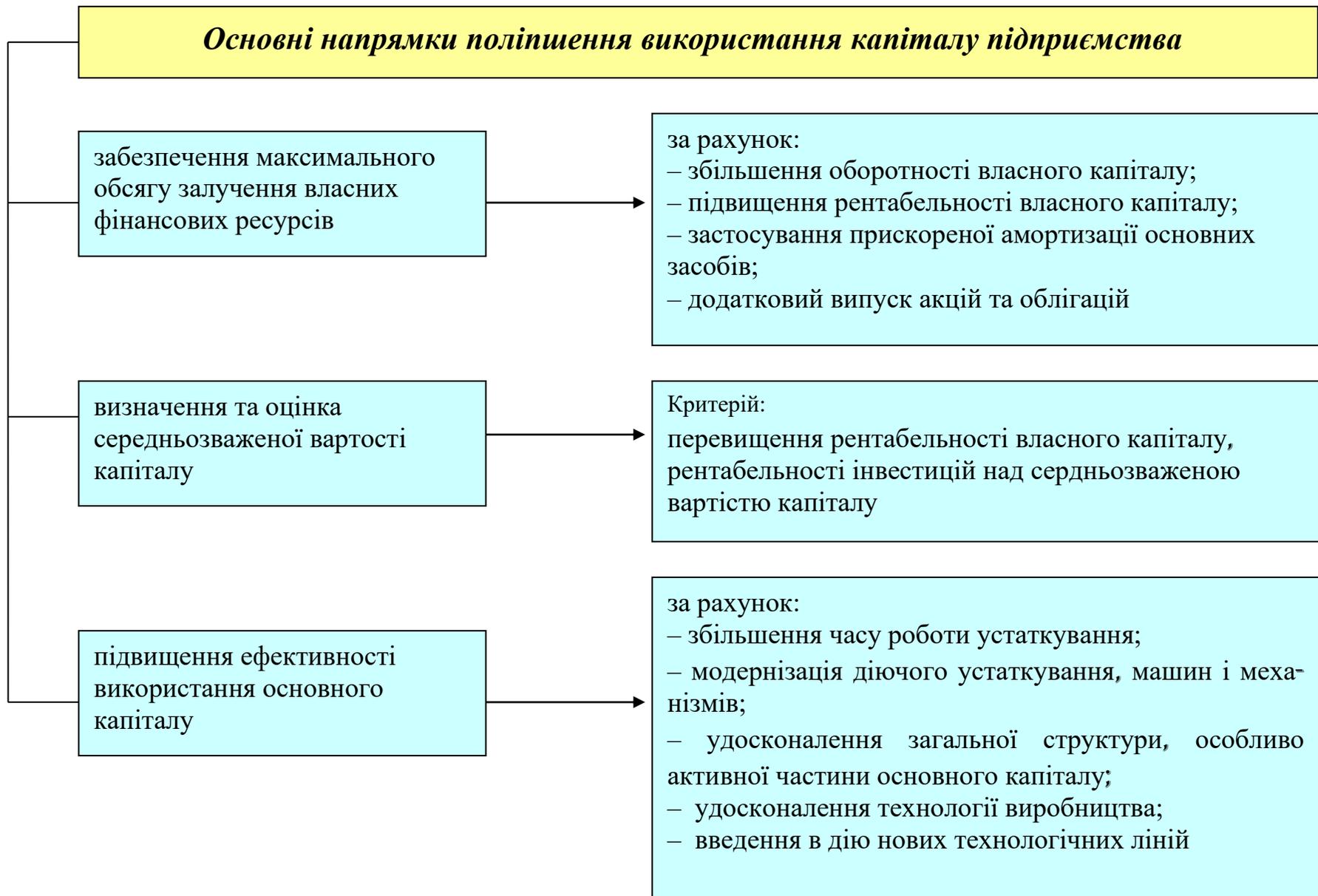

Рисунок 1.13 – Основні напрямки поліпшення використання капіталу підприємства

Продовження рисунка 1.13

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПРАТ «ГАДЯЧГАЗ»

2.1. Загальна економічна характеристика діяльності підприємства

Свою історію підприємство «Гадячгаз» починає з 1964 року. Згідно наказу Міністерства житлово-комунального господарства було створено виробничо-експлуатаційну контору скрапленого газу в м. Гадяч. В той час контора забезпечувала скрапленим газом споживачів м. Гадяч і м. Зіньків та сільських населених пунктів Гадяцького і Зіньківського району.

У 1974 році контору відокремлено від комунальних підприємств і створено підприємство під назвою «Міжрайгаз», в якому тоді працювало 46 осіб.

Згодом назва контори змінилась на «Міжрайонне управління газового господарства». Згідно наказу Міністерства житлово-комунального господарства від 10.08.1988 року №158 МПУГХ реорганізовано в Управління експлуатації газового господарства, а згідно наказу «Держкомнафтогаз» від 13.01.1994 року №5 УЕГГ реорганізовано в ДП «Гадячгаз».

У 1994 році на виконання наказу Президента України «Про корпоратизацію державних підприємств» наказом Державного комітету України по нафті і газу «Держкомнафтогаз» від 14.07.1994 року №263 державне підприємство «Гадячгаз» було перетворене у відкрите акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз».

Публічне акціонерне товариство «Гадячгаз» було утворене на виконання Закону України «Про акціонерні товариства» рішенням загальних зборів акціонерів та відповідно до наказу від 01.06.2011 року №83.

На сьогодні Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» (код за ЄДРПОУ – 05524660) є новим найменуванням Публічного акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз». Назву і тип товариства змінено згідно рішення загальних зборів акціонерів від 27.04.2021 р. Публічне акціонерне

товариство по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз» було новим найменуванням Відкритого акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз». Назву змінено згідно рішення загальних зборів акціонерів від 8.04.2011-16.05.2011 р. відповідно до вимог Закону України «Про акціонерні товариства» № 514 від 17.09.2008. Публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз» (надалі – ПАТ «Гадячгаз» або Товариство) є правонаступником за всіма правами та обов'язками Відкритого акціонерного товариства по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз», яке утворене відповідно до Указу Президента України «Про корпоратизацію підприємств» від 15 червня 1993 року № 210/93 шляхом перетворення Державного підприємства по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз» у Відкрите акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз».

Юридична адреса Товариства: 37300 Полтавська область м. Гадяч вул. Будька, 26 а.

Пріоритетним для ПрАТ «Гадячгаз» завжди було та залишається надійне та безаварійне обслуговування споживачів природного газу.

ПрАТ «Гадячгаз» діє на підставі Статуту та Господарського Кодексу України.

Згідно зі Статутом підприємства:

Повна назва Товариства:

- українською мовою: Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз»;
- англійською мовою: Private Joint – Stock Company «Gadyachgas».

Скорочена назва Товариства:

- українською мовою – ПрАТ «Гадячгаз»;
- англійською мовою – PrJSC «Gadyachgas».

Товариство має самостійний баланс, поточний та інші рахунки у банківських установах, круглу печатку із своїм найменуванням українською мовою, штампи, фірмові 3 бланки та торговельну марку (знак для товарів та послуг), які затверджуються Правлінням і реєструються у встановленому законодавством порядку, а також інші реквізити [16].

Метою діяльності Товариства є здійснення виробничо-технічної, фінансово-комерційної, господарської діяльності, використовуючи при цьому прогресивне виробниче обладнання, технології та кращий досвід управління, для одержання прибутку за мінімального ризику та задоволення на цій основі економічних і соціальних інтересів акціонерів та членів трудового колективу Товариства.

Перелік видів діяльності за КВЕД-2010, які має право здійснювати Товариство:

35.22 розподілення газоподібного палива через місцеві (локальні) трубопроводи;

43.22 монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування;

71.12 діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування у цих сферах;

47.30 роздрібна торгівля паливом.

42.21 Будівництво трубопроводів.

Сьогодні Приватне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Гадячгаз» здійснює діяльність згідно ліцензії на постачання природного газу за регульованим тарифом, ліцензії на транспортування природного і нафтового газу розподільними газопроводами на території міста Гадяч та Гадяцького району Полтавської області.

На теперішній час ПрАТ «Гадячгаз» в зоні своєї діяльності обслуговує:

- 42 ГРП, з них 22 обладнані системою телеметрії;
- 165 ШРП;
- 1866 домових регуляторів тиску газу;
- 70 газових колодязів;
- 117 установок електрохімзахисту;
- 1262,7 км газорозподільних та 1259,7 км підземних газопроводів;
- 21103 побутових лічильників газу;

– 271 юридичних осіб, з них: 71 комунально-побутове підприємство, 126 бюджетних організацій, 5 підприємств теплокомуненерго, 69 промислових організацій.

Статутний капітал Товариства становить 1 545 773,46 (один мільйон п'ятсот сорок п'ять тисяч сімсот сімдесят три гривень 46 копійок) гривень і визначається як сума номінальної вартості розміщених акцій номінальною вартістю 6,82 грн. (шість гривень 82 копійки) кожна.

Виплата дивідендів здійснюється з чистого прибутку звітного року та/або нерозподіленого прибутку в обсязі, встановленому рішенням Загальних зборів. Виплата дивідендів здійснюється у строк, встановлений рішенням Загальних зборів, але встановлений строк не може перевищувати шести місяців з дня прийняття Загальними зборами рішення про виплату дивідендів. Товариство виплачує дивіденди виключно грошовими коштами.

Структура управління ПрАТ «Гадячгаз» зображена на рисунку додатку А.

В 2021 році структура товариства налічувала:

1. Управління.
2. Бухгалтерія.
3. Планово-економічний відділ.
4. Юридичний відділ.
5. Виробничо-технічний відділ.
6. Відділ програмного забезпечення.
7. Служба обліку природного газу.
8. Аварійно-диспетчерська служба.
9. Служба експлуатації та обслуговування газорозподільних систем та обладнання.
10. Електротехнічна дільниця.
11. Дільниця будівельно-монтажних робіт.
12. Автомеханічна служба.
13. Адміністративно-господарський відділ.
14. Сервісний центр.

15. Відділ безпеки і контролю.

Вищим органом управління є Голова правління. Головою Правління – Шестерненко Дмитро Ігорович. Також в структурі присутні три заступника. Заступник голови правління-головний інженер – Довгаль Анатолій Володимирович, заступник голови правління-начальник служби обліку газу - Давиденко Юлія Вячеславівна, заступник голови правління з комерційної діяльності. Станом на 31.12.2021 р. на підприємстві працювало 114 осіб.

З метою своєчасного виявлення й усунення загроз персоналу і ресурсам, створення механізму і умов оперативного реагування на загрози безпеки, гарантування безпеки виробничо-господарської діяльності та захисту відомостей, що вважаються комерційною таємницею, забезпечення охорони приміщень, устаткування, технічних засобів створено «відділ безпеки та контролю».

За виконання фінансової роботи на ПрАТ «Гадячгаз» відповідають планово-економічний відділ та бухгалтерія на чолі з головним бухгалтером.

Структура фінансової роботи ПрАТ «Гадячгаз» зображена на рис.2.1.

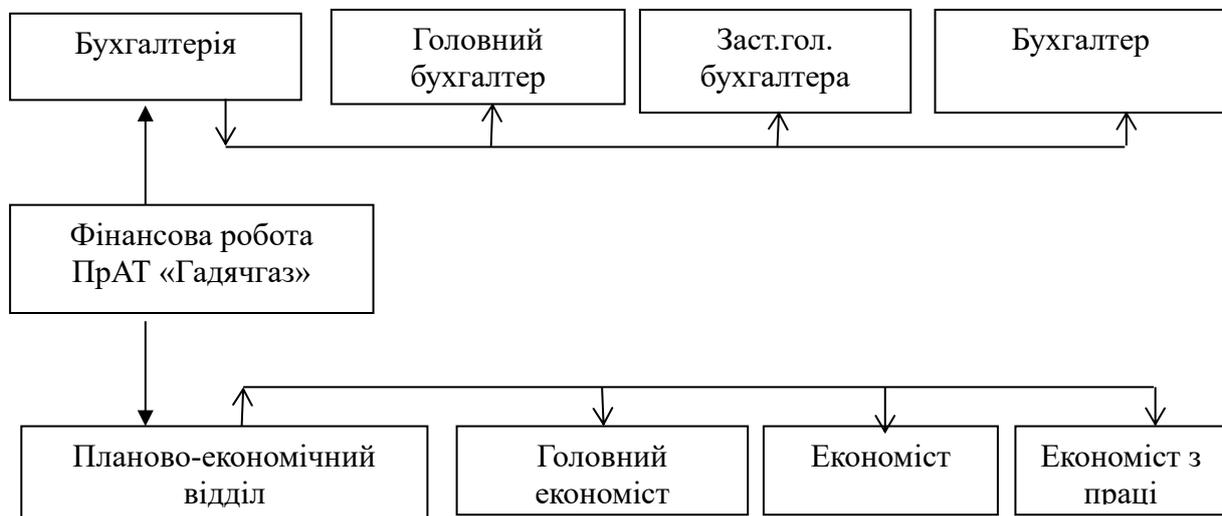

Рис. 2.1. Організаційна структура фінансової роботи ПрАТ «Гадячгаз»

Бухгалтерська служба на чолі з головним бухгалтером є одним з провідних підрозділів управлінської структури підприємства, яка забезпечує формування повної і достовірної інформації про результати діяльності та майновий стан

підприємству необхідної для прийняття ефективних рішень, здійснення контролю за використанням матеріальних, трудових, фінансових ресурсів і попередження негативних явищ у господарській діяльності. Для виконання контрольних функцій працівники бухгалтерської служби наділяються відповідними правами, яких немає у працівників інших підрозділів підприємства. Так, без підпису головного бухгалтера або уповноваженої ним особи грошові та розрахункові документи не мають юридичної сили. У більшості випадків головним бухгалтером попередньо переглядаються і візуються договори, які укладаються підприємством на виконання сторонніх робіт і послуг, постачання та відпуск товарно-матеріальних цінностей тощо.

Працівники бухгалтерської служби здійснюють контроль за діяльністю матеріально-відповідальних осіб, перевіряють їх звітність, беруть участь в інвентаризації цінностей. На обліковий підрозділ покладається обов'язок не лише здійснювати контроль за правильністю оформлення первинних документів, а й за відповідність їх змісту чинному законодавству. Облікові працівники відповідають за збереженість бухгалтерської документації на всіх етапах документообороту, за своєчасність представлення бухгалтерської звітності відповідним користувачам.

На ПрАТ «Гадячгаз» головний бухгалтер виконує наступні функції:

- організовує бухгалтерський облік на підприємстві, тобто визначає техніку та технологію бухгалтерського обліку, приймає участь у формуванні облікової політики;
- керує діяльністю бухгалтерської служби, розподіляє обов'язки між працівниками, контролює виконання покладених на них завдань ;
- забезпечує контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій, наданням оперативної інформації, правильністю нарахування та своєчасним перерахуванням податків до Державного бюджету та інших платежів, складанням і поданням бухгалтерської звітності встановленим органам у відповідні терміни, дотриманням встановлених правил проведення інвентаризації;

- бере участь у роботі юридичної служби підприємства з питань оформлення матеріалів щодо відшкодування втрат від недостач і крадіжок майна;
- організовує підвищення кваліфікації керівників та фахівців бухгалтерської служби.

Керівник облікового підрозділу забезпечує збереженість бухгалтерських документів, оформлення і передачу їх у встановлений термін до архіву. З ним мають узгоджуватися призначення, звільнення і переміщення матеріально відповідальних осіб. Окрім облікових, бухгалтери можуть займатися ще й загальноекономічними, фінансовими, плановими питаннями та прогнозуванням діяльності підприємства на найближчу й довгострокову перспективу тощо.

Планово-економічний відділ ПрАТ «Гадячгаз» виконує наступні завдання:

- формування єдиної економічної політики підприємства на основі аналізу стану і тенденцій розвитку галузі;
- удосконалення концепції планування витрат на здійснення діяльності підприємства, інвестиційні програми;
- формування і визначення економічної стратегії розвитку підприємства з метою адаптації його господарської діяльності і системи керування у змінних умовах ринку, зовнішніх і внутрішніх економічних умовах;
- виявлення збиткової продукції, розробка заходів щодо зняття її з виробництва;
- повний (комплексний) аналіз усіх видів діяльності товариства;
- контроль за виконанням підрозділами підприємства планових завдань;
- займаються розробкою та затвердженням у встановленому порядку цін і тарифів на роботи та послуги;
- виконують роботу щодо удосконалення організації праці та систем оплати робітників підприємства;
- комплексний аналіз усіх видів діяльності підприємства.

Підсумовуючи можна сказати, що на Приватному акціонерному товаристві «Гадячгаз» виконанням фінансової роботи займаються планово-економічний відділ та бухгалтерія, які на протязі довгих років, забезпечують стабільне та

сумлінне її функціонування з метою забезпечення отримання максимального прибутку від діяльності.

2.2. Аналіз фінансово-економічного стану підприємства

Сучасний розвиток економіки зумовлює проведення підприємствами збалансованої економічної політики з підтримки та зміцнення фінансового стану, платоспроможності й фінансової стійкості.

Аналіз фінансового стану підприємства є важливою частиною, а за сутністю – основою прийняття управлінських рішень на мікроекономічному рівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання [57].

У процесі виробничої діяльності підприємства виникає безперервний кругообіг капіталу, змінюються структура засобів та джерел їх формування, наявність та потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, фінансовий стан підприємства, зовнішнім виявом якого є платоспроможність.

Поряд із зовнішнім боком фінансового стану підприємства існує внутрішній бік – це фінансова стійкість, яка відображає рівновагу грошових і товарних потоків, доходів і витрат, засобів і джерел їх формування. Для забезпечення цієї рівноваги підприємство має володіти гнучкою структурою капіталу та вміти організувати його рух таким чином, щоб забезпечити постійне зростання доходів, які мають випереджати витрати. Все це дасть можливість одержувати стійку платоспроможність та створювати умови для ефективного функціонування підприємства [39].

Фінансовий стан підприємства, його платоспроможність і стійкість залежать від виробничої, комерційної та фінансової діяльності. Якщо виробничий та фінансовий плани успішно виконуються, то це позитивно впливає на фінансовий стан підприємства. І навпаки, в результаті спаду виробництва та зменшення обсягів реалізації продукції та прибутку погіршуються як фінансовий стан підприємства, так і його платоспроможність.

Інформаційною базою аналізу фінансового стану є бухгалтерська фінансова звітність, тобто система показників, які відображають майновий і фінансовий стан підприємства на конкретну дату, зокрема це [44]:

1. Форма № 1 – Баланс підприємства (Звіт про фінансові результати);
2. Форма № 2 – Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід);
3. Форма № 3 – Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом);
4. Форма № 4 – Звіт про власний капітал;
5. Форма №5 – Примітки до річної фінансової звітності [39].

При аналізі використовується бухгалтерська звітність ПрАТ «Гадячгаз», наведена в Додатках до даної роботи. Аналіз проводиться за три останні роки (2019-2021 р.р.). Для аналізу динаміки змін статей балансу (горизонтальний аналіз) і визначення його структури (вертикальний аналіз) складаємо агрегований баланс (табл.2.1) за три роки.

Аналізуючи дані таблиці 2.2, можна зробити висновок, що загальний капітал має тенденцію до зменшення протягом усього досліджуваного періоду (рис. 2.2).

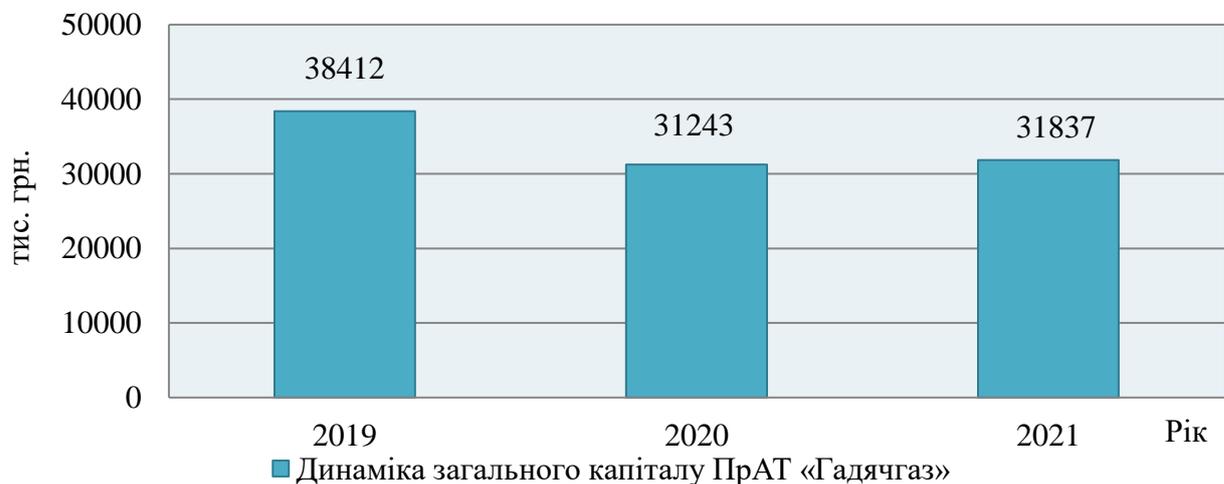

Рис. 2.2. Динаміка загального капіталу ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Таблиця 2.1

Агрегований баланс ПрАТ «Гадячгаз» за 2019-2021 рр.

Актив	2019-й рік		2020-й рік		Відхилення, в		Темп зростання, %	2020-й рік		2021-й рік		Відхилення, в		Темп зростання, %
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	сумі, тис. грн.	питомій вазі, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Необоротні активи (1095)	18010	46,89	17825	57,05	-185,0	10,17	98,97	17825	57,05	16890	53,05	-935,00	-4,00	94,75
1.1. Основні засоби і нематеріальні активи (1000+...+1020)	36004	93,73	35637	114,06	-367	20,33	98,98	35637	114,06	33770	106,07	-1867	-7,99	94,76
1.2. Довгострокові фінансові інвестиції (1030+1035)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.3. Відстрочені податкові активи (1045)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1.4 Інші необоротні активи і довгострокова дебіторська заборгованість (1040+1090)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2. Оборотні активи (1195)	20402	53,11	13418	42,95	-6984	-10,17	65,77	13418	42,95	14947	46,95	1529	4,00	111,40
2.1. Запаси (1100+1110)	2019,0	5,25	2156,0	6,90	140,0	1,65	106,94	2156,0	6,90	1714,0	5,38	-442,00	-1,52	79,50
2.2. Дебіторська заборгованість (1120+1125+...+1155)	15134	39,40	8472,0	27,12	-6662	-12,28	55,98	8472,0	27,12	9440,0	29,65	968,00	2,53	111,43
2.3. Грошові кошти та їх еквіваленти (1160+1165)	1294,0	3,37	1573,0	5,03	279,0	1,67	121,56	1573,0	5,03	3662,0	11,50	2089,0	6,47	232,80
2.4. Витрати майбутніх періодів (1170)	0,00	0,00	31,00	0,10	31,00	0,10	0,00	31,00	0,10	34,00	0,11	3,00	0,01	0,00
2.5. Інші оборотні активи (1180+1190)	1187,0	3,09	1157,0	3,70	-30,00	0,61	0,00	1157,0	3,70	97,00	0,30	-1060,0	-3,40	0,00
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (1200)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Всього майна (1300)	38412	100	31243	100	-7169	0	81,34	31243	100	31837	100	594	0	101,9

Продовження табл. 2.1.

ПАСИВ														
1. Власний капітал (1495)	10710,00	27,88	9395,00	30,07	-1315	2,19	87,72	9395,00	30,07	7992,00	25,10	-1403	-4,97	85,07
2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення (1595)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
3. Поточні зобов'язання і забезпечення (1695)	27702,00	72,12	21848,00	69,93	-5854,00	-2,19	78,87	21848,00	69,93	23845,00	74,90	1997,00	4,97	109,14
3.1. Короткострокові кредити банків (1600)	196,00	0,51	196,00	0,63	0,00	0,12	0,00	196,00	0,63	0,00	0,00	-196,00	-0,63	0,00
3.2. Кредиторська заборгованість (1605+...+1650)	11783,00	30,68	9396,00	30,07	-2387	-0,60	79,74	9396,00	30,07	14820,00	46,55	5424,00	16,48	157,73
3.3. Інші поточні зобов'язання (1660+...+1690)	15273,00	39,76	12256,00	39,23	-3017	-0,53	80,25	12256,00	39,23	9295,00	29,20	-2961	-10,03	75,84
4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття (1700)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Всього капіталу (1900)	38412,00	100,00	31243,00	100,00	-7169	0,00	81,34	31243,00	100,00	31837,00	100,00	594,00	0,00	101,90

В загальному, зростання валюти балансу свідчить про збільшення та розширення виробничих можливостей підприємства, інтенсивності виробництва, але можемо говорити про погіршення ситуації за рахунок незначного зменшення і порівнянні з 2019 роком.

Основними факторами зменшення валюти балансу зі сторони майна підприємства є зменшення суми необоротних активів за досліджуваними роками на 1120 тис. грн., або 6,22%, зокрема основних засобів, які займають основну частину в складі, що у 2019 становили 36004 тис. грн., у 2020 році 35637 тис. грн., у 2021 році 33770 тис. грн. Загальне зменшення основних засобів спостерігається на суму 2234 тис. грн. (рис. 2.3.). Довгострокові фінансові інвестиції за роками знаходяться на незмінному рівні в 0 тис. грн.

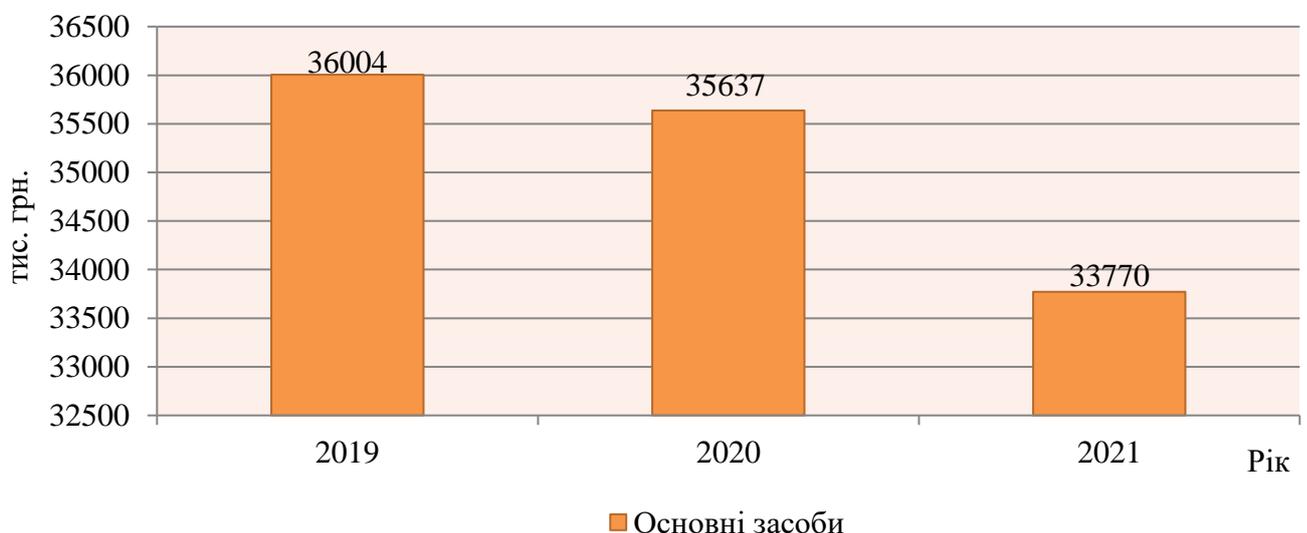

Рис. 2.3. Динаміка основних засобів ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Оскільки основні засоби це активи що підприємство утримує з метою використання у виробничому процесі багаторазово, то їх зменшення означає скорочення виробничого потенціалу, скорочення виробничих можливостей, зняття якості і випуск нових видів продукції [54].

Зі сторони оборотних активів спостерігаємо зменшення у 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 6884 тис.грн. або 34,23 %, та зростання у 2021 році в порівнянні з 2020 роком на 1529 тис.грн або 11,4 %. Спостерігається зростаюча тенденція величини запасів: у 2020 році на 140 тис. грн., у 2021 році навпаки зменшення на 442 тис. грн. (темп зкорочення 20,5%). Грошові кошти та їх

еквіваленти становлять у 2019 р. 1294 тис. грн., у 2020 р. 1573 тис. грн. (темپ приросту 1,67 %), а у 2021 р. 3662 тис. грн.(темп приросту 132,8 %), загальне їх збільшення становить 2368 тис. грн. Динаміка запасів та грошових коштів зображена на рис. 2.4.

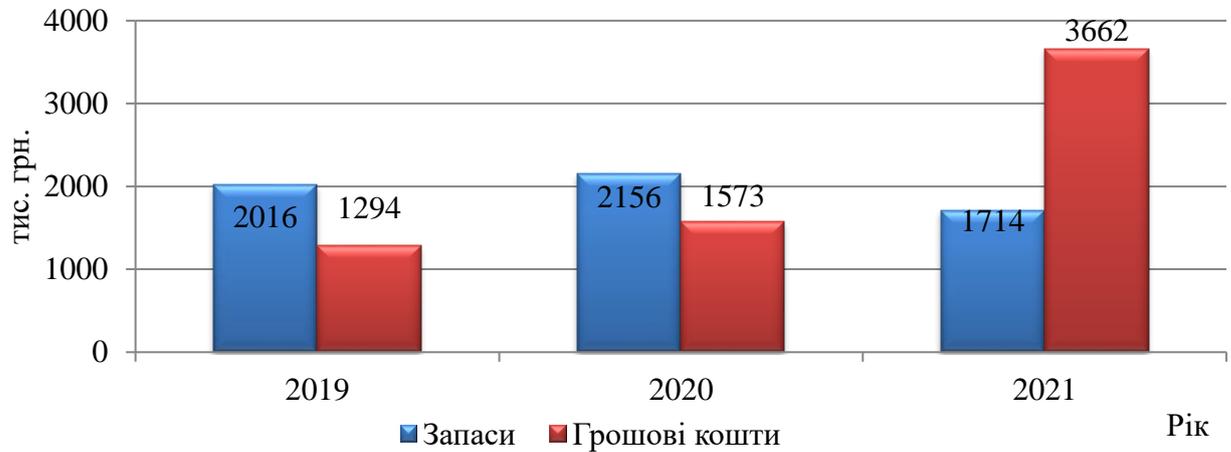

Рис. 2.4. Динаміка запасів та грошових коштів ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Узагальнюючи аналіз пасиву балансу можемо сказати, що в 2019 році сума власного капіталу становила 10710 тис. грн., у 2020 році 9395 тис. грн. (темп скорочення 2,19 %), а у 2021 р. 7992 тис. грн. (темп скорочення 14,93 %), тобто спостерігається тенденція до скорочення в розмірі 2718 тис. грн., або 25,38%. Таке скорочення пов'язане з використанням суми нерозподіленого прибутку, що є негативною стратегією діяльності для подальшого фінансування розвитку підприємства. Високі темпи скорочення власного капіталу свідчать про нездатність підприємства формувати і ефективно розподіляти прибуток, неуміння підтримувати фінансову рівновагу за рахунок внутрішніх джерел та говорить про неефективну прибуткову діяльність.

Довгострокові зобов'язання і забезпечення за досліджуваними роками залишаються сталими на рівні 0 тис. грн. Поточні зобов'язання і забезпечення за досліджуваними роками перебувають в нестабільній динаміці, так у 2019 р. вони становили 27702 тис. грн., у 2020 р. 21848 тис. грн. (темп скорочення 2,19 %), а у 2021 р. 23845 тис. грн. (темп зростання 9,14 %) Проте, це цілком нормальний фактор для підприємства галузі машинобудування. Зменшення кредиторської

заборгованості у 2020 році свідчить про поліпшення стану розрахунків з дебіторами, а її зростання у 2021 році про погіршення стану розрахунків.

Основну частину поточних зобов'язань становить кредиторська заборгованість яка за роками становить: у 2019 р. 11783 тис. грн., у 2020 р. 9396 тис. грн. (темپ скорочення 0,6%), а у 2021 р. 14820 тис. грн. (темп зростання 57,73%), спостерігається нестабільність. Зменшення кредиторської заборгованості у 2019 році свідчить про поліпшення стану розрахунків з дебіторами. Інші поточні зобов'язання у 2019 р. становили 15273 тис. грн., у 2020 р. 12256 тис. грн. (темп скорочення 0,53 %), у 2021 р. 9295 тис. грн. (темп зростання 24,16 %) Загальне скорочення становить 5978 тис. грн. (рис. 2.5.).

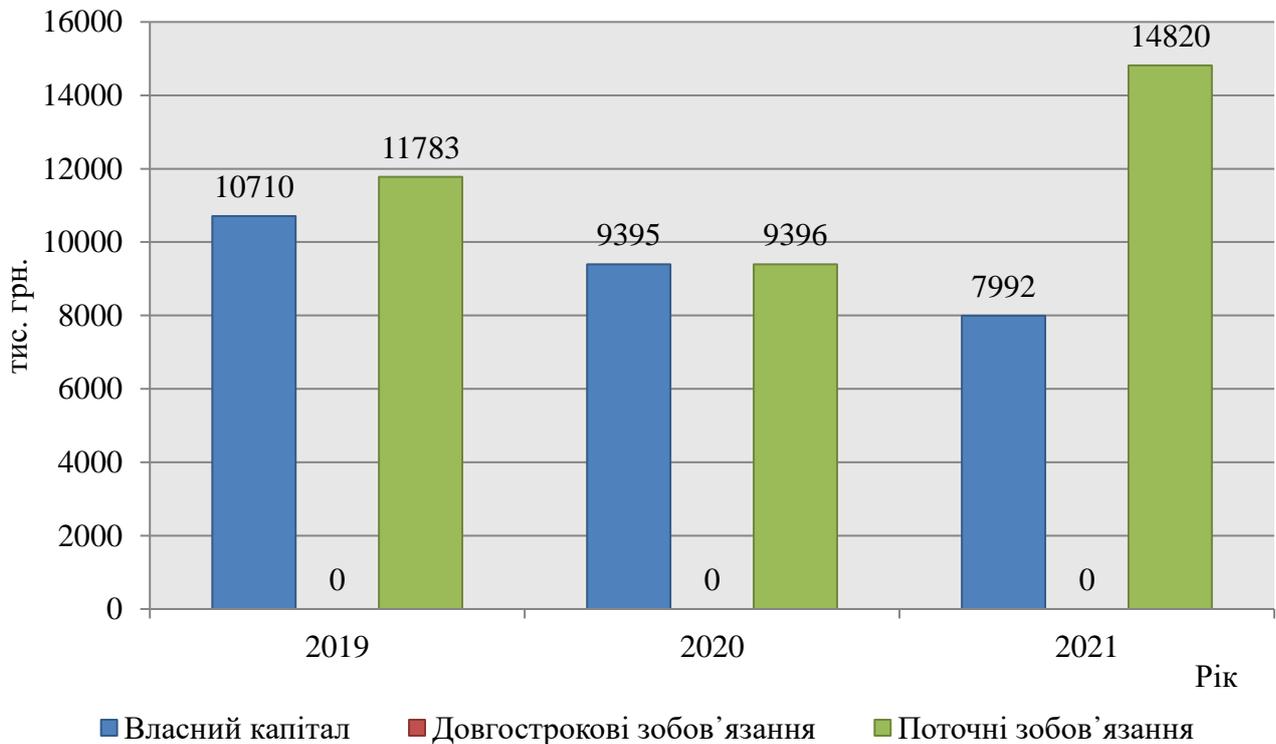

Рис. 2.5. Динаміка пасиву ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр., тис. грн.

Продовжуючи аналіз підприємства, доцільно зробити аналіз ліквідності.

Проведемо розрахунки балансу ліквідності у таблиці 2.2.

У підсумок таблиці 2.2 складаємо таблицю 2.3 для порівняння груп активу та пасиву балансу ліквідності ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Таблиця 2.3 показує відношення значень груп активу та пасиву складеного балансу ліквідності. У подальшому таке порівняння вкаже на стан ліквідності балансу Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» за досліджуваними роками, на основі чого можна буде зробити певні висновки виходячи з вищеприведеного рівняння балансу ліквідності.

Таблиця 2.2

Баланс ліквідності ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Актив	2019	2020	2021	Пасив	2019	2020	2021	Надлишок +,-		
								2019	2020	2021
Група А1 Грошові кошти 1160+1165	1294	1573	3662	Група П1 Поточні зобов'яз., кредити, заборгов. за товари.1695- 1600-1610-1665	2750 6	216 52	238 45	- 262 12	- 200 79	- 202 13
Група А2 Дебіторська заборгов., Готова продукція 1125+1130+1135+1136 +1140+1155	15905	8501	9440	Група П2 Короткостр. кредити банку (1600+1610)	196	196	0	157 09	830 5	944 0
Група А3 Виробничі запаси, незаверш. виробн. 1100+1110+1170+1190 +1030+1035+1040+10 45+1200	3203	3344	1845	Група П3 Довгострок. зобов'язання (1665+1595)	0	0	0	320 3	334 4	184 5
Група А4 Необоротні активи. 1095-1030-1035-1040- 1045	18010	17825	16890	Група П4 Власний капітал. 1495	1071 0	939 5	799 2	730 0	843 0	889 8
Баланс 1+2+3+4	38412	31243	31837	Баланс 1+2+3+4	3841 2	312 43	318 37	0	0	0

Таблиця 2.3

Порівняння груп активу та пасиву балансу ліквідності

Групи	2019	2020	2021
A1 > П1	1294 > 27506	1573 > 21652	3662 > 23845
A2 > П2	15905 > 196	8501 > 196	9440 > 0
A3 > П3	3203 > 0	3344 > 0	1845 > 0
A4 < П4	18010 > 10710	17825 < 9395	16890 > 7992

Отже, узагальнюючи можемо сказати, що виконання даних нерівностей свідчить про те, що баланс Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр. вважається високоліквідним у 2020 році, а в 2019 та 2021 році не виконується четверта нерівність. Нерівності вказують на те, що підприємство здатне в короткі строки розрахуватися за своїми зобов'язаннями, не використовує можливостей банківського кредитування своєї діяльності, що свідчить про поточну ліквідність підприємства та, в послідуєчому, про платоспроможність підприємства на найближчий час. Порівняння активів, що повільно реалізуються та довгострокових зобов'язань вказує на перспективну ліквідність та показує, що на основі майбутніх надходжень платоспроможність ПрАТ «Гадячгаз» буде на високому рівні.

Оцінку ліквідності підприємства виконують за допомогою системи фінансових коефіцієнтів, які дозволяють зіставити вартість поточних активів, що мають різний ступінь ліквідності, із сумою поточних зобов'язань [57].

Усі показники розраховуємо і результати заносимо до таблиці 2.4.

Узагальнюючи можемо сказати, що загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт абсолютної ліквідності за досліджуваними роками знаходяться на низькому рівні та невідповідають своїм нормативним значенням, що свідчить про низьку ліквідність підприємства. Динаміка стану показників ліквідності наведена на рисунку 2.6.

Таблиця 2.4

Основні показники ліквідності ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Показник	2019	2020	2021	Абсолютне відхилення		Темп зростання,%	
				2020 - 2019	2021 - 2020	2020 / 2019	2021 / 2020
1. ВОК	-7300	-8430	-8898	115,48	105,55	98,86	-7300
2. Загальний коефіцієнт ліквідності (Кпл)	0,74	0,61	0,63	83,39	102,07	100,96	0,74
3. Коефіцієнт швидкої ліквідності (Кшл)	0,62	0,46	0,55	74,27	119,17	99,91	0,62
4. Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал)	0,05	0,07	0,15	154,13	213,31	66,47	0,05
5. Коефіцієнт ліквідності ТМЦ (Клтмц)	0,12	0,15	0,08	132,38	50,55	116,81	0,12
6. Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості (Клдз)	0,57	0,39	0,40	67,77	101,75	100,16	0,57

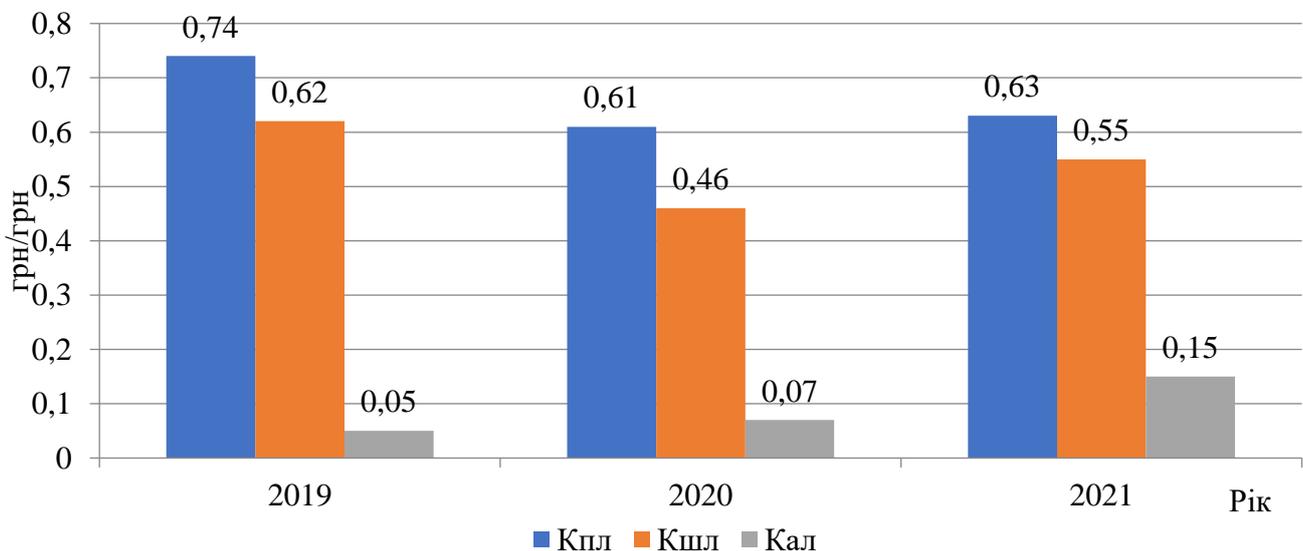

Рис. 2.6. Коефіцієнти ліквідності ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Отже, підсумовуючи показники ліквідності, можемо сказати, що ліквідність Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» знаходиться на низькому рівні як за даними балансу ліквідності, за яким виконуються умову абсолютної ліквідності,

так і за показниками ліквідності, які вказують на відхилення отриманих значень від нормативних значень в негативну сторону.

Далі проведемо аналіз та оцінку платоспроможності ПрАТ «Гадячгаз».

Усі розрахунки проводимо у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз показників платоспроможності ПрАТ «Гадячгаз»
за 2019 – 2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік.	Абсолютне відхилення		Темп зростання, %	
				2020-2019	2021-2020	2020/2019	2021/2019
1. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами (КЗ)	-0,36	-0,63	-0,6	-0,27	0,03	175	95,23
2. Коефіцієнт загальної платоспроможності підприємства (Кзп)	19,05	14	14,5	18,6	0,5	73,49	103,57
3. Коефіцієнт фінансового лівериджу (Кфл)	0	0	0	0	0	0	0
4. Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності (Квп)	0	0	0	0	0	0	0
5. Частка кредиторської заборгованості у власному капіталі й дебіторській заборгованості	0,36	0,4	0,83	0,04	0,43	111,11	207,5
6. Коефіцієнт співвідношення чистих оборотних активів із чистими активами	0,68	0,9	1,11	0,22	0,21	132,35	123,33

Підсумовуючи можемо сказати, що платоспроможність так як і ліквідність Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр. знаходиться на низькому рівні. Підприємство недостатньо забезпечене грошовими коштами, нездатне покрити свої зобов'язання своїми ж активами. Тривале функціонування

підприємства забезпечується стабільним невисоким довгостроковим позиковим капіталом, та в будь-який момент воно зможе швидко відновити свою платоспроможність.

З позиції довгострокової перспективи одна з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства – фінансова стійкість [43].

Усі розрахунки проводимо в табличній формі і дані заносимо до таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Аналіз основних показників фінансової стійкості ПрАТ «Гадячгаз»
за 2019 – 2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення + -	
				2021/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6
Наявність власних коштів в обороті	-7300	-8430	-8898	-1130	-468
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,28	0,3	0,25	0,02	-0,05
Коефіцієнт автономії	0,28	0,3	0,25	0,02	-0,05
Коефіцієнт фінансової залежності	3,57	3,33	4	-0,24	0,67
Коефіцієнт фінансового ризику	2,58	2,32	2,98	-0,26	0,66
Коефіцієнт маневреності вл. капіталу	-0,68	-0,89	-1,11	-0,21	-0,22
Коефіцієнт покриття запасів	-3,62	-3,9	-5,19	-0,28	-1,29
Коефіцієнт загальної заборгованості	2,58	2,32	2,98	-0,26	0,66
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу	0,38	0,43	0,33	0,05	-0,1

Узагальнюючи, можемо зробити висновок, що наявність власних коштів в обороті за досліджуваний період зменшується та це означає що підприємство фінансується за рахунок позик банку, що є негативним явищем.

Коефіцієнт фінансової стійкості знаходиться на високому рівні за роками та означає, що підприємство може використовувати більшу частину своїх коштів більше 1 року. Коефіцієнт автономії знаходиться нище нормативного значення в 0,5 грн./грн., що означає переважання позикового капіталу над власним, для виробничого підприємства це негативний показник. Показник фінансової залежності перевищує межі нормального значень, тому ПрАТ «Гадячгаз» не може проводити прогнози діяльності на майбутнє. Коефіцієнт маневреності власного капіталу в негативний бік перевищує нормативне значення. Коефіцієнт покриття запасів знаходиться на критичному рівні, і це збільшується за роками, що означає

скорочення залишків запасів на підприємстві. Коефіцієнт загальної заборгованості вище 0,5 грн./грн. та вказує що незначна частина активів фінансується за рахунок підприємства. Значення коефіцієнта співвідношення власного та залученого капіталу вказують на те, що залученого капіталу більше, ніж власного. Для виробничого підприємства це є негативним показником. Збільшення значення даного коефіцієнта є негативним явищем (рис. 2.7).

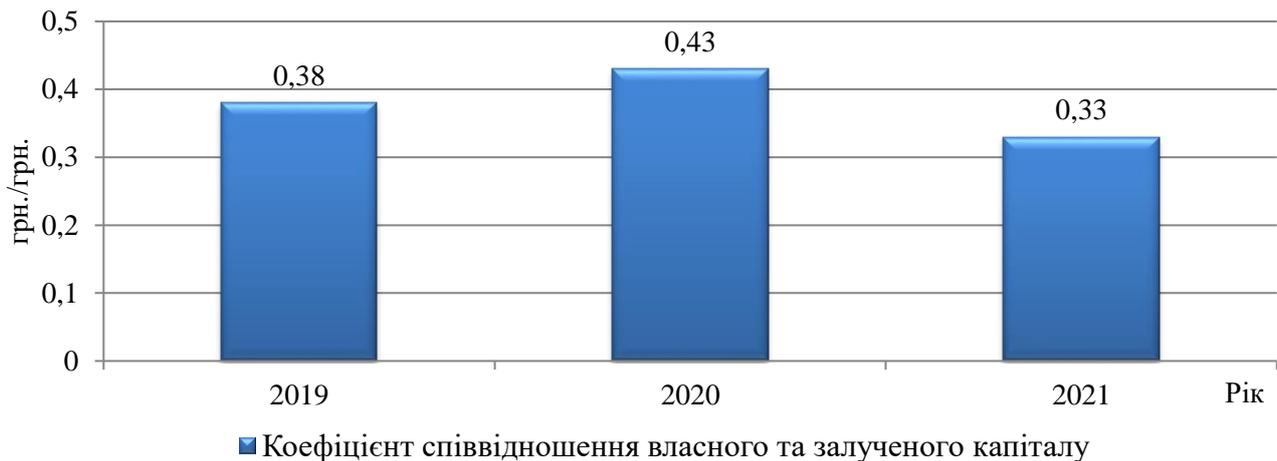

Рис. 2.7. Динаміка коефіцієнта співвідношення капіталу ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Отже, проаналізувавши основні показники фінансової стійкості можна сказати, що Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» фінансується за рахунок позикових коштів, має структуру капіталу в якій позиковий капітал переважає власний, не покриває запаси власними коштами, не може прогнозувати свою діяльність на тривалий термін та за показниками вважається фінансово не стійким.

Проаналізуємо показник, що характеризує вид джерел фінансування матеріальних оборотних коштів (табл. 2.7).

Узагальнюючи розрахунки фінансування Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» можемо сказати, що підприємство на низькому рівні забезпечене власними коштами, окрім того спостерігається тенденція до їх зниження у 2019 році 7300 тис. грн., у 2020 році 8130 тис. грн., у 2019 році 8898, що є негативним для підприємства. Робочий капітал підприємства аналогічно має знижуючу тенденцію за роками: у 2019 році 7300 тис. грн., у 2020 році 8130 тис. грн., у 2019 році 8898 тис. грн. Скорочення значення робочого капіталу свідчить

про нездатність підприємства не тільки покривати свої поточні борги, а й означає зниження можливостей для розширення виробництва.

Таблиця 2.7

Класифікація типу фінансового стану підприємства

Показник	2015 рік	2019 рік	2020 рік
Загальна величина запасів	2019	2156	1714
Наявність власних коштів	-7300	-8430	-8898
Наявність власних та довгострокових коштів (робочий капітал)	-7300	-8430	-8898
Наявність загальних коштів	-7104	-8234	-8898
$\Phi_{\text{в}} = \text{В} - \text{Зп}$	-9316	-10286	-10216
$\Phi_{\text{вд}} = \text{ВД} - \text{Зп}$	-9316	-10286	-10216
$\Phi_{\text{зк}} = \text{ЗК} - \text{Зп}$	-9316	-10286	-10216
Трикомпонентний показник фінансової стійкості	{0,0,0}	{0,0,0}	{0,0,0}

Далі проводимо аналіз ділової активності підприємства.

Розрахунки усіх показників заносимо до таблиці 2.8.

Проаналізувавши показники ефективності використання оборотних активів Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» можемо сказати що коефіцієнт оборотності оборотних активів знаходиться на достатньому рівні за роками і це означає що з 1 гривні оборотних коштів підприємство отримує у 2019 році 2,17 грн./грн., у 2020 році 1,52 грн./грн.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості має тенденцію до зростання у 2021 році, що говорить про збільшення швидкості обороту кредиторської заборгованості, що відображається у періоді оборотності, та є позитивним показником для підприємства. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості знаходиться в межах нормативних значень, проте має тенденцію до зниження у 2020 році. Динаміка цих показників зазначена на рисунку 2.8.

Перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською означає, що компанія використовує кошти кредиторів в якості джерела фінансування своїх дебіторів, а інша частина грошей використовується фірмою для фінансування своїх інших операцій.

Таблиця 2.8

Показники ступеня ділової активності ПрАТ «Гадячгаз» а 2019 – 2021 рр.

Показник	2019	2020	2021	Темп зростання	
				2020/2019	2021/2020
1	2	3	4	5	6
1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів (Кооа)	2,17	1,52	1,88	70,05	123,68
2. Рентабельність оборотних активів, %	-0,09	-0,066	-0,094	73,33	142,42
3. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (Кодз)	1,92	3,01	2,83	156,77	94,02
4. Тривалість обороту дебіторської заборгованості	178	120	127	64,17	105,83
5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	3,33	2,42	2,45	72,67	101,24
6. Тривалість обороту кредиторської заборгованості	108	149	147	137,96	98,66
7. Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	15,57	12,3	13,87	79,00	112,76
8.Період обороту власного оборотного капіталу	202	142	117	70,30	82,39

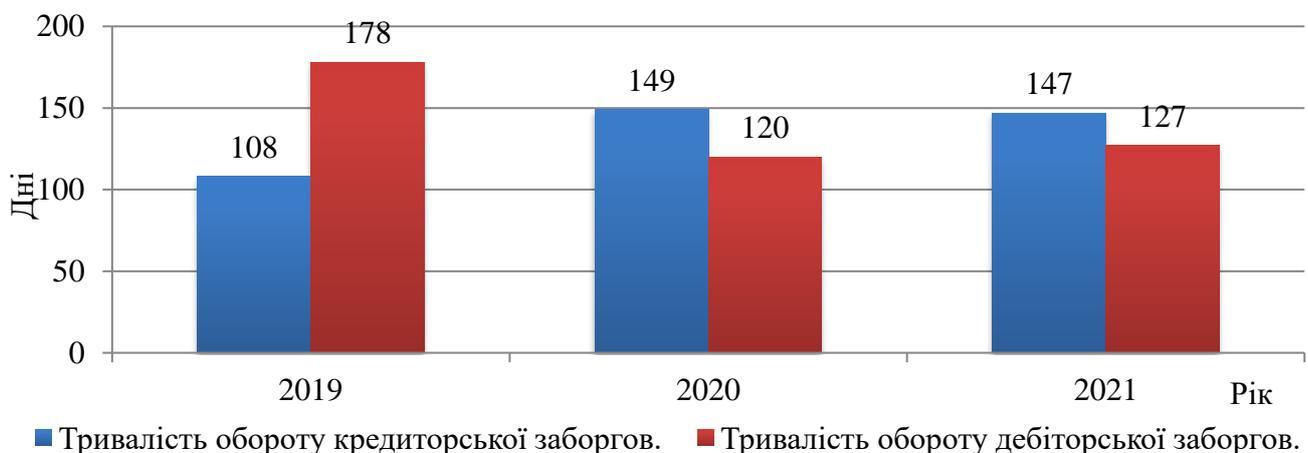

Рис. 2.8. Порівняння тривалості обороту кредиторської та дебіторської заборгованості ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Коефіцієнт оборотності товарно-матеріальних запасів по виручці від реалізації за роками має тенденцію до зниження: у 2019 році 15,57 грн./грн., у 2020 році 12,3 грн./грн. (темپ зниження 21 %), у 2021 році 13,87 грн./грн.(темп зростання 112,76%). У даному випадку таке зменшення говорить про відносне збільшення величини товарно – матеріальних запасів за роками.

Коефіцієнт оборотності ВОК має тенденцію до зниження за досліджуваними роками: у 2019 році 1,78 грн./грн., у 2020 році 2,55 грн./грн., у 2021 році 3,07 грн./грн., що є позитивним показником для діяльності ПрАТ «Гадячгаз».

Розрахунок складових «золотого правила» представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Складові «золотого правила»

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1. Темп зростання прибутку до оподаткування (Тпр)	25,27	274,65	-26,77
2. Темп зростання обсягу реалізації (Тр), %	54,06	83,9	104,15
3. Темп зростання авансованого капіталу (Тк),%	218,4	16,8	19,53

Розрахувавши дані показники можна зробити висновок, що «золоте правило» не виконується за досліджуваний період. «Золоте правило» економіки підприємства говорить про те, що темпи зростання прибутку до оподаткування повинні бути більшими від темпів збільшення обсягу реалізації, а останні мають перевищувати темпи зростання авансованого капіталу.

Одним із важливих показників, що характеризують ділову активність підприємства, є тривалість операційного та фінансового циклу. Операційний грошовий цикл – це період часу між оплатою товарів постачальникові і отриманням грошових коштів від клієнта за поставлену продукцію.

Усі розрахунки для визначення тривалості операційного та фінансового циклів заносимо до таблиці 2.10.

Підсумовуючи, можемо сказати, що виручка від реалізації зменшується за досліджуваними роками, та за весь досліджуваний період скоротилась на 3859 тис. грн., що говорить про негативну, збиткову діяльність підприємства.

Таблиця 2.10

Показники тривалості операційного та фінансового циклів ПрАТ
«Гадячгаз» за 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації, тис. грн.	30585	25661	26726
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ДЗГ), тис. грн.	15134	8472	9440
Запаси (З), тис. грн.	2019	2156	1714
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (КЗГ), тис. грн.	11783	9396	14820
Період обороту, дні:			
дебіторської заборгованості	178	120	132
Запасів	24	30	23
кредиторської заборгованості	138	127	200
Фінансовий цикл (п. 2 + п. 3 - п. 4)	64	23	-45

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги має тенденцію до скорочення у 2021 році порівняно з 2019 роком на суму 5694 тис.грн., у 2021 році вона зросла на 968 тис. грн. в порівнянні з 2020 роком.

Скорочення величини запасів за досліджуваний період на суму 302 тис. грн. свідчить про те, що підприємство не вкладає грошові кошти для створення резерву запасів та цим самим не захищає кошти від знецінення. Це пов'язано зі специфікою роботи підприємства.

Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зростає у 2021 році порівняно з 2019 роком на суму 3037 тис. грн., подальше її зростання у 2021 році до 14820 тис. грн. означає те, що підприємство нерозрахувалося за своєю заборгованістю, що є ненормальним явищем.

2.3. Аналіз ефективності фінансово – економічної діяльності підприємства

Для комплексної оцінки фінансового стану підприємства необхідно розглянути тенденції динаміки показників, які з різних боків характеризують фінансово – економічний стан підприємства.

Узагальнюючим фінансовим показником діяльності підприємства є його прибуток, який формується як фінансовий результат за всіма видами його діяльності: операційній, інвестиційній, фінансовій [57].

При аналізі фінансово економічного стану досліджуються основні види діяльності підприємства:

– Операційна діяльність підприємства – це основна діяльність для виробничих підприємств, у ході якої виробляється продукція, ЧПП по ній має бути максимальним по надходженням і мінімальним по витрачанням.

– Інвестиційна діяльність це – діяльність підприємства в інвестуванні коштів для майбутньої вигоди.

– Фінансова діяльність – це діяльність підприємства яка найменше пов'язана з процесом виробництва та відображає по надходженням отримання позик банку та фінансування власного капіталу, а в витрачаннях сплату позик та відсотоків за ними, сплату дивідендів та ін. Надходження в грошовому потоці по ній не є обов'язковими, якщо підприємство на високому рівні забезпечене грошовими коштами та працює за рахунок них [45].

Динаміку проведення операцій формування і розподілу прибутку підприємства проаналізуємо в таблиці 2.11.

Отже, виручка від реалізації зменшується за досліджуваними роками, що говорить про неефективну діяльність підприємства або скорочення кількості споживачів послуги. Собівартість реалізованої продукції зростає в даному періоді, отримуємо валовий прибуток: у 2019 році 381 тис. грн., у 2020 році 640 тис. грн., у 2021 році 125 тис. грн.

Наявність валового доходу означає, що виручка від реалізації вища ніж собівартість реалізованої продукції, що є позитивним для підприємства.

Таблиця 2.11

Аналіз формування та розподілу прибутку ПрАТ «Гадячгаз»
за 2019 – 2021 рр.

№	Показник	Рядок Ф№2	Розрахунок	2015 рік	2019 рік	2020 рік	Абс. Відх. (6-5)	Абс. Відх. (7-6)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Чистий дохід від реалізації продукції	2000		30585	25661	26726	-74821	-4924
2	Собівартість реалізованої продукції	2050		26774	25021	26601	-57757	-1753
3	Валовий прибуток	2090	p1 - p2	3811	640	125	-17064	-3171
4	Інші операційні доходи	2120		848	4353	10861	-12458	3505
5	Сумарні операційні доходи	2000+2120	p1+ p4	31433	30014	37587	-87279	-1419
6	Адміністративні витрати	2130		5265	5814	6135	-2986	549
7	Витрати на збут	2150		0	0	0	-2850	0
8	Інші операційні витрати	2180		725	299	6189	-53219	-426
9	Сумарні операційні витрати	2050+2130+ 2150 +2180	p2+p6 +p7+p8	32764	31134	38925	-116812	-1630
10	Збиток від операційної діяльності	2190	p5-p9	-1331	-1120	-1338	29533	211
11	Дохід від фінансової діяльності	2200+2220 +2240		1428	1464	1298	-3541	36
12	Витрати від інвестиційної і фінансової діяльності	2250+2255 +2270		26	149	12	-61552	123
13	Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	2290	p10+ p11-p12	71	195	-52	87544	124
14	Витрати з податку на прибуток	2300		9	126	105	792	117
15	Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	p13-p14	62	69	-157	86752	7
16	Інший сукупний дохід після оподаткування	2460		0	0	0	0	0
17	Сукупний дохід	2465	p15+ p16	62	69	-157	86752	7

Порівняння сумарних операційних витрат та сумарних операційних доходів в результаті дає збиток від операційної діяльності. На ПрАТ «Гадячгаз» за досліджуваний період витрати перевищуються доходи, тому маємо збиток від операційної діяльності в розмірі: 1331 тис.грн. у 2019 році, 1120 тис. грн. у 2020 році, та 1338 тис. грн. у 2021 році. Наявність даного прибутку свідчить про прибуткову операційну діяльність підприємства (рис. 2.9).

Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування зростає у 2019 – 2020 рр., а у 2021 році підприємство отримало збиток у розмірі 52 тис.грн. Разом з цим зростає також і податок на прибуток за роками. Іншого сукупного доходу на підприємстві не виявлено. Сукупний дохід за досліджуваний період має тенденцію до зростання (рис. 2.10).

Підсумовуючи, можемо сказати, що у ході свого функціонування Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» отримує сукупний дохід за 2019-2020 роки, який зростає та становить: у 2019 році 62 тис. грн., у 2020 році 69 тис. грн., у 2021 році підприємство має збиток у розмірі 157 тис. грн. Зростаюча тенденція сукупного доходу свідчить про прибуткову, ефективну діяльність підприємства, вміле управління витратами. Товариство вважається цілком рентабельним та фінансово вигідним у 2019-2020 роках, та збитки у 2021 році.

Аналіз доходів – це оцінка частини економічної стратегії будь-якого підприємства, яка спрямована на створення економічних умов, що забезпечують відшкодування постійних витрат підприємства, покриття змінних витрат, які залежать від обсягу реалізації продукції, повної і своєчасної оплати всіх видів податків, обов'язкових платежів та забезпечення отримання прибутку.

Кожне підприємство повинно чітко уявляти мету аналізу доходів і визначити перелік завдань, вирішення яких дозволить досягти поставленої мети [47].

Метою аналізу доходів є оцінка кінцевих результатів діяльності підприємства, вивчення основних причин їх зміни у динаміці [49].

Величину фінансового результату діяльності підприємства безпосередньо визначає загальний обсяг доходів та витрат підприємства, аналіз яких здійснюється в таблицях 2.12 та 2.13 відповідно.

Узагальнюючи, можна сказати, що структура доходів ПрАТ «Гадячгаз» за досліджуваними роками є схожою. Чистий дохід від реалізації займає найбільшу частку в сукупному доході: у 2019 році 93,07%, у 2020 році 81,52%, у 2021 році 68,73 %.

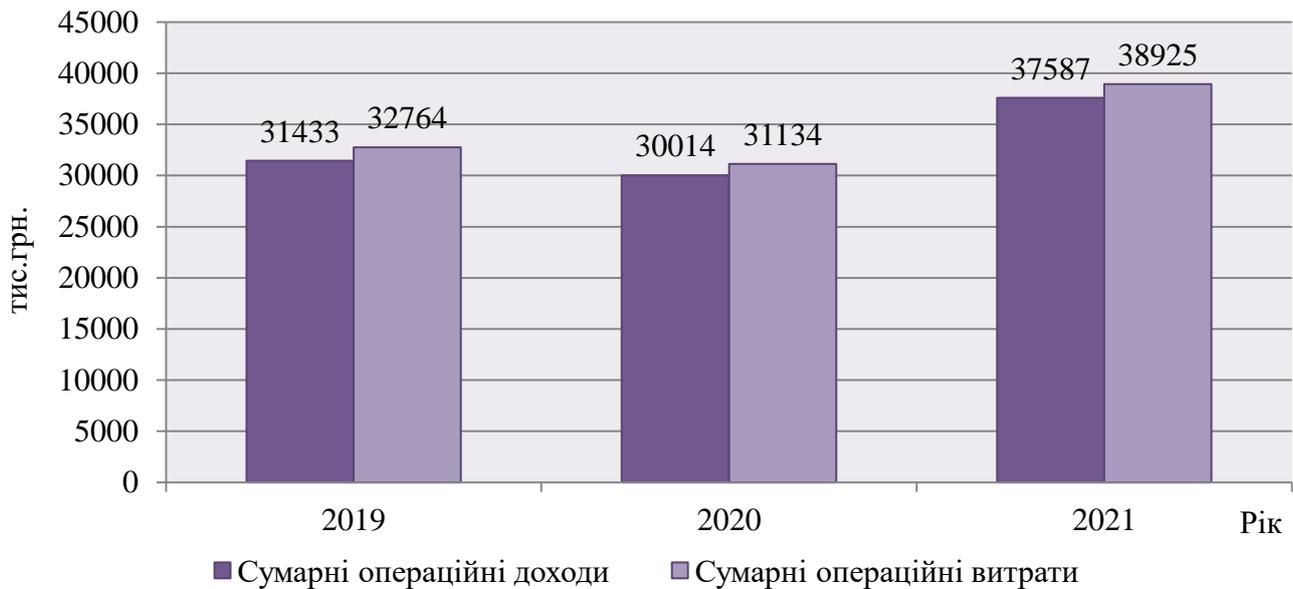

Рис. 2.9. Операційні доходи та витрати ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Рис. 2.10. Динаміка сукупного доходу ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Інші операційні доходи складають у 2019 році 2,58 % сукупного доходу, у 2020 році зростають та складають 13,83 % у складі, та в 2021 році знову зменшуються до 27,93 % в сукупному доході. Доходу від участі у капіталі підприємство не отримує.

Інші фінансові доходи присутні лише у 2019-2021 р., та становлять від 0,03 до 0,05%. Інші доходи виявлено у 2019 у розмірі 4,3 %, у 2020 році – 4,6 %, а у 2021 році – 3,3 (рис. 2.11).

Отже, Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» має структуру доходу схожу за досліджуваними роками, яка є близькою до ідеальної.

Таблиця 2.12

Аналіз складу, структури та динаміки доходів підприємства

Показ-ник	Рядок Ф№2	2019 рік		2020 рік		Відхилення		2020 рік		2021 рік		Відхилення		Темп зростання
		Сума, тис. грн	Питома вага, %											
1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	12	13	14	15	16
Чистий дохід від реалізації	2000	30585	93,07	25661	81,52	-4924	-11,55	25661	81,52	26726	68,73	1065	-12,79	30585
Інші операційні доходи	2120	848	2,58	4353	13,83	3505	11,25	4353	13,83	10861	27,93	6508	14,10	848
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0,00	0	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Інші фінансові доходи	2220	14	0,04	29	0,092	15	0,05	29	0,09	13	0,03	-16	-0,06	14
Інші доходи	2240	1414	4,30	1435	4,559	21	0,26	1435	4,56	1285	3,30	-150	-1,25	1414
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0,00	0	0	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
Сукупний дохід		32861	32861	100,00	31478	100	-1383	0,00	31478	100,00	38885	100,00	7407	100,00

Таблиця 2.13

Аналіз складу, структури та динаміки витрат підприємства

Показник	Рядок Ф№2	2019 рік		2020 рік		Відхилення		2020 рік		2021 рік		Відхилення		Темп зростання
		Сума, тис. грн	Питома вага, %											
1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	12	13	14	15	16
Собівартість реалізованої продукції	2050	26774	75,03	25021	59,09	-1753	-15,93	25021	59,09	26601	51,18	1580	-7,91	26774
Адміністративні витрати	2130	5265	14,75	10932	25,82	5667	11	10932	25,82	12930	24,88	1998	-0,94	5265
Витрати на збут	2150	2886	8,09	5814	14	2928	6	5814	14	6135	12	321	-2	2886
Інші операційні витрати	2180	725	2,03	299	0,71	-426	-1,33	299	0,71	6189	11,91	5890	11,20	725
Фінансові витрати	2250	0	0,00	141	0	141	0,33	141	0	0	0	-141	0	0
Витрати від участі в капіталі	2255	0	0,00	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Інші витрати	2270	26	0,07	8	0,02	-18	-0,05	8	0,02	12	0,02	4	0,00	26
Витрати з податку на прибуток	2300	9	0,03	126	0,30	117	0,27	126	0,30	105	0,20	-21	-0,10	9
Податок на прибуток пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0,00	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Всього витрат		35685	100	42341	100	6656	0	42341	100	51972	100	9631	100	35685

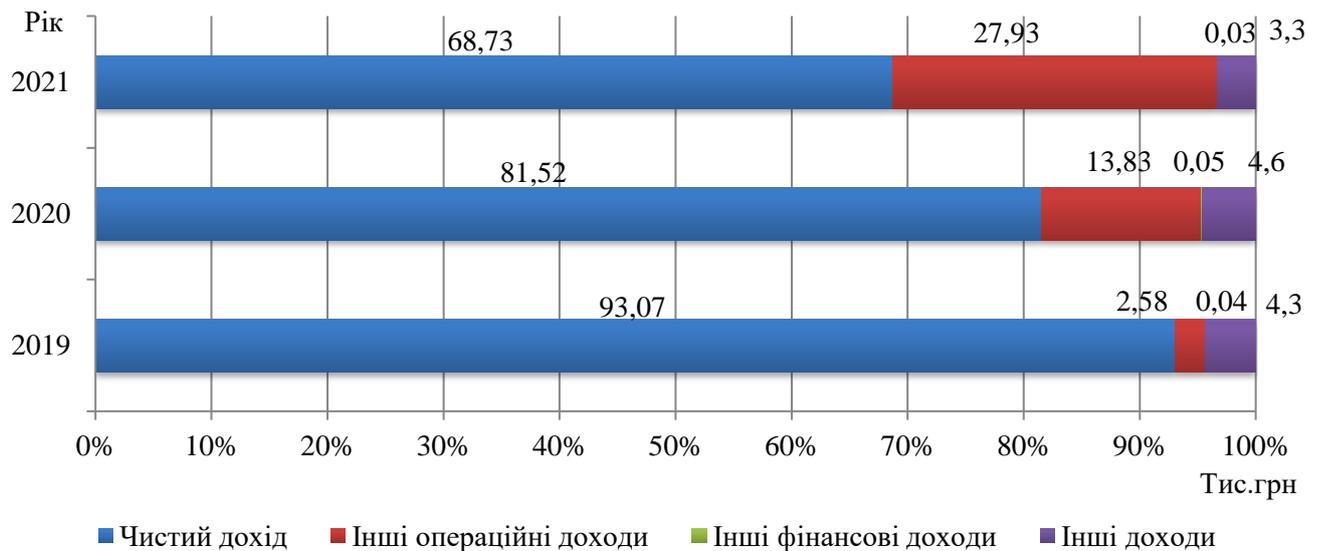

Рис. 2.11. Структура сукупного доходу ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

На підприємстві використовуються такі показники доходів і витрат підприємства: доходи від реалізації продукції; доходи від інших операцій; доходи від надзвичайних операцій; адміністративні витрати; витрати на збут; фінансові витрати; витрати від участі в капіталі.

Виконавши аналіз динаміки витрат підприємства, можемо зробити висновок, що структура витрат залишається схожою за досліджуваними роками.

Собівартість реалізованої продукції становить: у 2019 році 75,03%, у 2020 році 59,09%, у 2021 році 51,18% загальних витрат. Зниження собівартості за роками означає скорочення обсягів реалізації продукції, що є негативним для підприємства. Адміністративні витрати за досліджуваний період складають: 14,75 % у 2019 році, 25,82 % у 2020 році, та 24,88 % у 2021 році загальних витрат. Даний показник є дуже високим і свідчить про недосконалу організаційну структуру підприємства. Витрати на збут знаходяться в межах 8-14 % від загальних витрат, що є високим для даного підприємства. Фінансових витрат та витрат від участі в капіталі підприємство не має у 2019 та 2021 році, а у 2020 році їх розмір складав 0,33%. Інші витрати підприємства виявлені лише у 2019 році в сумі 26 тис. грн., у 2020 році – 8 тис.грн., та у 2021 році – 12 тис.грн. Витрати з податку на прибуток зростають пропорційно доходу, отриманого

підприємством, а оскільки дохід ПрАТ «Гадячгаз» зростає у 2019 та 2020 році то і витрати з податку на прибуток зростають за досліджуваними роками: у 2019 році 9 тис. грн., у 2020 році 126 тис. грн., у 2021 році підприємство має зниження податку на прибуток в розмірі 105 тис.грн., але їх частка у сукупних витратах становить 0,03%, 0,3%, та 0,2% відповідно (рис. 2.12).

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» в ході своєї діяльності зазнає витрат, але їх обсяг значно менший ніж обсяг доходів у 2019-2020 роках, та навпаки у 2021 році.

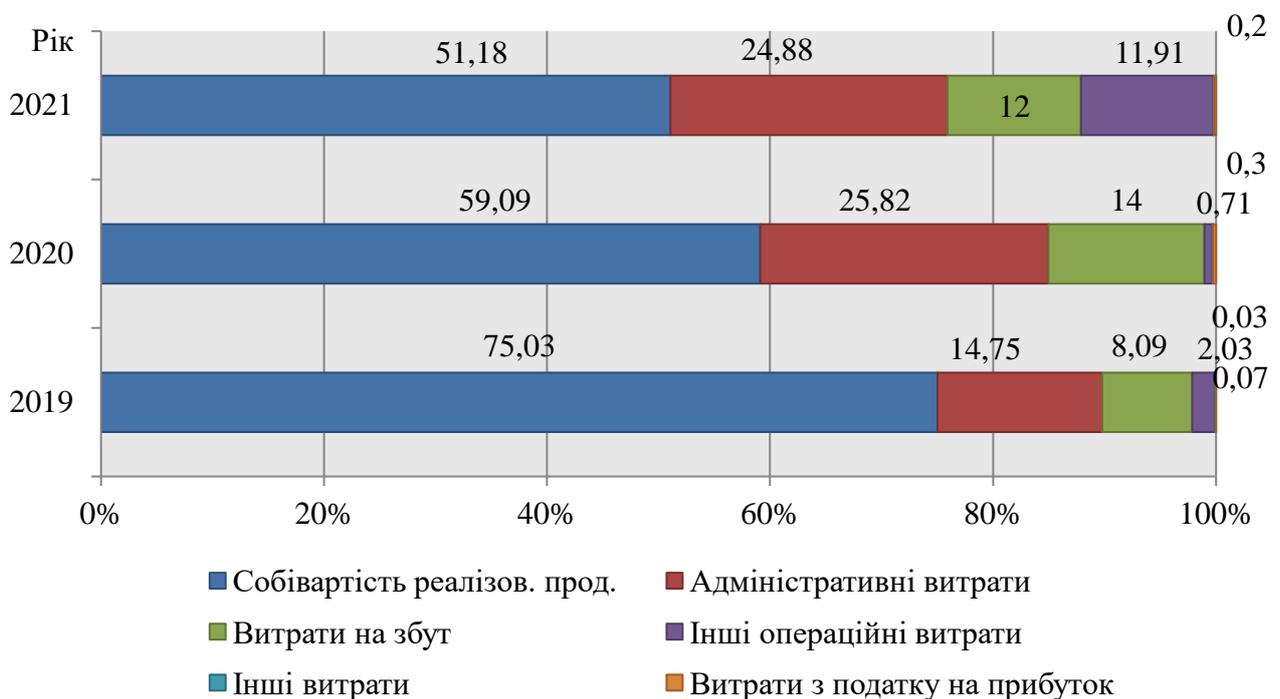

Рис. 2.12. Структура загальних витрат ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Тож проаналізувавши динаміку показників доходів та витрат підприємства можемо сказати, що перевищення суми витрат над доходами за досліджуваними роками складає в сумі збиток від звичайної діяльності, який зростає та свідчить про неефективну діяльність підприємства.

Збитковість активів за досліджуваний період знаходиться на низькому рівні, та знижується через збільшення середньорічних залишків активів (темп зниження 2020 року 256,47%, 2021 року 30%), що є водночас і позитивним і негативним. Позитив в даному випадку проявляється в збільшення грошових

коштів на рахунку, а негатив в тому, що дані грошові кошти не інвестуються за метою отримання прибутку.

Таблиця 2.14

Аналіз динаміки показників дослідження доходів і витрат підприємства
за 2019 – 2021 рр.

Показник	2019 рік	2020 рік	Відхилення	Темп росту,%	2020 рік	2021 рік	Відхилення	Темп росту,%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Доходи	32861	31478	-1383	95,79	31478,00	38885	7407	123,53
Витрати	35685	42341	6656	118,65	42341,0	51972	9631	122,75
Збиток від звичайної діяльності (п.1-п.2)	-2824	-10863	-8039	384,67	-10863,0	-13087	-2224	120,47
Середньорічна вартість активів	32274,5	34827,5	2553	107,91	34827,5	32274,5	-2553	92,67
Чистий дохід від реалізації	30585	25661	-4924	83,90	25661,0	26726	1065	104,15
Збитковість активів,% (п.3/п.4)	-0,09	-0,31	-0,22	356,47	-0,31	-0,41	-0,09	130,00
Збитковість продаж,% (п.3/п.5)	-0,09	-0,42	-0,33	458,48	-0,42	-0,49	-0,07	115,67
Збитковість витрат,% (п.3/п.2)	-0,08	-0,26	-0,18	324,20	-0,26	-0,25	0,00	98,15
Виручка від реалізації в 1 грн. доходів (п.5/п.1)	0,93	0,82	-0,12	87,59	0,82	0,69	-0,13	84,31
Доходи на 1 грн. активів (п.1/п.4)	1,02	0,90	-0,11	88,77	0,90	1,20	0,30	133,30
Доходи на 1 грн. витрат (п.1/п.2)	0,92	0,74	-0,18	80,73	0,74	0,75	0,00	100,64

Збитковість продажів за аналізований період знаходиться на низькому рівні, проте знижується (темп зниження 2020 року 358,48 %, 2021 року 15,67 %). Як бачимо відбувається прискорення зниження рентабельності продажу, що є негативною тенденцією. Основною причиною зниження даного показника є зростання витрат на виробництво та реалізацію продукції.

Збитковість витрат у 2020 році зростає, темп скорочення 224,3 %, що говорить про переважання темпу росту витрат над прибутком та є негативним явищем. Зниження у 2021 році обумовлене збільшенням суми витрат (рис. 2.13).

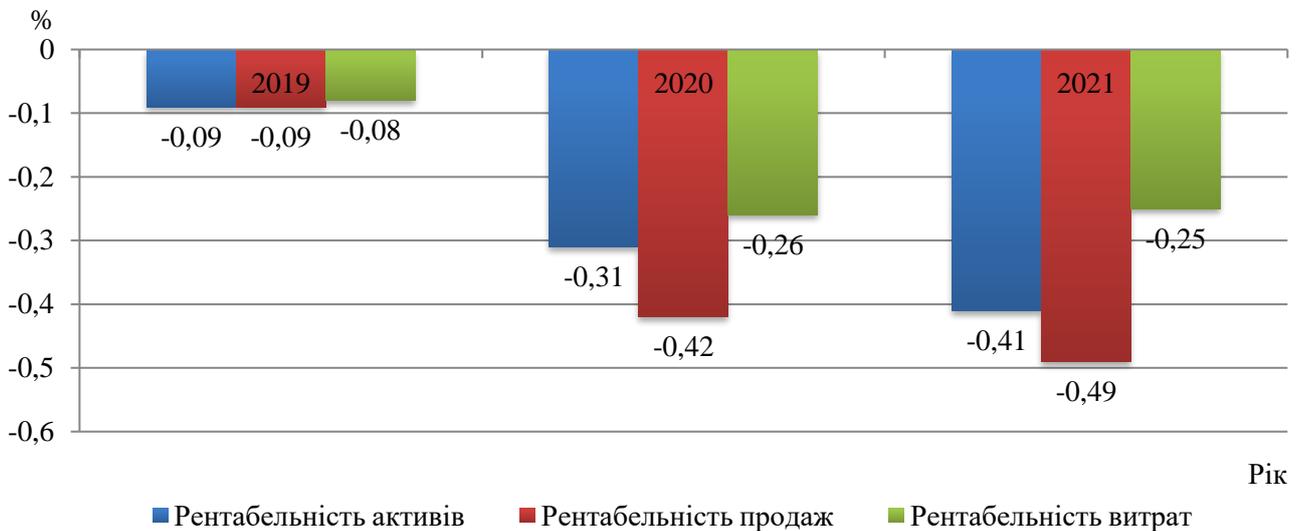

Рис. 2.13. Динаміка рентабельності активів, продаж та витрат ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Виручка від реалізації в 1 грн. доходів знижується за досліджуваними роками, що є негативним показником діяльності підприємства. Доходи на 1 грн. активів скорочуються по причині збільшення середньорічних залишків активів, зокрема основної частини – грошових коштів, які мають тривалий період обороту. Доходи на 1 грн. витрат зростають, що є показником прогресивної прибуткової діяльності підприємства (рис.2.14).

Узагальнюючи аналіз показників доходів та витрат Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» можна сказати, що дане підприємство є збитковим, на що вказують перевищення витрат над доходами.

Скорочення грошових коштів на рахунках у банку свідчить про негативну тенденцію на підприємстві та говорить про те, що підприємство має низький рівень платоспроможності та фінансової стійкості. У ході своєї діяльності підприємство визнається як збиткове, та зазнає витрат, доходи на 1 грн. яких складають 1,02 грн. та 1,2 грн. за досліджуваними роками, що є високим та позитивним показником.

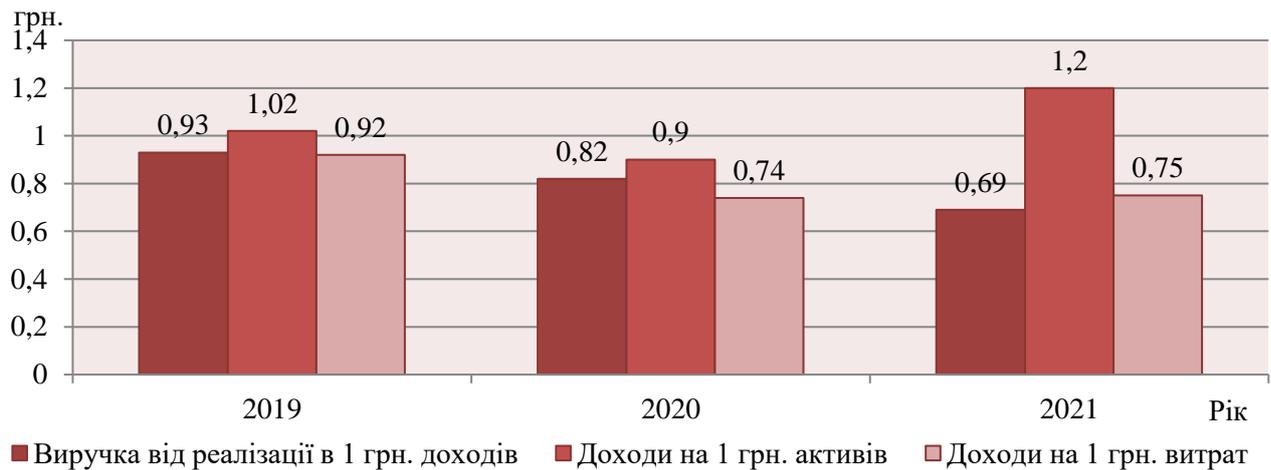

Рис. 2.14. Динаміка показників дохідності на 1 грн. ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 – 2021 рр.

Дослідження діяльності підприємства проводилося за допомогою установчих документів (Статут), бухгалтерської фінансової звітності та внутрішніх документів.

При проведенні фінансового аналізу використовувалися такі прийоми:

1. Горизонтальний аналіз – порівняння показників у динаміці.
2. Вертикальний аналіз – вивчення структури показників.
3. Відносних показників (коефіцієнтів) [50].

ПрАТ «Гадячгаз» це підприємство по газопостачанню та газифікації, яке здійснює свою діяльність згідно ліцензії на постачання природного газу за регульованим тарифом, ліцензії на транспортування природного і нафтового газу розподільними газопроводами на території міста Гадяч та Гадяцького району Полтавської області.

Товариство розташоване 37300 Полтавська область м. Гадяч, вул.Будька, 26 а.

На теперішній час ПрАТ «Гадячгаз» в зоні своєї діяльності обслуговує:

- 42 ГРП, з них 22 обладнані системою телеметрії;
- 165 ШРП;
- 1866 домових регуляторів тиску газу;

- 70 газових колодязів;
- 117 установок електрозахисту;
- 1262,7 км. газорозподільних та 1259,7км. підземних газопроводів;
- 21103 побутових лічильників газу;
- 271 юридичних осіб, з них: 71 комунально-побутове підприємство, 126 бюджетних організацій, 5 підприємств теплокомуненерго, 69 промислових організацій.

Середня кількість працівників ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 рік становить 153 чоловік, за 2020 рік 133 чоловік, за 2021 рік 114 чоловік.

За результатами проведеного комплексного аналізу Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» можна виділити в основному позитивні сторони діяльності, але присутні і незначні негативні моменти.

Узагальнюючи результати розрахунків, можемо відмітити, що ПрАТ «Гадячгаз» є не ліквідним підприємством та не може будь-який момент зможе розрахуватися за зобов'язаннями. Ділова активність підприємства знаходиться на низькому рівні.

Підприємство є цілком збитковим, адже показники збитковості мають від'ємні значення та знаходяться на низькому рівні. Надходжень від діяльності недостатньо, вони не можуть покрити витрати, тому підприємство має збиток.

Розрахунки показників та структури капіталу підприємства показують, що ПрАТ «Гадячгаз» знаходиться в нестабільному фінансовому стані, фінансується за рахунок позикових коштів. Структура капіталу не є ідеальною для виробничого підприємства на що вказує перевищення позикового капіталу над власним.

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДЖЕННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ГАДЯЧГАЗ» ТА ВИЗНАЧЕННЯ НАПРЯМІВ ЙОГО ПІДВИЩЕННЯ

3.1. Оцінка ефективності використання капіталу підприємства

Поступове впровадження в економіку країни ринкових методів господарювання і конкуренції потребує від підприємств підвищення ефективності їх діяльності, яка визначає здатність підприємств до фінансового виживання.

Ефективність діяльності підприємства значною мірою характеризується показником ефективності використання капіталу, тобто максимальної його віддачі, яка виражається збільшенням суми прибутку на 1 гривню капіталу. Цього можна досягти за умови раціонального та економного використання всіх видів ресурсів, недопущення їх перевитрат, втрат на всіх стадіях кругообороту. В результаті капітал повертається в більшій сумі, тобто з прибутком [65].

Розрахунок ефективності капіталу ПрАТ «Гадячгаз» представлено в таблиці 3.1. Основні показники та алгоритм їх розрахунку приведені в першому розділі, пункту 1.2.

Таблиця 3.1

Показники ефективності використання капіталу ПрАТ «Гадячгаз»

Показники	Роки			Відхилення 2021 року до	
	2019	2020	2021	2019	2020
1	2	3	4	5	6
Показники капіталовіддачі:					
1. Віддача основного капіталу	0,36	0,068	0,016	-0,344	-0,052
1.1. Фондовіддача	1,74	1,46	1,55	-0,19	0,09
1.2. Віддача нематеріальних активів	6,9	1,9	0,8	-6,1	-1,1
2. Віддача оборотного капіталу	-0,52	-0,076	-0,014	0,506	0,062

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6
2.1. Коефіцієнт оборотності запасів	13,6	11,9	13,74	0,14	1,84
2.2. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,17	2,1	2,98	-0,19	0,88
Показники капіталомісткості:					
1. Місткість основного капіталу	2,8	14,7	62,5	59,7	47,8
1.1 Фондомісткість	0,58	0,68	0,64	0,06	-0,04
1.2. Місткість нематеріальних активів	0,14	0,53	1,25	1,11	0,72
2. Коефіцієнт завантаження оборотного капіталу	-1,92	-13,15	-71,4	-69,48	-58,25
2.1. Коефіцієнт завантаження запасів	0,073	0,084	0,072	-0,001	-0,012
2.2. Коефіцієнт завантаження дебіторської заборгованості	0,31	0,48	0,34	0,03	-0,14
2.3. Коефіцієнт завантаження грошових коштів	0,34	2,46	29,29	28,95	26,83
Показники тривалості одного обороту капіталу:					
1. Тривалість одного обороту капіталу	1000	5294	22500	21500	17206
2. Тривалість одного обороту оборотного капіталу	-692	-4737	-25714	-25022	-20977
2.1. Тривалість одного обороту запасів	24	30	23	-1	-7
2.2. Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	178	120	127	-51	7
2.3. Тривалість одного обороту грошових коштів	26	30	26	0	-4
3. Тривалість операційного циклу	210	149	153	-57	4
Показники рентабельності капіталу:					
1. Рентабельність власного капіталу	0,56	0,68	-1,8	-2,36	-2,48
2. Рентабельність основного капіталу	0,6	0,7	-1,96	-2,56	-2,66
3. Рентабельність оборотного капіталу	-0,85	-0,82	-1,76	-0,91	-0,94
4. Ррентабельність капіталу	0,19	0,2	-0,5	-0,69	-0,7

Аналізом встановлено, що основний капітал досліджуваного підприємства використовується не досить ефективно (рис.3.1), адже за

нормальних умов виробництва капіталовіддача повинна прямувати до збільшення, а капіталомісткість до зменшення. Так, за досліджуваний період показник капіталовіддачі зменшився у 2021 році на 0,344 в порівнянні з 2019 роком, та на 0,052 в порівнянні з 2020, а капіталомісткість зросла в 2021 році на 59,7 в порівнянні з 2019, та зріс на 47,8 в порівнянні з 2020, що є негативною тенденцією для підприємства. Така ж сама ситуація спостерігається при аналізі капіталовіддачі та капіталомісткості оборотного капіталу (рис. 3.2). Але слід зазначити, що в динаміці вона має позитивне значення до зменшення.

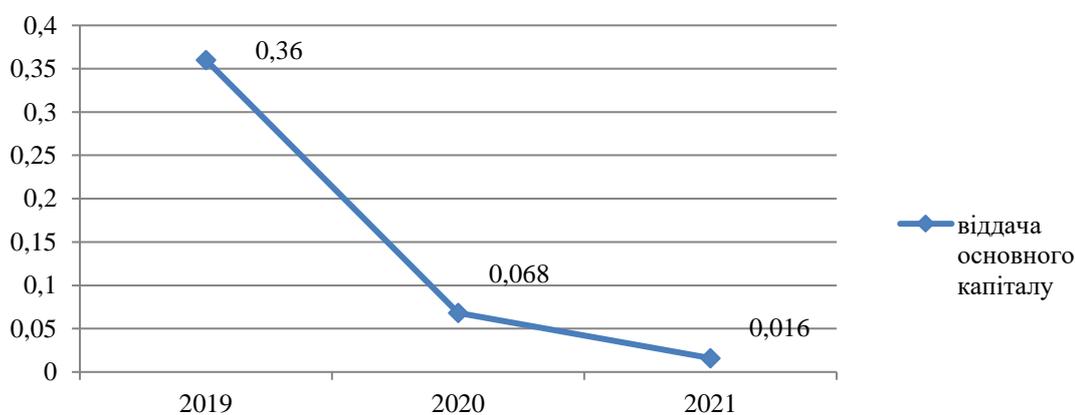

Рис. 3.1. Динаміка віддачі основного капіталу за 2019-2021 роки

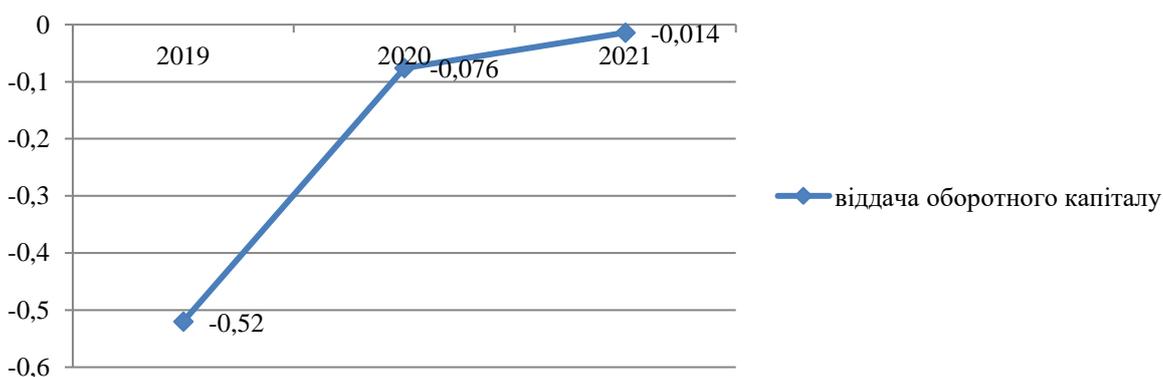

Рис. 3.2. Динаміка віддачі оборотного капіталу за 2019-2021 роки

Дані таблиці 3.1 свідчать про те, що капітал яким володіє підприємство, використовується не ефективно. Протягом 2021 року для здійснення одного обороту капіталу підприємства потрібно 22500 дні, це на 21500 днів більше ніж

в 2019 році, та на 17206 дня більше ніж в 2019. Отже спостерігається значне уповільнення оборотності капіталу майже в 5 разів (рис 3.3).

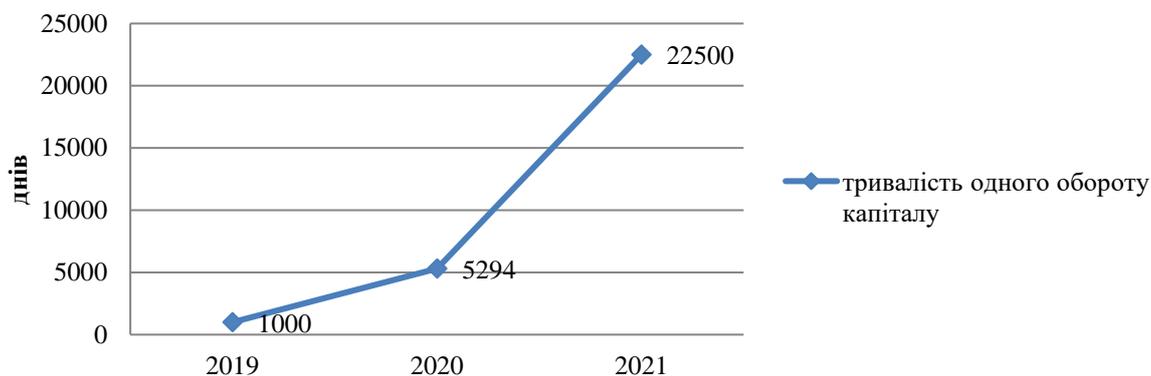

Рис. 3.3. Динаміка тривалості одного обороту оборотного капіталу за 2019-2021 роки

Рентабельність капіталу характеризує ефективність використання капіталу та показує, яка віддача (норма прибутку) на вкладений капітал, максимізація цього показника – головне завдання управління підприємством. Але при аналізі було виявлено, що показники рентабельності власного, основного, оборотного капіталу у 2019-2020 роках мають дуже низьке значення, а у 2021 році підприємство має збитковість по всім показникам, що свідчить про кризисне становище ПрАТ «Гадячгаз». Отже, можна зазначити, що капітал ПрАТ «Гадячгаз» використовується не ефективно. Динаміка показників рентабельності наведена на рис. 3.4.

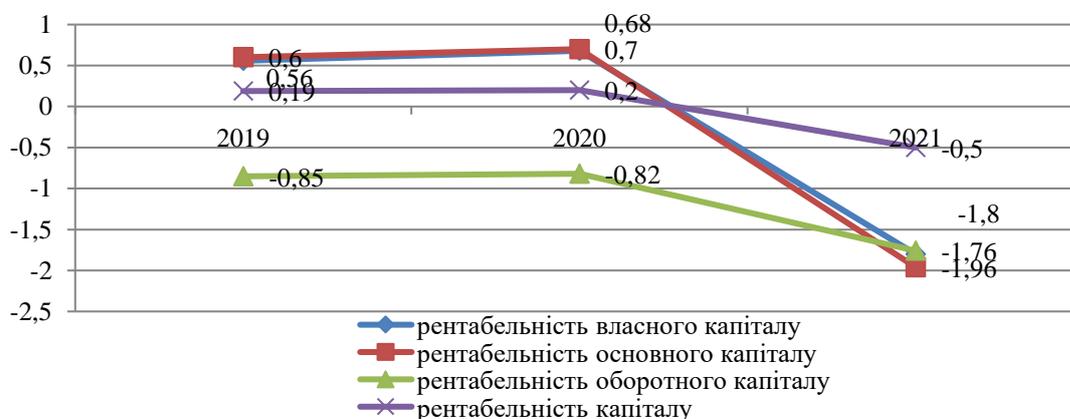

Рис. 3.4. Динаміка рентабельності капіталу підприємства за 2019-2021 роки

3.2. Оптимізація структури капіталу

Діяльність підприємства в умовах ринкової економіки будь-якої форми власності, організаційно-правового статусу і галузевої спрямованості безпосередньо залежить від капіталу підприємства та його структури. Досягнення стратегічних цілей підприємства також значно залежить від ефективності управління капіталом підприємства та його структурою, тобто визначення загальної потреби в них, формування оптимальної структури, умов їх залучення [66].

Сучасне економічне становище потребує від власників та фінансових менеджерів підприємств ефективного управління, уважного контролю та своєчасного коригування структури капіталу підприємства, бо оптимальна структура капіталу дозволяє отримувати максимальний прибуток, рентабельність, фінансову стійкість та високі показники ліквідності та платоспроможності. Існують певні методичні підходи, метою яких є забезпечення такого співвідношення внутрішніх та зовнішніх джерел фінансового капіталу підприємства, яке б дозволило досягти найвищих показників господарської діяльності підприємства. Проблеми управління капіталом підприємства та його структурою широко висвітлюються провідними вченими-економістами: І.О. Бланком, В.В. Ковальовим, Є.С. Стояною, Т.В. Тепловою та ін. Політика структури капіталу зводиться до визначення оптимальної для підприємства пропорції між використанням власного і позикового капіталу [64].

Розраховую оптимальну структуру капіталу підприємства за першим методичним підходом – управління величиною ефекту фінансового левериджу. Порядок розрахунку представлений в першому розділі пункті 1.3. Слід пам'ятати, що фінансовий леверидж – це використання підприємством позикового капіталу, яке впливає на зміну доходності власного капіталу і дає йому можливість одержати додатковий прибуток на власний капітал. Показник, який відображає рівень додаткового прибутку на власний капітал за різних варіантів структури капіталу, називається ефектом фінансового левериджу.

Рис. 3.5. Основні методичні підходи до оптимізації структури капіталу [74]

Фінансовий левериджу – це один із основних механізмів реалізації такого завдання, як максимізація рівня рентабельності при заданому рівні фінансового ризику. Ефект фінансового левериджу – це показник, який відображає рівень додатково генерованого прибутку власним капіталом при різній структурі залучення позикового капіталу [50].

За допомогою левериджу характеризується взаємозв'язок між прибутком і вартісною оцінкою активів або фондів, які використані для отримання конкретного прибутку. Відносно до економіки він трактується як фактор, незначна зміна якого може привести до суттєвих змін певних результативних показників. Фінансовий леверидж – це приріст рентабельності власного капіталу, який отримано завдяки використанню кредиту, незважаючи на платність останнього.

Слід зазначити, що ефект фінансового левериджу може бути величиною як позитивною, так і від'ємною. Крім того, цей ефект виникає завдяки не лише платного кредиту, але і безоплатних позикових ресурсів (кредиторської заборгованості). І чим вищою є частка останніх у загальній сумі позикових коштів, тим вищим є значення ефекту фінансового левериджу. Тому ефект

фінансового левєриджу – це зміна рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових коштів в обороті підприємства (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Складові ефекту фінансового левєриджу [74]

Позитивний ефекти фінансового левєриджу виникає у тих випадках, коли позиковий капітал, який отримано під фіксований відсоток, використовується підприємством у процесі діяльності таким чином, що приносить більш високий прибуток, ніж фінансові витрати, тобто доходність сукупного капіталу вища за середньозважену ціну позикових ресурсів [19].

Розрахунок ефекту фінансового левєриджу можна проводити двома способами [48]:

- в умовах стабільності цін

$$E\Phi Л = (P_{ск} - Ц_{пк}) * (1 - K_{он}) * \frac{ПК}{ВК}, \quad (3.1)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левєриджу,

$P_{ск}$ – рентабельність сукупного капіталу, %,

$Ц_{пк}$ – середньозважена ціна позикового капіталу (витрати пов'язані з позиковим капіталом/середній розмір позикового капіталу) %,

$K_{оп}$ – коефіцієнт оподаткування,

$ПК$ – середній розмір позикового капіталу, тис.грн.,

$ВК$ – середній розмір власного капіталу, тис.грн.

– в умовах інфляції

$$EФЛ = (P_{ск} - \frac{Ц_{пк}}{1 + I_{инф}}) * (1 - K_{он}) * \frac{ПК}{ВК} + \frac{I_{инф} * ПК}{ВК(1 + I_{инф})} * 100, \quad (3.2)$$

У наведених формулах розрахунку ефекту фінансового левериджу виділяють три складові:

– диференціал фінансового левериджу ($P_{ск} - Ц_{пк}$), який характеризує різницю між рентабельністю сукупних активів та середньою ціною позикового капіталу;

– податковий коректор фінансового левериджу ($1 - K_{он}$) – це рівень прибутку, який залишається у підприємства після сплати податків та свідчить про залежність ефекту фінансового левериджу від рівню оподаткування прибутку;

– плече фінансового важеля – характеризує силу впливу фінансового важеля ($ПК/ВК$). Цей показник свідчить про фінансову стійкість підприємства та показує, яка величина позикового капіталу припадає на 1 грн. власного капіталу.

Конкретизуємо кожен із перелічених складових. Податковий коректор фінансового левериджу практично не залежить від діяльності підприємства, тому що ставка податку на прибуток встановлюється згідно діючого законодавства.

Диференціал фінансового левериджу є головною умовою, яка формує позитивний ефект фінансового левериджу. Цей ефект виявляється тільки в тому випадку, якщо рівень прибутку перевищує середній розмір відсотка за використаний кредит. Чим вище позитивне значення диференціалу фінансового

левериджу, тим вищим за інших за інших рівних умов буде його ефект. У зв'язку з високою динамічністю цього показника він вимагає постійного моніторингу у процесі керування ефектом фінансового левериджу. Цей динамізм обумовлений дією ряду факторів. Насамперед, у період погіршення кон'юнктури фінансового ринку вартість позикового капіталу може різко зростати та перевищити рівень прибутку [50].

Крім того, зниження фінансової стійкості підприємства за умов підвищення частки позикового капіталу призводить до збільшення ризику його банкрутства, що змушує кредиторів збільшувати рівень ставки відсотків за кредит з урахуванням включення до неї премії за додатковий фінансовий ризик. При визначеному рівні цього ризику диференціал фінансового левериджу може бути зведений до нуля і навіть мати від'ємну величину.

В період погіршення кон'юнктури товарного ринку, скорочується обсяг реалізації продукції, а відповідно, і розмір прибутку підприємства від виробничої діяльності. В таких умовах негативна величина диференціала фінансового левериджу може формуватися навіть при незмінних ставках відсотків за кредит за рахунок зниження коефіцієнта рентабельності активів. Отже, можна зробити висновок про те, що формування негативного значення диференціала фінансового левериджу, за кожною з перерахованих вище причин, завжди приводить до зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу. У цьому випадку використання підприємством позикового капіталу забезпечує негативний ефект.

Коефіцієнт заборгованості є тим важелем, що викликає позитивний чи негативний ефект, який одержано за рахунок відповідного йому диференціала. При позитивному значенні диференціала будь-який приріст коефіцієнта фінансового левериджу буде викликати ще більший приріст коефіцієнта рентабельності власного капіталу, а при негативному значенні диференціала приріст плеча фінансового важеля буде зумовлювати ще більший темп зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу [61].

Отже, при незмінному диференціалі коефіцієнта заборгованості є головним генератором як зростання суми і рівня прибутку на власний капітал, так і фінансового ризику втрати цього прибутку. Аналогічним чином при незмінному плечі фінансового важеля позитивна чи негативна динаміка його диференціалу викликає як зростання суми і рівня прибутку на власний капітал, так і фінансовий ризик її втрати.

Розрахунок ефекту фінансового левериджу по ПрАТ «Гадячгаз» представлено в таблиці 3.2 за умови стабільності цін.

За розрахунками в таблиці 3.2 можна зробити висновок, що ПрАТ «Гадячгаз» протягом 2019 та 2020 років мало додатне значення ефекту фінансового левериджу, але в 2021 році в порівнянні з 2020 та 2019 роком знизився на 16,79% та 7,59% відповідно, та стало від'ємним.

Таблиця 3.2

Розрахунок ефекту фінансового левериджу ПрАТ «Гадячгаз»
за 2019 – 2021 р.р.

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+,-) 2021 від:	
				2019	2020
Валовий прибуток, тис.грн.	3811	640	125	-3686	-515
Фінансові витрати, тис.грн.	-	141	-	0	-141
Фінансові результати від операційної діяльності, тис.грн.	-1331	-1120	-1338	-7	-218
Податок на прибуток, тис.грн.	62	69	-105	-167	-174
Фінансовий результат до оподаткування, тис.грн.	71	195	-52	-123	-247
Коефіцієнт оподаткування	0	0	0	0	0
Середній розмір капіталу, тис.грн.	32274,5	34827,5	31540	-734,5	-3287,5
У тому числі:				0	0
- власного капіталу	10978	10052,5	8693,5	-2284,5	-1359
- позикового капіталу	21296,5	24775	22846,5	1550	-1928,5
Плече фінансового важеля (коефіцієнт заборгованості)	1,9	2,5	2,7	0,8	0,2
Рентабельність власного капіталу, %	0,56	0,68	-1,8	-2,36	-2,48
Рентабельність сукупного капіталу, %	0,6	0,7	-1,96	-2,56	-2,66
Середньозважена ціна позикового капіталу	0	0,006	0	0	-0,006
Ефект фінансового левериджу в умовах стабільності цін, %	11,64	2,44	-5,15	-16,79	-7,59

Причинами цих змін є значне зниження рентабельності власного капіталу, а стрімке зниження останнього відбулося у зв'язку різкого зниження дохідності підприємства, а також стрімке зростання плеча фінансового важеля до 2,7, що на 0,8 більше ніж в 2019 році.

Далі здійснимо розрахунок рентабельності власного капіталу при різних значеннях плеча фінансового важеля (табл. 3.3).

Отже, для досягнення позитивного ефекту фінансового левериджу, підприємству необхідно підвищити рентабельність сукупного капіталу. Зниження рентабельності в 2021 році відбулося через стрімке зниження прибутку від операційної діяльності в порівнянні з 2020 р. Для того щоб відновити стан рентабельності підприємству необхідно підвищити прибуток.

Таблиця 3.3

Розрахунок рентабельності власного капіталу при різних значеннях плеча фінансового важеля, тис.грн

Показники	2021 рік	Варіанти розрахунку		
		1	2	3
		21/79	50/50	38/62
	35/65	50/50	20/80	100/0
Власний капітал	7992	7992	7992	7992
Позиковий капітал	23845	7992	10121,9	3338,3
у тому числі:				
- короткострокові кредити	0	3996	2024,38	3338,3
- поточні зобов'язання за розрахунками	21848	3996	8097,52	0
Сукупний капітал	31837	15984	18113,9	11330,3
Плече фінансового важеля	2,7	1,0	1,27	0,42
Ставка відсотка за кредит, %	18,00	18,00	18,00	18,00
Рентабельність (збитковість) сукупного капіталу, %	-1,96	10,00	10,00	10,00
Фінансові результати від операційної діяльності	-1338	1598,4	1811,39	1133,03
Витрати за відсотками за кредит	0	719,28	364,4	600,89
Середньозважена ціна позикового капіталу, %	0	0	0	0
Фінансові результати до оподаткування	-52	1598,4	1811,39	1133,03
Ставка податку на прибуток	-105	319,68	362,3	226,6
Чистий прибуток	-157	1278,72	1449,09	906,43
Рентабельність (збитковість) власного капіталу	0,56	16	18	11,3
Ефект фінансового левериджу, %	-5,15	1,00	10,44	-4,31

Провівши розрахунки можна відзначити, що найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства є 2 варіант, де частка власного капіталу становить 38%, а позикового 62%. Причому позиковий капітал на 20% сформований короткостроковими кредитами, а 80% поточні зобов'язання за розрахунками за цього варіанту спостерігається значення плеча фінансового важеля 1,27, та ефекту фінансового левереджу 10,44 при рівню рентабельності сукупного капіталу 18%.

Таким чином, найбільш придатним для підприємства є варіант структури капіталу, де частка позикового капіталу складає в середньому 60-70% і при цьому воно залучає до господарського обороту кошти кредиторів (якщо, воно у свою чергу надає їм певні пільги, знижки). Отже, підприємство і на далі буде продовжувати фінансувати свою діяльність за рахунок несвоєчасного повернення своїх боргів.

Оптимізація структури капіталу за критерієм мінімізації рівню фінансового ризику та термінів залучення капіталу пов'язана з вибором більш дешевих джерел фінансування активів підприємства. Відповідно до призначення активи підприємства з урахуванням часу поділяють на три групи [61]:

- необоротні активи – це активи, що не є оборотними;
- постійна частина оборотних активів – це незмінна їх частина, яка не залежить від змін обсягу діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного формування, довгострокового завезення та розглядається як мінімальний їх розмір, який підприємству потрібно мати для здійснення поточної операційної діяльності;
- змінна частина оборотних активів пов'язана із збільшенням обсягу випуску продукції відповідно до сезону, необхідністю формування товарних запасів сезонного формування, довгострокового завезення і цільового призначення. Її поділяють на максимальну і середню частини відповідно до потреби.

Підприємства можуть застосовувати три різних підходи до фінансування різних груп активів за рахунок капіталу, а саме [64]:

– консервативний, який передбачає використання власного капіталу і довгострокових зобов'язань для формування необоротних активів та половини змінної частини оборотних активів. Перевагою цього підходу є забезпечення мінімального ризику, так як короткострокові зобов'язання використовуються у незначних обсягах для формування змінної частини оборотних активів. У той же час така політика фінансування дуже обтяжлива для підприємства у зв'язку з високою вартістю капіталу, що використовується. Крім того, вона передбачає витрати, пов'язані з неповним використанням залученого довгострокового капіталу в періоди зменшення змінної частини оборотних активів;

– агресивний підхід спрямований на використання власного капіталу та довгострокових зобов'язань лише для фінансування необоротних активів. Оборотні активи у повному обсязі формуються за рахунок короткострокових зобов'язань. Ця політика фінансування активів забезпечує найнижчу вартість капіталу підприємства, проте вона обмежена занадто високим ризиком можливості втрати або недостатності капіталу;

– компромісний підхід передбачає фінансування необоротних активів та постійної частини оборотних активів за рахунок власного капіталу та довгострокових зобов'язань. При цьому змінна частина оборотних активів фінансується короткостроковими зобов'язаннями. Така політика залучення джерел дає змогу досягти компромісу між вартістю капіталу та ризиком його втрати.

Однак у сучасних умовах банки досить рідко надають підприємствам довгострокові кредити. Тому обрана модель може враховувати тільки величину власного капіталу і короткострокових зобов'язань в якості джерел фінансування. Визначимо оптимальну структуру капіталу аналізованого підприємства за критерієм мінімізації рівня фінансових ризиків табл. 3.5, вихідні дані наведені в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Вихідні дані для проведення оптимізації структури капіталу шляхом мінімізації рівня фінансового ризику

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Необоротні активи	18010	46,88	17825	57,05	16890	53,05
Оборотні активи	20402	53,12	13418	42,95	14947	46,95
у тому числі:						
- постійна частина	3386,7	16,6	3435,0	25,6	2989,4	20,4
- змінна частина	17015,3	38,5	9983	39,2	11957,6	60,3
Сукупний капітал	38412	100	31243	100	31837	100

Таблиця 3.5

Розрахунок розміру капіталу підприємства з метою мінімізації рівню фінансового ризику, тис. грн.

Показники	Консервативний підхід			Агресивний підхід			Компромісний підхід		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Власний капітал	10710	9395	7992	18010	17825	16890	21396,7	21260	19879,4
у тому числі:									
необоротні активи	18010	17825	16890	18010	17825	16890	18010	17825	16890
оборотні активи	31088,7	25283	26834,4	-	-	-	3386,7	3435	2989,4
з них:									
- постійна частина	3386,7	3435	2989,4	-	-	-	3386,7	3435	2989,4
- змінна частина	27702	21848	23845	-	-	-	-	-	-
Позиковий капітал	27702	21848	23845	20402	13418	14947	17015,6	9983	11957,4
у тому числі									
- постійна частина	-	-	-	3386,7	3435	2989,4	-	-	-
- змінна частина	27702	21848	23845	17015,3	9983	11957,6	17015,6	9983	11957,4
Сукупний капітал	38412	31243	31837	38412	31243	31837	38412	31243	31837

Отже, за розрахунками підприємство має реальний розмір власного капіталу у 2019 році нижчий за потребу в 1,68 рази у 2020 – 1,9 раза, в 2021 – 2,11 рази.

Позиковий же капітал навіть при агресивному підході фінансування активів, навпаки перевищує розраховану в таблиці його суму в 1,2 рази в 2019 році, 0,7 рази в 2020, та 0,98 рази в 2021 році.

Структура капіталу підприємства, яка за розрахунками, буде сприяти мінімізації рівню фінансового ризику наведена в таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Структура капіталу підприємства з урахуванням критерію мінімізації рівню фінансового ризику та термінів залучення капіталу, %

Роки	Структура капіталу, що реально склалася на підприємстві	Підходи до фінансування активів підприємства		
		консервативний	агресивний	компромісний
2019	46,88:53,12	80,7:19,3	44,9:55,1	61,5:38,5
2020	57,05:42,95	80,4:19,6	35,3:64,7	60,8:38,5
2021	53,05:46,95	69,8:30,2	19,3:80,7	39,7:60,3

Оптимальною структурою капіталу для ПрАТ «Гадячгаз» шляхом управління рівню фінансового левериджу буде співвідношення 38% власного капіталу та 62% позикового, відповідно критерію мінімізації рівня фінансового ризику, досліджуване підприємство обирає компромісний підхід.

3.3. Прогнозування зміни середньозваженої вартості капіталу

В умовах переходу України до ринкових відносин та глобалізації ринків, вартість капіталу електронних підприємств зростає, а тому важливим питанням в політиці управління структурою капіталу електронних підприємств є оптимізація їх середньозваженої вартості капіталу. Одним з головних елементів оптимізації є прогнозування середньозваженої вартості капіталу підприємств, оскільки прогнозування дозволяє отримати науково-обґрунтований висновок

про можливу вартість капіталу в майбутньому, термін досягнення бажаної вартості [89].

Окремі аспекти цієї проблеми були та є предметом наукових досліджень ряду вітчизняних та зарубіжних вчених: Ковальов В.В, Воробйов Ю.М., Стоянова О.С., Балабанов І.Т. [70]. Однак на сьогодні не існує єдиного підходу щодо прогнозування середньозваженої вартості капіталу підприємства.

Отримання інформації про майбутнє, особливий вид передбачення можливих або бажаних змін фінансового стану підприємства є необхідним елементом формування його ринкової стратегії. Прогнозування виступає основою розробки довго- та середньо термінових прогнозів щодо економічного стану підприємства в цілому та його окремих структурних підрозділів.

Прогнозування середньозваженої вартості капіталу підприємства повинно здійснюватися з урахуванням багатьох факторів. Основними з таких факторів є структура елементів капіталу за джерелами його формування, тривалість використання залученого капіталу, рівень ризику господарської діяльності підприємства, який характеризується станом його фінансової стійкості, платоспроможності, ділової активності і рентабельності, середня ставка позикового відсотка і її динаміка, яка обумовлена коливаннями кон'юнктури ринку грошей і ринку капіталу [87].

Важливим елементом оцінки вартості підприємства є визначення вартості капіталу, який є в його розпорядженні. Це поняття характеризує ціну залучення підприємством фінансових ресурсів. Інакше кажучи, це винагорода, за яку капіталодавці погоджуються вкладати кошти в дане підприємство. Згідно із сучасними тенденціями в теорії і практиці фінансової діяльності вартість капіталу підприємства рекомендується розраховувати на основі використання так званої моделі середньозваженої вартості капіталу (Weighted Average Cost of Capital – WACC) [74]:

$$WACC = K_{BK} \frac{BK}{K} + K_{PK} \frac{PK}{K}, \quad (3.3)$$

де K_{BK} – очікувана ставка вартості власного капіталу;

K_{PK} – очікувана ставка вартості позичкового капіталу;

K – сума капіталу підприємства;

BK – сума власного капіталу;

PK – сума позичкового капіталу.

Середньозважена вартість капіталу показує середню дохідність, якої очікують (вимагають) капіталодавці (власники та кредитори), вкладаючи кошти в підприємство. Вона залежить від структури капіталу, а також ціни залучення капіталу від власників і кредиторів. Зазначену модель можна деталізувати, виокремивши власний і позичковий капітал. Зокрема, вартість власного капіталу можна розраховувати в розрізі капіталу, залученого в результаті емісії простих і привілейованих акцій, реінвестованого прибутку тощо. Позичковий капітал можна поділити на короткострокові та довгострокові банківські позички, комерційні позички, облігаційні позички та ін.

Очікувана ставка вартості позичкового капіталу визначається на основі аналізу фінансових відносин підприємства з його кредиторами і включає всі витрати, пов'язані із залученням позичкового капіталу, в т. ч. процентні платежі, дизажіо, різного роду збори тощо. Ця ставка може відповідати кредитній ставці, за якою підприємство залучає (чи може залучити) кредити [86].

Головна проблема, при застосуванні моделі WACC, полягає у визначенні ціни залучення власного капіталу, зокрема значення очікуваної ставки вартості власного капіталу. Це питання досі не знайшло свого повного вирішення ні в теорії, ні в практиці. Так для розрахунку даного показника використовуємо наступну формулу [75]:

$$K_{BK} = R_f + \beta * (R_m - R_f) + S_i \quad (3.4)$$

де, K_{BK} – очікувана ставка вартості власного капіталу;

R_f – без ризикова ставка доходу;

β – коефіцієнт бета, який характеризує рівень систематичного ризику, пов'язаного з макроекономічними та політичними процесами, що відбуваються в країні;

R_m – загальна прибутковість ринку в цілому;

S_i – різні надбавки, пов'язані з ризиками інвестування в даний об'єкт.

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу за період 2018-2021 років представлені в таблиці 3.7

Таблиця 3.7

Розрахунок середньозваженої вартості капіталу ПрАТ «Гадячгаз» на кінець 2018-2021 років

Показники роки	К тис.грн.	ПК тис.грн.	БК тис.грн.	$K_{ПК}$ %	K_{BK} %	R_f %	β	R_m %	S_i %	WACC %
кін. 2018 року	26137	13178	11246	15	16,2	6	1,7	12	0	15,66
кін. 2019 року	38412	27702	10710	18	15,8	5	1,8	11	0	17,31
кін. 2020 року	31243	21848	9395	20	16	4	2	10	0	17,87
кін. 2021 року	31837	23845	7992	20	18,3	5	1,9	12	0	19,65

За допомогою отриманих даних середньозваженої вартості капіталу за період 2015-2021 років проводиться її прогноз (рис. 3.7).

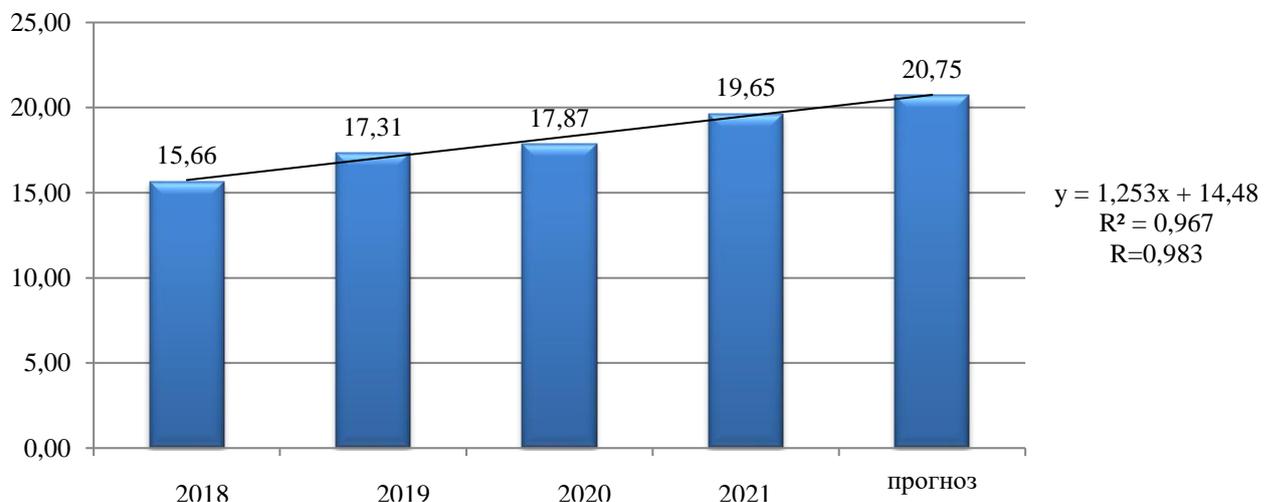

Рис. 3.7. Прогноз середньозваженої вартості капіталу

З отриманих даних можна сказати, що ситуація яка склалася на підприємстві негативно впливає на його діяльність. Так можна побачити, що середньозважена вартість капіталу підприємства постійно зростає у 2021 році вона становить 19,65, що на 3,99 в порівнянні з 2020 роком та на 1,78 в порівнянні з 2019. Провівши прогноз середньозваженої вартості маємо невтішні результати так як вона також зростає до 20,75, що на 1,1 більше ніж в 2021 році, це свідчить про неефективну структуру капіталу підприємства та про те, що потрібно її оптимізувати, оскільки середньозважена вартість капіталу показує середню дохідність, яку очікують (вимагають) капіталодавці (власники та кредитори), вкладаючи кошти в підприємство. Збільшення середньозваженої вартості капіталу призводить до зниження вартості підприємства.

3.4. Визначення основних напрямів ефективного формування та оптимізації структури капіталу

За тих нестабільних зовнішніх умов, що склалися, підприємствам досить складно планувати свою діяльність у довгостроковій перспективі через високий рівень невизначеності. Тому менеджмент працює здебільшого на короткостроковий період. Насамперед, йому необхідно керуватися наступними рекомендаціями. По-перше, при виборі джерел коштів необхідно враховувати як їх вартість, так і доступність. За даних умов позикові кошти, особливо короткострокові, повинні стати менш пріоритетним джерелом фінансування. По-друге, перевагу необхідно надавати внутрішнім джерелам коштів у формі нерозподіленого прибутку. Із збільшенням власних коштів збільшуються потенційні можливості підприємства до зростання у довгостроковій перспективі. По-третє, комбінація різних зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування має сприяти збільшенню рівня рентабельності капіталу. Рішення про залучення коштів повинне прийматися, якщо не відбувається зниження рівня рентабельності сукупної величини капіталу. Також усі зміни структури

капіталу підприємства повинні бути направлені на збільшення фінансової стійкості та ліквідності, що призведе до зменшення ризику неплатоспроможності і значно покращить стосунки з банками та постачальниками [52].

Отже, діяльність газового підприємства в умовах ринкової економіки неможлива без використання різних форм і джерел фінансування. Зовнішнє і внутрішнє фінансування знаходяться у тісній взаємозалежності, проте це не означає взаємозамінності. Зовнішнє боргове фінансування не повинно замінити залучення і використання власних джерел капіталу, особливо в складних умовах кризи.

Для досягнення оптимальної структури капіталу підприємству необхідне правильне управління капіталом, що в свою чергу вирішує такі питання:

- формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його доходності;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку;
- забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників;
- забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства;
- оптимізація обороту капіталу;
- забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [84].

Також підприємству необхідно:

- ефективно використовувати весь капітал підприємства так як оптимальна структура залежить не тільки від співвідношення власних і залучених коштів;

- підприємству необхідно зменшувати суму позикового капіталу, та нарощувати суму власного капіталу, збільшувати обсяги випуску продукції, що в свою чергу призведе до збільшення виручки від реалізації продукції та чистого прибутку.

В даному розділі роботи було здійснено оцінку капіталу підприємства. Дана оцінка свідчить про те, що капітал підприємства використовується не ефективно. Тому в роботі було запропоновано оптимізувати структуру капіталу. Для цього здійснено розрахунок ефекту фінансового левериджу, який показав що протягом 2019 та 2020 років мало додатне значення ефекту фінансового левериджу, але в 2021 році в порівнянні з 2020 та 2019 роком знизився на 16,79% та 7,59% відповідно, та стало від'ємним. Досягнення позитивного ефекту фінансового левериджу, підприємству необхідно підвищити рентабельність сукупного капіталу, варіанти розрахунків показали, що найкращим варіантом співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства є варіант, де частка власного капіталу становить 38%, а позикового 62%. Далі проведено розрахунок розміру капіталу підприємства з допомогою різних підходів з метою мінімізації рівню фінансового ризику.

На наступному етапі здійснено прогнозування середньозваженої вартості капіталу підприємства, яке повинно здійснюватися з урахуванням багатьох факторів. З отриманих даних можна сказати, що ситуація яка склалася на підприємстві негативно впливає на його діяльність. І на прикінці сформовано напрямів ефективного формування та оптимізації структури капіталу.

ВИСНОВКИ

В результаті написання роботи ми дійшли наступних висновків.

Проведені дослідження свідчать про значну увагу до визначення поняття «капітал». Сутність капіталу характеризується різними термінами – «гроші», «цінність», «багатство», «засоби виробництва», «ресурси», «самозростаюча вартість», «фактор виробництва», «фонд купівельної сили» та ін. Капітал трактується також як запас певних матеріальних або нематеріальних благ, і як фактор виробництва.

Розглянувши еволюцію поглядів економістів на трактування категорії «капітал» виявлено багатогранність даної категорії. Підтвердженням цього є різноманіття тверджень щодо сутності капіталу представників різних економічних шкіл та напрямів. Проте така різноманітність обумовлена часовими рамками, відповідними умовами господарювання, існуючими господарськими відносинами, рівнем розвитку економіки та суспільства в цілому. Отже, погляди на капітал на кожному етапі розвитку економічної думки відмінні, але всі вони єдині в одному: капітал асоціюється із здатністю приносити дохід. Таким чином, дослідження поглядів на категорію «капітал» у історичній ретроспективі стало передумовою для подальшого вивчення сутності капіталу у працях сучасних економістів для порівняння.

Але, аналіз показав, що на сьогодні серед економістів немає єдиної точки зору щодо визначення змісту капіталу підприємства. У переважній більшості автори однобічно підходять до трактування сутності даної категорії, розкриваючи одну з її сторін, можливих форм чи видів існування. Це зумовлює переважання поелементного підходу до управління капіталом і значно знижує його ефективність.

Тому розкриття багатогранної сутності економічної категорії «капітал» і на цій основі розроблення концептуальних підходів та принципів управління капіталом, визначення способів його класифікації, необхідних для глибшого

теоретичного дослідження та практичного аналізу оцінки ефективності кругообігу капіталу підприємства у сучасній економіці виступають основоположними моментами.

В економічній літературі також відсутні єдині підходи до класифікації капіталу підприємства. Недостатня увага приділяється узгодженості функціонування різних його видів.

Встановлено, що капітал підприємства поділяється на власний та позиковий. Але кожна зі складових капіталу мають певні переваги і недоліки, які необхідно враховувати при формуванні структури капіталу. Немає найкращого для всіх та єдиного підходу до встановлення співвідношення власного і позикового капіталу на підприємстві. Кожне підприємство має самостійно намагатися оптимізувати структуру власних джерел фінансування. Тому в роботі було сформовано дві групи показників, що визначають рівень використання капіталу підприємства.

Аналізуючи фінансово-економічні показники діяльності підприємства ПрАТ «Гадячгаз» за 2019 - 2021 рр. було виявлено, що валюта балансу має тенденцію до зменшення у 2020 році та не значне зростання за 2020 – 2021 рр. У 2019 році вона становила 38412 тис. грн., а у 2020 році 31243 тис. грн., зменшення відбулося на 7169 тис. грн., темп зменшення 18,66%. У 2021 році валюта балансу становила 31837 тис. грн., зростання порівняно з 2020 роком становить 594 тис. грн., темп зростання 1,9%. Загальне зменшення величини валюти балансу за 2021 – 2019 рр. становить 6575 тис. грн., або 17,11%..

Зміни у структурі оборотних активів відбулися переважно за рахунок збільшення суми поточної дебіторської заборгованості, що свідчать про погіршення роботи підприємства, яке призведе до зменшення наявних грошових активів, направлених на погашення поточних зобов'язань за розрахунками, скорочення обсягів господарської діяльності. Різне збільшення дебіторської заборгованості і її частки в поточних активах може свідчити про необачну кредитну політику підприємства стосовно покупців або про збільшення обсягу продажів, або неплатоспроможність і банкрутство частини покупців.

Узагальнюючи аналіз показників доходів та витрат Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» можна сказати, що дане підприємство є збитковим, на що вказують перевищення витрат над доходами. Скорочення грошових коштів на рахунках у банку свідчить про негативну тенденцію на підприємстві та говорить про те, що підприємство має низький рівень платоспроможності та фінансової стійкості. У ході своєї діяльності підприємство визнається як збиткове, та зазнає витрат, доходи на 1 грн. яких складають 1,02 грн. та 1,2 грн. за досліджуваними роками, що є високим та позитивним показником.

Підсумовуючи аналіз власного капіталу ПрАТ «Гадячгаз», можна зробити висновок, що сума сукупного капіталу за досліджуваними роками скорочується: у 2019 році 38412 тис. грн., у 2020 році 31243 тис. грн., у 2021 році 31837 тис. грн.

Основною складовою сукупного капіталу підприємства є власний капітал, який має тенденцію до скорочення за досліджуваними роками: у 2019 році 10710 тис. грн., у 2020 році 9395 тис. грн.(темп скорочення 12,28 %), у 2021 році 7992 тис. грн.(темп скорочення 14,93%). Таке скорочення свідчить про збиткову, неефективну діяльність підприємства. Згідно з п. 2.17 НП(С)БО 25, у рядку «Додатковий капітал» балансу форми №1 показують суми дооцінки необоротних активів, вартість безоплатно отриманих підприємством від інших юридичних і фізичних осіб необоротних активів та інші види додаткового капіталу (без уточнення, що це за види), що є сприятливим для підприємства. Капіталу у дооцінках на ПрАТ «Гадячгаз» не виявлено.

Підсумовуючи, можемо сказати, що Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» має тенденцію до скорочення як сукупного капіталу так і основної частки – власного капіталу у його складі, що говорить про збиткову діяльність підприємства. Скорочення нерозподіленого прибутку та скорочення додаткового капіталу свідчить про неефективну господарську діяльність підприємства.

Аналізуючи позиковий капітал Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» можемо сказати, що загальна сума зобов'язань у 2019 році становить

27702 тис. грн., у 2020 році 21848 тис. грн. (темп скорочення 21,13 %), у 2021 році 23845 тис. грн. (темп зростання 9,14 %). Довгострокові зобов'язання за роками представлені іншими зобов'язаннями та забезпеченнями, не змінюються та знаходяться на рівні 0 тис. грн., що є позитивним для підприємства. Відповідно нестабільність спостерігається у сумі поточних зобов'язань: у 2019 році 27702 тис. грн., у 2020 році 21848 тис. грн., у 2021 році 23845 тис. грн.

Короткострокових кредитів банків було взято підприємством у 2019-2020 роках у розмірі 196 тис. грн., заборгованостей за довгостроковими зобов'язаннями та виданих векселів на підприємстві виявлено не було.

Заборгованість за товари, роботи, послуги є однією з основних складових поточних зобов'язань та становить: у 2019 р. 9259 тис. грн., у 2020 р. 6857 тис. грн. (темп скорочення 25,94%), у 2021 р. 14148 тис. грн. (темп зростання 106,23%). Зростання заборгованості у 2021 році означає підвищення поточної кредиторської заборгованості підприємства, що стало несприятливим для підприємства, тому у 2021 році підприємство розрахувалося за заборгованістю до 14148 тис. грн. Зменшення суми заборгованості кредиторської заборгованості є позитивним.

Поточна кредиторська заборгованість за розрахунками має тенденцію до скорочення за роками: у 2019 році 2486 тис. грн., у 2020 році 2539 тис. грн. (темп зростання 2,13%), у 2021 році 402 тис. грн. (темп скорочення 84,17). Доходів майбутніх періодів на підприємстві не виявлено.

Інші поточні зобов'язання та забезпечення мають тенденцію до скорочення за досліджуваними роками: у 2019 році 15723 тис. грн., у 2020 році 12256 тис. грн. (темп скорочення 22,05%), у 2021 році 5041 тис. грн. (темп скорочення 58,87 %), що свідчить про зменшення заборгованості та позитивним фактором роботи підприємства. Слід розрахуватися за сумою інших зобов'язань для покращення стану кредиторської заборгованості.

Підсумовуючи аналіз сукупного капіталу, слід виділити частки його складових: власного та позикового капіталу. Кожне підприємство самостійно обирає співвідношення власного та позикового капіталу, проте існує певне

правило для виробничих підприємств, яке наголошує на тому, що сума власного капіталу повинна перевищувати суму позикового капіталу.

Основною складовою сукупного капіталу Приватного акціонерного товариства «Гадячгаз» є власний капітал, який за роками становить: у 2019 році 10710 тис. грн., у 2020 році 9295 тис. грн., у 2021 році 72992 тис. грн., який становить у сукупному капіталі 38,66 %, 30,07 % та 25,1 % відповідно. Позиковий капітал за досліджуваними роками становить: у 2019 р. 27702 тис. грн., у 2020 р. 21848 тис. грн., у 2021 році 23845 тис. грн., який у сукупному капіталі займає: 72%, 70% та 74,9% відповідно.

Підсумовуючи, можна сказати що Приватне акціонерне товариство «Гадячгаз» у складі сукупного капіталу не має значних, різки змін. Позиковий капітал значно перевищує власний капітал, тому підприємство є неплатоспроможним. Основну частину власного капіталу становить нерозподілений прибуток та додатковий капітал, що свідчить про ефективну прибуткову діяльність підприємства. Значну частину позикового капіталу становлять поточні зобов'язання, довгострокові зобов'язання за роками залишаються незмінними.

Основними напрямки розвитку управління власним капіталом є напрямки пов'язані із збільшенням масштабів підприємства, обсягів виробленої продукції та прибутків.

Проведені дослідження щодо оптимізації структури капіталу виявленій найкращий варіант співвідношення між власним і позиковим капіталом підприємства є 2 варіант, де частка власного капіталу становить 38%, а позикового 62%. При чому, позиковий капітал сформовано на 80% поточними зобов'язаннями за розрахунками, та на 20% короткостроковими кредитами. За цієї умови підприємство має незначні витрати пов'язаних з використанням залученого капіталу, значення показника плеча фінансового важеля 1,63, ефекту фінансового левеїджу 10,44% та рентабельність власного капіталу 10%.

Таким чином, найбільш придатним для аналізованого підприємства є варіант структури капіталу, де частка позикового капіталу складає в середньому

30-40% і при цьому воно залучає до господарського обороту кошти кредиторів (якщо, у свою чергу, воно їм не надає певні пільги, знижки, тощо). А отже підприємство і на далі буде продовжувати фінансувати свою діяльність за рахунок несвоєчасного повернення своїх боргів.

Розрахунок середньозваженої вартості та її прогноз показав, що ситуація яка склалася на підприємстві негативно впливає на його діяльність. Так можна побачити, що середньозважена вартість капіталу підприємства постійно зростає у 2021 році вона становить 19,65, що на 3,99 в порівнянні з 2015 роком та на 1,78 в порівнянні з 2019. Провівши прогноз середньозваженої вартості маємо невтішні результати так як вона також зростає до 20,75, що на 1,1 більше ніж в 2021 році, це свідчить про неефективну структуру капіталу підприємства та про те, що потрібно її оптимізувати, оскільки середньозважена вартість капіталу показує середню дохідність, яку очікують (вимагають) капіталодавці (власники та кредитори), вкладаючи кошти в підприємство. Збільшення середньозваженої вартості капіталу призводить до зниження вартості підприємства.

Визначення оптимальної структури капіталу підприємства потребує вибору компромісу між ризиком та дохідністю, між переважною часткою власного або ж позикового капіталу в загальній сумі капіталу, враховуючи переваги та недоліки їх залучення та використання.

Оптимізація структури капіталу підприємства повинна спиратись на певні критерії, які є індикаторами визначення оптимального поєднання власних та позикових джерел формування капіталу залежно від цілей діяльності підприємства, а саме: мінімізація середньозваженої вартості капіталу, максимізація рентабельності власного капіталу за однозначної мінімізації ризику.

Ефективність діяльності суб'єкта підприємництва значною мірою залежить від рівня розвитку та вдосконалення системи управління оптимізацією структури капіталу підприємства. Оптимізація структури капіталу підприємства є одним з основних атрибутів діяльності (від моменту створення підприємства до його ліквідації або реорганізації, а тому важливою характеристикою будь-якого підприємства є ефективність його управлінської системи).

Для досягнення оптимальної структури запропоновано наступне:

- формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;
- ефективно використовувати весь капітал підприємства так як оптимальна структура залежить не тільки від співвідношення власних і залучених коштів;
- підприємству необхідно зменшувати суму позикового капіталу, та нарощувати суму власного капіталу, збільшувати обсяги випуску продукції, що в свою чергу призведе до збільшення виручки від реалізації продукції та чистого прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вартість і оптимізація структури капіталу. URL: https://pidruchniki.com/1566021264641/finansi/vartist_optimizatsiya_strukturi_kapitalu.
2. Югас Е.Ф., Олексик О.І. Економічна сутність та види капіталу підприємств. Науковий вісник Ужгородського університету. 2014. № 2 (43). С. 63–67.
3. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: підруч. Київ: ЦНЛ, 2009. 520 с.
4. Опарін В.М. Фінансові ресурси: проблеми визначення та розміщення. Вісник НБУ. 2000. № 5. С. 10–11.
5. Слюсаренко К.В., Булда Н.О. Проблеми та перспективи формування капіталу гірничодобувних підприємств України в умовах кризи. Молодий вчений. 2015. № 5. С. 92–97.
6. Власний капітал підприємства і проблеми його формування / Л. Данілова, О. Мельник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2012. – Вип. 138. – С. 26–27.
7. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні / Г. Б. Погрішук, Р. Є. Волощук // Економіка та держава. – 2020. – № 7. – С. 16–23.
8. Юхименко П. І. Історія економічних учень: навчальний посібник / П. І. Юхименко, П. М. Леоненко. – К.: Знання–Прес, 2012. – 514 с.
9. Економічна сутність поняття капіталу підприємства та його структури / В. О. Кучменко // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 33(1). – С. 232–237.
10. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання / Д. Е. Пономарьов // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – № 5. – С. 53–58.

11. Капітал підприємства як об'єкт економічного управління / К. Г. Рябикіна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 10. – С. 23–29.
12. Бідник О. І. Теоретичні аспекти управління капіталом підприємства / О. І. Бідник // Придніпровський науковий вісник. – 2007. – Вип. 5. – С. 19–24.
13. Порохня В. М. Теорія формування та управління капіталом / В. М. Порохня // Держава та регіони. – 2012. – № 5. – С. 261–269.
14. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання / Д. Е. Пономарьов Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №5. – С.53–58.
15. Формування стійкості фінансового потенціалу підприємств: монографія / Манько І. М.; Луган. нац. аграр. ун-т. – Луганськ: Ноулідж, 2013. – 170 с.
16. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
17. Фролова Л.В. Капітал підприємства: формування та використання: навч. посіб. / Л. В. Фролова, Л. В. Семерунь, О. В. Паращенко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2011. – 121 с.
18. Жихор О. Б. Теоретичні аспекти щодо визначення сутності поняття «капітал підприємства» [Електронний ресурс] / О. Б. Жихор, І. М. Шматько. – Режим доступу : http://fkd.khivs.edu.ua/pdf/2011_2/25.pdf.
19. Камінська Т. Г. Економічна сутність та класифікаційні характеристики капіталу підприємств / Т. Г. Камінська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. – Житомир, 2015. – Вип. 2 (20). – С. 230–245.
20. Хомюк А. О. Удосконалення управління формуванням та використанням капіталу [Електронний ресурс] / А. О. Хомюк. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/allfm-2016/paper/view/1065>.

21. Шевчук Н. Капітал підприємства: формування та ефективність функціонування / Н. Шевчук // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 5 – С. 39–43.

22. Чмутова І. М. Капітал підприємства: аналіз, оцінка, інструменти управління та роль банківської системи у його фінансуванні: [монографія] / І. М. Чмутова, О. В. Пересуньмо. – Харків: ФОП Павленко О. Г.; ВД “ІНЖЕК”, 2013. – 480 с.

23. Аракелян А. Г. Теоретичні підходи до визначення категорії «власний капітал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Economics/3_83130.doc.htm.

24. Бернадзіковська Л. О. Особливості формування власного капіталу підприємства у вітчизняній та міжнародній економіці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/economy-411/businesseconomics-and-production-management-411/11299-411-1069>.

25. Бутинець Ю. Ф. Економічна сутність капіталу: історичний вимір / Ю. Ф. Бутинець // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2013. – № 1(51). – С. 38–41.

26. Бідник О. І. Поняття капіталу підприємства та його еволюція / О. І. Бідник. // Наук. вісник Нац. лісотехнічного ун-ту України. Сер. Економіка, планування та управління в галузі. – 2013. – Вип. 17.2. – С. 131–135.

27. Білоусов М. О. Генезис категорії «капітал»: економічна та облікова інтерпретація / М. О. Білоусов // Вісник Житомирського держ. технол. ун-ту. Сер. Економічні науки. – 2016. – № 1 (55). – С. 18–26.

28. Викиданець І. В. Методи оптимізації структури капіталу підприємства / І. В. Викиданець // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки: науковий 101 журнал. – 2015. – № 3. – С. 208–215.

29. Теория измерения капитала и прибыли: монография / [под общ. ред. проф. Ф. Бутынца, проф. М. Добии]. – Краков: Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 2015. – 400 с.

30. Школьник І. О. Теоретичні підходи до трактування поняття капіталу підприємства та його структури на сучасному етапі розвитку науки / І. О. Школьник, А. С. Безбабіна // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково–виробничий журнал. – 2012. – № 4 (30). – С. 24 – 28.

31. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]: [від 16.01.2003 № 435–IV (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435–15>.

32. Цюцяк Л. І. Сучасний стан та удосконалення порядку облікового відображення капіталу в дооцінках / Л. І. Цюцяк // Облік і фінанси. – 2014. – № 1 (63). – С. 65–70. 104. Чиж Н. М. Еволюція поглядів на сутність категорії «капітал» / Н. М. Чиж // Економічні науки. Сер. Економічна теорія та економічна історія : зб. наук. пр. – Луцьк : ЛНТУ, 2017. – Вип. 6 (23), ч. 2. – С. 1–13.

33. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2008. – 536 с.

34. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / за заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.]. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 368 с.

35. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / М. Р. Лучко, С.М.Жукевич, А. І. Фаріон – Тернопіль:, ТНЕУ. – 2016. – 304 с.

36. Чесноков В. Л. Фінансові інструменти. Навч. посібник / В. Л. Чесноков. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 288 с.

37. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” від 16. 07. 1999 р. №996–XIV із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 11. 05. 2000 р. №1707–III, від 08. 06. 2000 р. №1829–II.

38. Аналіз господарської діяльності підприємства : навч. посібник / [Н. Б. Кащена та ін.] ; Харків. держ. ун–т харч. та торг. – Х., 2014. – 396 с.

39. Бондар М. І. Звітність підприємства: підручник. / М. І. Бондар, Ю. А. Верига, М. М. Орищенко та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 570 с.

40. Верига Ю. А. Фінансовий облік: навчальний посібник / Ю. А. Верига, Т. В. Гладких, М. М. Орищенко.– К.: Центр учбової літератури, 2012. – 438 с.

41. Верхоглядова Н. І. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика: Навч.–практ. посіб. / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило, С. Б. Ільїна. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 536 с.
42. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : [підручник] / Г. І. Кіндрацька, М. С. Білик, А. Г. Загородній – [за ред. проф. А. Г. Загороднього]. – [3–тє вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2014. – 487 с.
43. Косова Т.Д. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / Т. Д. Косова, І. В. Сіменко. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 440 с.
44. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навч. літ–ри, 2016. – 392 с.
45. Крупка Я. Д. Фінансовий облік: підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 451 с.
46. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів [Електронний ресурс]: [наказ Мінфіну від 30.09.203 р. № 561 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF03270.html. 71. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку щодо операцій з формування статутного капіталу в акціонерних товариствах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http // www.liga.net](http://www.liga.net).
47. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності : наказ Міністерства фінансів України 28.03.13 р. № 433 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http: www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
48. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2015 р. № 635. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id=293536.
49. Мних Є. В. Фінансовий аналіз : підручник / Є. В. Мних, Н. С. Барабаш. – К.: Київ. нац. торг.–екон. ун–т, 2014. – 536 с.
50. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410 &cat_id=92408.

51. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс] / Україна. Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

52. Островерха Р. Е. Організація обліку: навч.-метод. посібник / Р. Е. Островерха. – Ірпінь : Нац. ун-т ДПС України, 2017. – 318 с.

53. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [Електронний ресурс]: [затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291 (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PlanSchetov.aspx>.

54. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : [від 02.12.2010 № 2755–VI (зі змінами і доп.)]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

55. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx>.

56. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс]: Закон України № 514–VI від 17.09.2008 (зі змінами і доп.). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.

57. Проданчук М. Інтегрована звітність – інструмент управління підприємством / М. Проданчук // Бухгалтерський облік і аудит. – 2014. – № 2. – С. 24–31.

58. Прохар Н. В. Особливості та дискусійні аспекти фінансової звітності відповідно до Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку / Н. В. Прохар // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – Вип. 23. – Кіровоград: КНТУ, 2015. – С. 341–345.

59. Райковська І. Т. Модульна структура системи комп'ютеризації економічного аналізу: функціональний склад / І. Т. Райковська // Проблеми теорії

та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 1 (13). – С. 338–359.

60. Садовська І. Б. Бухгалтерський облік: навчальний посібник / Садовська І. Б. – Луцьк : Навчально–видавничий відділ ЛНТУ, 2013. – 632 с.

61. Сокольська Р.Б. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Сокольська Р. Б., Зелікман В. Д., Акімова Т. В. – Дніпро: НМетАУ, 2017. – 92 с.

62. Теорія бухгалтерського обліку: монографія / [Л. В. Нападовська, М. Добія, Ш. Сандер та ін.]; за заг. ред. Л. В. Нападовської. – К.: КНТЕУ, 2018. – 735 с.

63. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник / Н. М. Ткаченко. – К.: Алерта, 2016. – 928 с.

64. Шара Є. Ю. Фінансовий облік: навчальний посібник / Є. Ю. Шара, І. Є. Соколовська–Гонтаренко. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 336 с.

65. Шкварчук Л. О. Аналіз джерел формування основного капіталу підприємств України / Л. О. Шкварчук, І. М. Павлов // Наук. вісник НЛТУ України. – 2015. – Вип. 19.7. – С. 219–224.

66. Ковтуненко Ю.В. Методичні основи аналізу фінансового стану промислового підприємства / Ю.В. Ковтуненко // Економіка. Фінанси. Право. – 2016. – № 8/2. – С. 40–41.

67. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: підручник / За ред. проф. А.Г. Загороднього. – 3–тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2018. – 487 с.

68. Економічний аналіз. Навчальний посібник / П.М. Коюда та ін. – Х.: Компанія СМІТ, 2017. – 69 с.

69. Денисенко М.П. Основні аспекти оцінки фінансового стану підприємств / М.П. Денисенко, О.В. Зазимко // Агросвіт. – 2015. – №10. – URL: http://www.agrosvit.info/pdf/10_2015/10.pdf.

70. Денисенко М.П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання / М. П. Денисенко // Економіка і держава. – 2019. – №12. – С. 61–65.

71. Бень Т.Г. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства / Т. Г. Бень, С. Б. Довбня // Фінанси України. – 2017. – №6. – С.53–60.
72. Аналіз господарської діяльності. Навчальний посібник / За заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової. – К.: Центр учбової літератури, 2019. – 384с.
73. Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2015. – № 3. – С.117–128.
74. Азарова А.О. Підходи до формалізації механізму оцінювання фінансового стану підприємства / А. О. Азарова, О.В. Рузакова // Фінанси України. – 2016. – №12. – С.121–129.
75. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення / М. Ю Аверіна // Актуальні проблеми економіки. – 2018. – №9. – С. 92–100
76. Руда Р.В. Оцінка фінансового стану підприємства : сутність та необхідність / Р.В. Руда // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2020. – № 1(9). – С. 61 – 65. URL: <http://koris.com.ua/other/16818/index.html>.
77. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / О.М.Рудницька, Я.А. Біленська // Вісник «Логістика». – 2019. – № 649. – С. 132–138.
78. Рясних Є.Г. Основи фінансового менеджменту / Є.Г. Рясних. – К.: Академвидав, 2020. – 336 с.
79. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навчальний посібник // Г. В. Савицька. – 2–е вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2015. – 662 с.
80. Ткаченко С. О. Фінанси підприємств: навчальний посібник / С. О. Ткаченко. – Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2018. – 312 с.
81. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Ю. М. Тютюнник, Л. О.Дорогань–Писаренко, С. В. Тютюнник. – Полтава: Видавництво ПП «Астроя», 2020. – 434 с.

82. Турило А.М. Методологічні підходи до оцінки фінансової діяльності підприємства / А. М. Турило // Фінанси України. – 2017. – №3. – С.100–104.

83. Уолт Кяран. Ключові фінансові показники. Аналіз та управління розвитком підприємства: пер. з англ. – К.: Всеуито; Наук. думка, 2001. – 367 с.

84. Фінанси підприємств: підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. – 7-е вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2018. – 552 с.

85. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон – Тернопіль: ТНЕУ, – 2016-304 с.

86. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / Т. І. Лепейко, О. М. Миронова, К. В. Кривобок, К. Р. Немашкало. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2017. – 306 с.

87. Чумак О. Економічна діяльність підприємств: сутність, концептуальна парадигма, регулювання / О. Чумак // Економічний дискурс. – 2019. – Випуск 2. – С. 104–112.

88. Шморгун Н.П. Фінансовий аналіз [Текст]: [навчальний посібник] / Шморгун Н.П., Головка І.В. – К.: ЦНЛ, 2016. – 528 с.

89. Яцишин Н. Методика аналізу фінансового стану підприємства / Н. Яцишин // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо–поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2018. – Вип. 10. – Ч. 4. – С. 439–445.

ДОДАТКИ